

ทิศทางการพัฒนา**คน**
เพื่อวางรากฐาน**ประเทศ**

02

ทักษะคนไทยในศตวรรษที่ 21

ความท้าทายในการพัฒนา

13

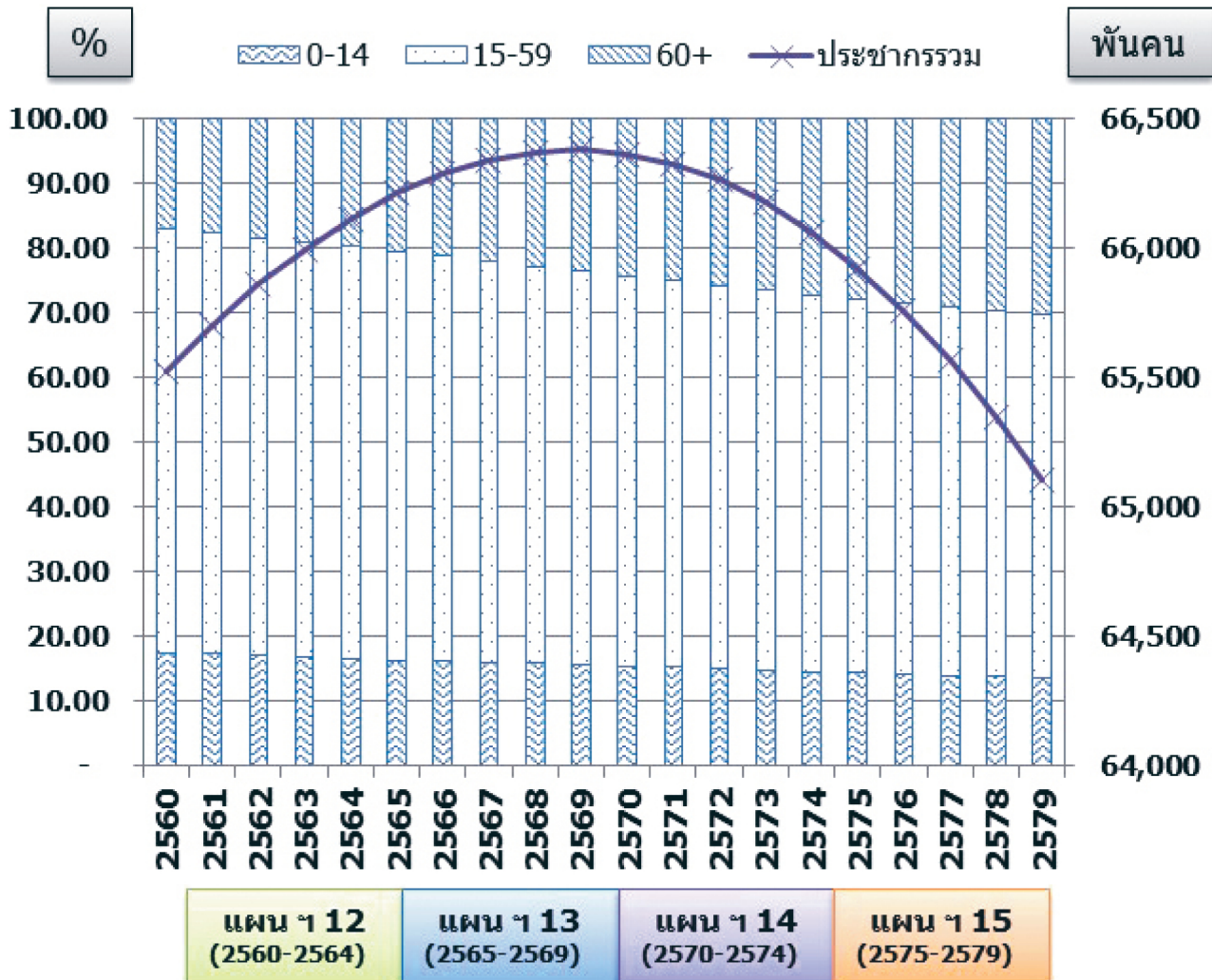
สัมภาษณ์พิเศษ “คุณลักษณะ
ของคนไทยที่พึงประสงค์
ในอีก 20 ปีข้างหน้า

26

การพัฒนาคนเพื่อลด
ความเหลื่อมล้ำในสังคม

สถานการณ์โครงสร้างประชากรไทย

โครงสร้างประชากรไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยในระดับสูงขึ้น

ที่มา: การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583, สศช.

- การลดลงของอัตราการเจริญพันธุ์รวม (TFR) ส่งผลให้สัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง วัยเด็กและวัยแรงงานจะลดลง จากอัตราเจริญพันธุ์รวมที่ลดลงจาก 1.59 ในปี 2560 เป็น 1.35 ในปี 2579 และอายุที่ยืนยาวขึ้น
- **โครงสร้างประชากรในช่วงแผน 12** ประชากรจะเพิ่มจาก 65.5 ล้านคน เป็น 66.1 ล้านคน โดยสัดส่วนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 17.1 เป็น 19.8 สัดส่วนวัยเด็กและวัยแรงงานจะลดลงจากร้อยละ 17.5 และ 65.3 เหลือร้อยละ 16.6 และ 64.1 ตามลำดับ
- **โครงสร้างประชากรในช่วงแผน 13-15** ประชากรไทยจะเพิ่มสูงสุดเป็น 66.4 ล้านคน เมื่อสิ้นสุดแผนฯ 13 (ปี 2569) แล้วลดลงเหลือ 65.1 ล้านคน เมื่อสิ้นสุดแผนฯ 15 (ปี 79) โดยสัดส่วนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นต่อเนื่องจากร้อยละ 20.6 ในปี 2565 เป็น 30.2 ในปี 2579 ขณะที่วัยแรงงานจะลดลงในอัตราที่เร่งขึ้นจากร้อยละ 63.1 เหลือเพียง 56.3 ในช่วงเวลาเดียวกัน แสดงถึงความเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาขาดแคลนแรงงานเชิงปริมาณในอนาคต

บทบรรณาธิการ

สารบัญ

วาระสารเศรษฐกิจและสังคม ปี 2559 ฉบับที่ 1 (ม.ค. - มี.ค. 2559) นำเสนอสาระเกี่ยวกับ **การพัฒนาคนและคุณลักษณะของคนเพื่อการพัฒนาประเทศ** ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 - 2564) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและบทบาทของคนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการที่ดี โดยสาระที่น่าสนใจของวารสารฉบับนี้ จะเริ่มด้วยการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้จากที่เน้นการมุ่งได้ความรู้ที่เป็นวิชาการมาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่จะนำไปสู่การสร้างทักษะ ความเชี่ยวชาญและสมรรถนะที่จำเป็นของคนไทยในการดำรงชีวิต และการพัฒนาในศตวรรษที่ 21

ต่อจากนั้นจะนำเสนอบทสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่อยู่ในวงการการพัฒนาคนเกี่ยวกับคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ในระยะ 20 ปีข้างหน้า และการพัฒนาคนเพื่อวางรากฐานประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ทั้งในมิติการศึกษา มิติวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมิติกำลังคนภาครัฐ โดยได้รับเกียรติจาก ดร. พารณ อิศรเสนา ณ อยุธยา ประธานกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดร. ศักรินทร์ ภูมิรัตน์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ดร. สนิท อักษรแก้ว สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และนายวิสูตร ประสิทธิ์ศิริวงศ์ เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.)

นอกจากนี้ ยังได้นำเสนอสาระจากผลการศึกษาที่น่าสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาคนและบทบาทของคนในการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ประกอบด้วย การพัฒนาคนเพื่อการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเท่าเทียมในสังคม การพัฒนาคนเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการสร้างเสริมความเข้มแข็งของเกษตรกรรายย่อยให้พึ่งตนเองได้ในยุคของเศรษฐกิจฐานดิจิทัล

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า สาระต่างๆ ของวารสารฯ จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ ทั้งในการนำไปปรับใช้ตามบทบาทหน้าที่ รวมถึงเป็นการจุดประกายทิศทางการพัฒนาเรื่องดังกล่าวทั้งในระยะยาวและในระยะ 5 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ซึ่งจะประกาศใช้ในเดือนตุลาคม 2559 ต่อไป

2

ทักษะคนไทยในศตวรรษที่ 12 ความท้าทายในการพัฒนา

13

มุมมองผู้ทรงคุณวุฒิ : คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ในอีก 20 ปีข้างหน้า และทิศทางการพัฒนาคนในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12

26

การพัฒนาคน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

36

การพัฒนาคนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

46

การศึกษาแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรรายย่อยให้พึ่งตนเองได้ในยุคของเศรษฐกิจฐานดิจิทัล

ปกหน้าใน

สถานการณ์โครงสร้างประชากรไทย

ปกหลังใน

สถานการณ์โครงสร้างประชากรไทย

คณะที่ปรึกษา

เลขาธิการฯ

นายปรเมธี วิมลศิริ

รองเลขาธิการฯ

นายชาญวิทย์ อมตะมาตุชาติ

นายธานินทร์ ณะเฒ

นางสาวลดาวลย์ คำภา

นางชุตินาฏ วงศ์สุบรรณ

นางปัทมา เจริญวิเศษกุล

นางสาวพจณี อรรถโรจน์ภิญโญ

ที่ปรึกษาด้านนโยบายและแผนงาน

นายประพันธ์ มุสิกพันธ์

นายมนตรี บุญพาณิชย์

นายคณชา พิขณันท์

นายวิทยา ปิ่นทอง

นายสุริยา จันทระจ่าง

นางสาวจินาภัฏ โรจนนันต์

นายทีปรัตน์ วัชรามูร

นายวิษณุยุทธ บุญชิต

นางสาวจารุณันท์ สุทธิประภา

บรรณาธิการบริหาร

นางสาวมารยาท สมุทรสาคร

บรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

นางภาณี ขนธิปกรณ์

กองบรรณาธิการ

นางสาววิณา เตชะพนาดร

นางภาณี ขนธิปกรณ์

นายอภินันท์ หิรัญเรืองโชค

นางนิสวันต์ พิษณุดำรง

นายธีระพงษ์ มาลัยทอง

นางสาวอมรารวรรณ ทิวถนอม

นายฤทธิชัย นพคุณ

นางสาวปภาณัน วรวัฒนสกุล

ฝ่ายจัดการ

นายธีระพงษ์ มาลัยทอง

ออกแบบและพิมพ์ที่

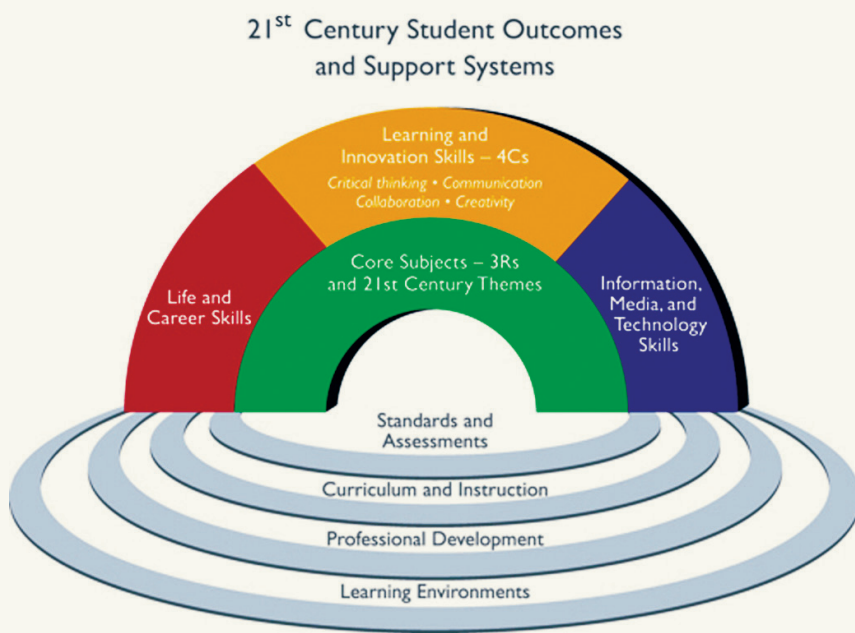
บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

ทักษะคนไทยในศตวรรษที่ 21

ความท้าทายในการพัฒนา

กลุ่มยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาและการเรียนรู้/ ญัทยา หนูหนักดี**

แนวคิดทักษะแห่งอนาคตใหม่ : การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ที่มา : Partnership for 21st Century Skills, 2011

แนวคิดเรื่อง “ทักษะแห่งอนาคตใหม่” : การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21” ได้ถูกพัฒนาขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา โดย “ภาคีพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21” ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันทั้งจากบริษัทเอกชนชั้นนำขนาดใหญ่ องค์การวิชาชีพระดับประเทศ และผู้ที่ทำงานอยู่ในวงการศึกษ โรงเรียน หรือหน่วยงานของรัฐรวมตัวและก่อตั้งเป็นเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills) หรือเรียกย่อๆ ว่า เครือข่าย P21 ด้วยเล็งเห็นว่าเยาวชนจะต้องมีองค์ความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญ และสมรรถนะต่างๆ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตและการทำงานในอนาคต

ดังนั้น ทักษะของคนในศตวรรษที่ 21 ต้องมีทักษะของการเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือ 3R และ 7C ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

3R ได้แก่

Reading (อ่านออก) Writing (เขียนได้) Arithmetic (คิดเลขเป็น)

7C ได้แก่

- 1) Critical thinking & problem solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา)
- 2) Creativity & innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม)
- 3) Cross-cultural understanding (ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์)
- 4) Collaboration, teamwork & leadership (ทักษะด้านความร่วมมือการทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ)
- 5) Communications, information & media literacy (ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ)
- 6) Computing & ICT literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร)
- 7) Career & learning skills (ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้)

สำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องปรับเปลี่ยนจากการเน้นวิชาเพื่อได้ความรู้ เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งสู่การพัฒนาทักษะที่สำคัญต่อชีวิตที่เป็นการเรียนรู้ **“ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21”** ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงสหวิทยาการ โดยส่งเสริมความเข้าใจในเนื้อหาวิชาแกนหลักและสอดแทรกทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เข้าไปในทุกวิชาแกนหลัก นั่นคือ ครูต้องไม่สอน แต่ต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้และออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ในขณะที่นักเรียนต้องเรียนรู้เองและต้องลงมือปฏิบัติ ทั้งนี้ ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 มีครอบคลุมทักษะด้านต่างๆ ดังนี้ **ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม** จะเป็นตัวกำหนดความพร้อมของนักเรียนเข้าสู่โลกการทำงานที่มีความซับซ้อนมากขึ้นในปัจจุบัน เน้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การคิดแบบมีวิจารณญาณ การสื่อสาร และการมีส่วนร่วมในการทำงาน **ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี** เนื่องด้วยในปัจจุบันมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อและเทคโนโลยียุคใหม่ ผู้เรียนจึงต้องมีความสามารถในการแสดงทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและปฏิบัติงานได้หลากหลาย โดยอาศัยความรู้ในหลายด้าน **ทักษะด้านชีวิตและอาชีพ** จะทำให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะชีวิตในการดำรงชีวิตและการทำงานในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จ

นอกจากนี้ โรงเรียนและครูต้องจัดระบบสนับสนุนการเรียนรู้ที่จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีความรอบรู้ มีความสามารถที่จำเป็นและหลากหลาย อันได้แก่ มาตรฐานในศตวรรษที่ 21 การประเมินทักษะในศตวรรษที่ 21 หลักสูตรและการสอนในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาทางวิชาชีพในศตวรรษที่ 21 และสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

สถานการณ์และความท้าทายในการดำเนินงาน

การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ของไทยในปัจจุบันมีการจัดการศึกษาตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงระดับปริญญาตรี รวมถึงการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับการยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพคนในทุกช่วงวัย ถึงแม้ว่าเด็กและเยาวชนได้รับ **โอกาสทางการศึกษา** ในระบบโรงเรียนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง **อัตราการเข้าเรียนต่อเพิ่มขึ้น** ในทุกระดับชั้น ประชากรวัย 6 ปีขึ้นไปใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ซึ่งอินเทอร์เน็ตสามารถเข้าถึงได้ง่ายและเป็นที่แพร่หลายอย่างมากในปัจจุบัน ตลอดจนเป็นแหล่งข้อมูลและข้อมูลเกือบทุกสาขาวิชา นอกจากนี้ เด็กและเยาวชน**มีความสามารถในระดับ “คิดเป็น ทำเป็น”** เพิ่มขึ้น และมีอัตราการเรียนรู้เพิ่มขึ้นเล็กน้อยจากร้อยละ 47.36 ในปี 2555 เป็นร้อยละ 49.63 ในปี 2557 แต่หากพิจารณา

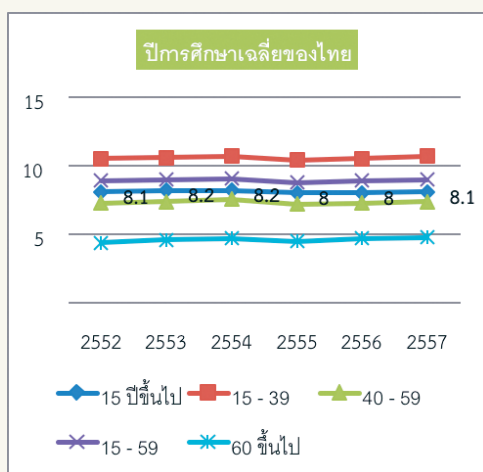
การพัฒนา**คุณภาพการศึกษา** ยังคงเป็นปัญหาที่**ต้องเร่งแก้ไข** จะเห็นได้จาก**คะแนนเฉลี่ย** ผลการทดสอบของนักเรียนทุกระดับชั้นที่**ต่ำกว่าเกณฑ์**การผ่านร้อยละ 50 ในปี 2556 และปี 2557 **เด็กอ่านไม่ออก-เขียนไม่ได้**ระดับ ป.3 และ ป.6 มีอยู่ร้อยละ 8 และร้อยละ 4 ของผู้เรียน นักเรียนออกกลางคันกว่า 35,000 คนต่อปี

นอกจากนี้ยังพบประเด็นปัญหาอื่นๆ อาทิ ครูกระจุกตัวอยู่ในโรงเรียนใหญ่ โรงเรียนขนาดเล็กครูไม่ครบชั้นเรียน และครูที่สอนในโรงเรียนสังกัด สพฐ. สอนไม่ตรงวิชาเอก ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียน

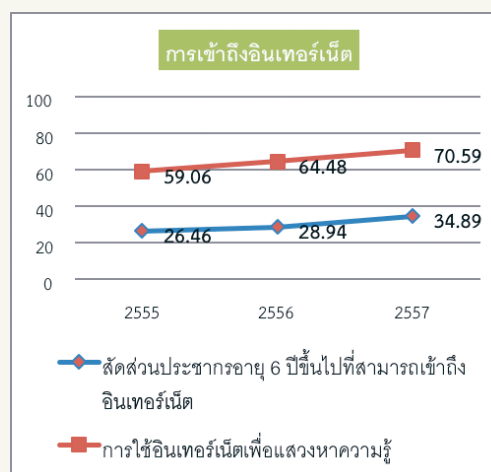
และจากผลการสำรวจการอ่านของประชากรในปี 2558 พบว่า **อัตราการอ่าน**นอกเวลาเรียน/นอกเวลาทำงาน**ของประชากรอายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไป**ลดลงจากร้อยละ 81.8 ในปี 2556 เหลือร้อยละ 77.7 ในปี 2558 ความสามารถในการ**ใช้ภาษาอังกฤษ**ของคนไทยอยู่ใน**เกณฑ์ที่ต่ำมาก** ซึ่งส่งผลถึงการเข้าถึงองค์ความรู้และการทำงานในโลกอนาคต นอกจากนี้ **การผลิตกำลังคน**ยังไม่สามารถตอบสนอง**ความต้องการ**ของภาคอุตสาหกรรมและบริการทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ผู้เข้าเรียนในสายอาชีวศึกษา ยังน้อยกว่าสายสามัญอยู่มาก (33:67) ไม่สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนระดับกลางของประเทศ ในระดับอุดมศึกษามีผู้เข้าเรียนในสายสังคมศาสตร์มากกว่าสายวิทยาศาสตร์ (70:30) ส่งผลให้ประเทศขาดแคลนกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทย ปี 2552 - 2557
จำแนกตามกลุ่มอายุ (ปี)

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2557

สัดส่วนประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไปที่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ต
และการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อแสวงหาความรู้ (ร้อยละ)

ที่มา : รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ 3 ปี
ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11, สศช., 2558

คะแนนทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน O-NET ปี 2553 - 2557 (ร้อยละ)

ระดับชั้น	วิชา	2553	2554	2555	2556	2557
ประถมศึกษาปีที่ 6	ภาษาไทย	31.22	50.04	45.68	45.02	44.88
	สังคมศึกษา	47.07	52.22	44.22	38.31	50.67
	ภาษาอังกฤษ	20.99	38.37	36.98	33.82	36.02
	คณิตศาสตร์	34.85	52.40	35.77	41.95	38.06
	วิทยาศาสตร์	41.56	40.82	37.46	37.40	42.13
มัธยมศึกษาปีที่ 3	ภาษาไทย	42.80	48.11	54.48	44.25	35.20
	สังคมศึกษา	40.85	42.73	47.12	39.37	46.79
	ภาษาอังกฤษ	16.19	30.49	28.71	30.35	27.46
	คณิตศาสตร์	24.18	32.08	26.95	24.45	29.65
	วิทยาศาสตร์	29.17	32.19	35.37	37.95	38.62
มัธยมศึกษาปีที่ 6	ภาษาไทย	42.61	41.88	47.18	49.26	50.76
	สังคมศึกษา	46.51	33.39	36.26	33.02	36.53
	ภาษาอังกฤษ	19.22	21.80	22.12	25.35	23.44
	คณิตศาสตร์	14.99	22.73	22.72	20.48	21.74
	วิทยาศาสตร์	30.90	27.90	33.09	30.48	32.54

ที่มา : สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน)

อย่างไรก็ตาม ในระยะที่ผ่านมามีความพยายามในการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายการยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องตามแนวคิดการพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 อาทิ การยกระดับการเรียนรู้โดยเร่งรัดส่งเสริม **“การอ่านออกเขียนได้”** อ่านคล่อง เขียนคล่อง และสื่อสารได้ในเด็กประถมศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อวางรากฐานสำคัญในการเรียนรู้ระดับสูงต่อไป ปรับสื่อ วิธีสอน และนวัตกรรม การแก้ไขปัญหาให้นักเรียนอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ **“ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้”** เพื่อเพิ่มทักษะนักเรียนในด้านการเรียนรู้ โดยการกำหนดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับศักยภาพของนักเรียนแต่ละช่วงวัย และมีการพัฒนากิจกรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งพัฒนาสื่อที่นำเสนอถึงอาชีพที่มีความสำคัญ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนต้องการไปประกอบอาชีพเพื่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งครูจะทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน และกระตุ้นให้นักเรียนคิด วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร เกิดเป็นความรู้ นำไปสู่การคิดสร้างสรรค์

สำหรับการผลิตและพัฒนากำลังคนเพื่อตอบสนอง **ความต้องการพัฒนาประเทศ** มุ่งเน้นการขยายระบบทวิภาคี/สหกิจศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนในพื้นที่ในรูปแบบ Work-integrated Learning โดยร่วมมือกับหน่วยงานและสถานประกอบการ ประกอบกับพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาที่เชื่อมโยงกับมาตรฐานวิชาชีพ ทั้งนี้ให้ความสำคัญกับการ **พัฒนาในเชิงคุณภาพเพื่อการสร้างนวัตกรรม** การ **เพิ่มศักยภาพช่างเทคนิคในภาคการผลิต** ให้สามารถเป็นเจ้าของธุรกิจหรือผู้ประกอบการ และการ **พัฒนาประชาชน** ในระบบเศรษฐกิจฐานราก **ให้มีศักยภาพในการผลิตสินค้าที่มีมูลค่าเพิ่ม** เช่น การขยายการศึกษาทางไกล การเข้าถึงการใช้เครื่องจักรกล เป็นต้น

สาเหตุสำคัญที่มีผลต่อคุณภาพการศึกษาไทย

1. หลักสูตรและระบบการเรียนการสอนเน้นการท่องจำและทำตามแบบอย่าง ซึ่งน่าจะเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ความคิดสร้างสรรค์หรือการคิดนอกเหนือจากสิ่งที่ถูกกำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาไม่สามารถนำไปสู่การตั้งคำถามที่จะเป็นประโยชน์ตรงตามความสนใจและความอยากรู้ของผู้เรียน

2. ขาดแคลนครูและผู้สอนทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ทั้งในกรณีการขาดแคลนครูหรือครูไม่ครบชั้น ไม่ครบสาระการเรียนรู้ ครูมีประสบการณ์หรือทักษะการจัดการเรียนรู้น้อย ขาดสื่อ อุปกรณ์ที่ทันสมัย และการเข้าถึงได้ลำบาก

กิจกรรมของโรงเรียนมีมากและระบบการประเมินที่มุ่งเน้นการจัดทำเอกสาร ทำให้ครูมีเวลาในการเตรียมสอนและจัดการเรียนการสอนน้อย ส่งผลให้ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่สามารถค้นหาศักยภาพของผู้เรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมเต็มตามศักยภาพ และสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ประกอบกับปัจจุบันไม่สามารถดึงดูดให้คนเก่งมาเรียนครูได้ โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นการวางรากฐานการเรียนรู้และการพัฒนาการของเด็ก ทำให้มีผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษา ในขณะที่ประเทศที่มีคุณภาพการศึกษาสูงจะดึงดูดคนเก่งมาเป็นครู อาทิ ฟินแลนด์ เกาหลีใต้ ประสบความสำเร็จ

3. ปัจจัยสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงยังกระจายไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะพื้นที่ห่างไกล เช่น ห้องสมุด ห้องทดลองวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการฝึกงาน ห้องปฏิบัติการระบบสารสนเทศ อุปกรณ์กีฬา และดนตรี เป็นต้น

แนวทางการปิดช่องว่างที่เป็นจุดอ่อนของ การศึกษาไทย

การที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหนุนเสริมให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ตามกรอบแนวคิดการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

 ครูผู้สอน ต้องมีทักษะในการจัดการเรียนรู้ มีเจตคติต่อวิชาชีพครูที่ดี มีแรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์สูง มีทักษะและคุณลักษณะที่รองรับเข้าถึงเพื่อสร้างนวัตกรรมบริหารจัดการชั้นเรียนแนวใหม่ โดยจะต้องเปลี่ยนแปลงตนเองจาก “ผู้สอน” ไปเป็น “ผู้ฝึก” (Coach) หรือ “ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้” (Facilitator) ให้นักเรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติในอันที่จะพัฒนาผู้เรียนที่เป็นเยาวชนยุคใหม่ได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด โดยกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมครูให้ได้รับการพัฒนาศักยภาพและต่อยอดการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

 นักเรียน ต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง กำหนดองค์ความรู้ของตนเอง รู้จักยืดหยุ่นหรือปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม โดยนักเรียนในอนาคตควรมีคุณลักษณะ 4 ประการ ได้แก่

มีวิถีทางของการคิด อาทิ ความคิดสร้างสรรค์ มีวิจรรย์ญาณ การแก้ปัญหา การเรียนรู้ และตัดสินใจ มีวิถีทางของการทำงาน อาทิ ความสามารถในการทำงานกับผู้อื่นทั้งต่างวัยและต่างวัฒนธรรม มีเครื่องมือสำหรับการทำงาน อาทิ เทคโนโลยีสารสนเทศ และมีทักษะสำหรับดำรงชีวิตในโลกปัจจุบัน อาทิ ความเป็นพลเมือง ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

หลักสูตรการเรียนการสอน

ควรบูรณาการในเชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ยึดโครงงานเป็นฐาน (Project-based) และขับเคลื่อนด้วยการวิจัย (Research-driven) ที่มีความเชื่อมโยงกับท้องถิ่น/ชุมชน ประเทศ และโลก หลักสูตรจะไม่ยึดตำราเป็นตัวขับเคลื่อน (Textbook-driven) หรือแบบแยกส่วน (Fragmented) เช่นในอดีต แต่จะเป็นหลักสูตรที่มีการเรียนรู้ผ่านการวิจัยและการปฏิบัติในโครงงาน มีวิธีการสอนที่หลากหลาย โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในรูปแบบที่แตกต่างหลากหลายและสอดคล้องตามศักยภาพของผู้เรียน เป็นการเรียนรู้แบบเจาะลึก

เทคโนโลยีสารสนเทศ

เครื่องมือการเรียนรู้ที่สามารถปรับเข้ากับความต้องการของคนได้มากขึ้น การที่ไม่แบ่งแยกระหว่างการเรียนรู้ในห้องเรียนและนอกห้องเรียนซึ่งจะมีส่วนทำให้การเรียนรู้มีความสุข น่าตื่นเต้น ไม่น่าเบื่อหรือซ้ำซากจำเจ เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจได้มากยิ่งขึ้น อันเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิด มีทักษะและความรู้มากขึ้น

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่หลากหลาย

มุ่งประเมินผลเพื่อวัดความรู้และแก้ไขปัญหาในชีวิตจริง เสริมสร้างการเรียนรู้และวิเคราะห์ผู้เรียนทดแทนการวัดผลจากการทดสอบแบบท่องจำอย่างเดียว อาทิ ความสามารถในการแก้ไขปัญหาหรือการจัดการกับปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น การคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณ ความเป็นผู้ประกอบการ และความคิดสร้างสรรค์

กระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

การจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมาเป็นการเรียนแบบท่องจำเนื้อหาในสาระวิชาหลัก อาทิ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ สังคมศึกษา ซึ่งผู้เรียนไม่สามารถนำความรู้ที่ได้ในชั้นเรียนไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการประกอบอาชีพในอนาคตได้

ดังนั้น แนวคิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 จึงเป็นแนวทางใหม่ที่สามารถเข้ามาเติมเต็มศักยภาพของผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะที่สอดคล้องกับความท้าทายใหม่ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ด้วยการเรียนรู้ผ่านหลักสูตรที่มีลักษณะกระชับ กระตุ้นความคิด และบูรณาการ เพื่อสร้างผู้เรียนที่มี “คุณลักษณะ” อันพึงปรารถนาของโลกศตวรรษที่ 21 ได้ นั่นคือ รู้จักคิด รักการเรียนรู้ มีสำนึกพลเมือง มีความกล้าหาญทางจริยธรรม มีความสามารถในการแก้ปัญหา ปรับตัว สื่อสาร และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดชีวิต ทั้งนี้ ประเทศไทยได้ส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน ซึ่งดำเนินการอยู่และบังเกิดผลสัมฤทธิ์เป็นรูปธรรมแล้ว ดังนี้

การเรียนรู้ตลอดชีวิต

1. การเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ทางปัญญา (Constructionism) โดยมีหลักการคือ “เป็นนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และสร้างองค์ความรู้ด้วยตัวเอง โดยเน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติหรือสร้างชิ้นงานจากการทำโครงการ (Project Based Learning) ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้”

แนวทาง เป็นวิธีการพัฒนาค้นตั้งแต่ปฐมวัยที่ทำให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ขึ้นได้ด้วยตนเอง และเรียนรู้กันเป็นกลุ่มหรือเป็นทีมอย่างเป็นกัลยาณมิตรได้จนติดเป็นนิสัย ไม่เรียนรู้ไปตลอดชีวิต ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน 1) เริ่มจากสิ่งที่น่าสนใจ 2) ครูร่วมกันวางแผนการสอนโดยบูรณาการกับกิจกรรม 3) ครูวางแผนการเรียนร่วมกับผู้เรียน 4) นักเรียนเรียนรู้ด้วยการลงมือทำจริง 5) ครูและนักเรียนสรุปความรู้และเก็บบันทึกผลงาน 6) นักเรียนนำเสนอผลงาน 7) ครูและนักเรียนวิเคราะห์ประเมินผล 8) ครูและนักเรียนต่อยอดองค์ความรู้

การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญาได้ถูกนำไปใช้และขยายผลในทุกภาคส่วนของสังคมทั้งในสถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับพื้นฐาน อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา ชุมชน และองค์กรภาคเอกชน โดยมีแนวทางการดำเนินการและผลลัพธ์จากการจัดการเรียนรู้ซึ่งบรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

สถานศึกษา

1) **ระดับประถมศึกษา** โรงเรียนบ้านสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโรงเรียนรัฐบาลแห่งแรกที่นำวิธีการเรียนการสอนด้วยทฤษฎี Constructionism มาประยุกต์ใช้ในโรงเรียน โดยเชื่อมโยงกับกระบวนการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา (STEM Education) และกระบวนการจัดการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (IS) ตามแนวการจัดการศึกษาของโรงเรียนมาตรฐานสากล ซึ่งโรงเรียนได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนโดยใช้กระบวนการ 5S ได้แก่ (1) จุดประกายความคิด (2) สะกิดให้ค้นคว้า (3) นำพาสู่การปฏิบัติ (4) จัดองค์ความรู้ และ (5) นำเสนอควบคู่การประเมิน เข้าไปในทุกวิชาแกนสาระให้ได้ ร่วมกับการจัดให้มี Independent Study สัปดาห์ละ

1 ชั่วโมง เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนค้นคว้าอย่างอิสระในเรื่องที่สนใจ ในรูปแบบกิจกรรมโครงงาน Project Based โดยนักเรียนจะวิเคราะห์สังเคราะห์อภิปรายสะท้อน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และหาวิธีนำเสนอที่สื่อสารได้ชัดเจน

2) **ระดับประถมศึกษา – มัธยมศึกษา** โรงเรียนตรุลสิกขาลัย กรุงเทพฯ จัดการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนทางเลือก มุ่งจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมี 5Q ได้แก่ IQ (ความเฉลียวฉลาดทางสติปัญญา) EQ (ความมั่นคงทางอารมณ์) AQ (ความสามารถในการปรับตัว) TQ (ความสามารถในการใช้และเลือกใช้เทคโนโลยี) และ MQ (มีคุณธรรม จริยธรรม) โดยจัดชั้นเรียนคละอายุกัน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกเทียบเท่าชั้น ป. 1-5 เน้นฝึกทักษะปฏิบัติการทำงานเป็นทีมและเรียนรู้แบบโครงงานกลุ่มที่สองเทียบเท่าชั้น ป.6-ม.2 เน้นฝึกทักษะการทำโครงงานและเรียนรู้ตามความความสนใจของตนเอง เข้ากับโลกจริง และกลุ่มที่สามเทียบเท่าชั้น ม.3-6 เน้นค้นหาความถนัดและฝึกฝนความเชี่ยวชาญในอาชีพที่ตนสนใจ เตรียมความพร้อมและวางแผนการศึกษาต่อเป็นรายบุคคล

3) ระดับอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิคมาบตาพุด จังหวัดระยอง เป็นวิทยาลัยต้นแบบในโครงการพัฒนาช่างเทคนิควิศวกรรมเคมี (Vocational Chemical Engineering Practice College หรือ V-ChEPC) มีกระบวนการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนนักศึกษาทุกคนทำ Project Based จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้วิธีการ Constructionism เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเริ่มจากการเรียนรู้วิธีการเรียน การสร้างความรู้พื้นฐานด้านวิศวกรรมเคมีแบบบูรณาการ และการทำโครงงานเฉพาะบุคคล โดยที่ผู้เรียนสามารถนำปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานในโรงงานมาหาแนวทางการแก้ปัญหาเพื่อนำไปสู่การพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น โดยจะมีอาจารย์/ครูพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาแนะนำ

จากการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญา ในสถานศึกษา พบว่า นักเรียนเกิดกระบวนการคิด - ลงมือทำ - เรียนรู้วิธีการ ขั้นตอนการทำโครงงานได้ด้วยตนเอง เห็นความเชื่อมโยงของสาขาวิชาในหลักสูตรกับบริบทของสังคมและชุมชน มีความสามารถในการทำงานเป็นทีม และร่วมกันแก้ปัญหาได้ ในขณะที่ครูเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้สอนมาเป็นผู้คอยชี้แนะและผู้อำนวยความสะดวก สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และสิ่งสำคัญก็คือ นักเรียนได้รับการฝึกทักษะต่างๆ จนเป็นนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่สอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นในการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21

ชุมชน

1) ชุมชนบ้านลิ้มทอง จังหวัดบุรีรัมย์ กระบวนการเรียนรู้เริ่มจากแกนนำชุมชนบ้านลิ้มทองได้รู้จักตนเอง รู้ปัญหาพยายามหาแนวทางแก้ปัญหา โดยการยอมรับสิ่งใหม่และทดลองปฏิบัติ เพื่อแก้ปัญหาชีวิตและหนี้สินครัวเรือน อีกทั้งการหาแนวร่วมจากชาวบ้านในชุมชนและกลุ่มเยาวชนที่ได้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ เกิดการพัฒนาศักยภาพตนเอง และต่อยอดสู่โครงการอื่นๆ อาทิ เพิ่มผลผลิตข้าวเกษตรอินทรีย์ อันส่งผลให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น

2) ชุมชนบ้านสามขา จังหวัดลำปาง การเรียนรู้เริ่มจากการวิเคราะห์ชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม แล้วลงมือปฏิบัติ โดยมีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน NGOs และเครือข่ายชุมชน เข้ามาให้ความรู้และคำแนะนำ โดยใช้

เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการหาความรู้และดำเนินงาน ส่งผลให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพตนเองและสามารถจัดการชุมชนได้อย่างเป็นระบบ

จากกรณีศึกษาในการนำรูปแบบจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญามาขยายผลในชุมชน พบว่า คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ปฏิบัติตนเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี นอกจากนี้ยังส่งผลให้คนในชุมชนมีความสามัคคี ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิต และนำไปสู่การขยายผลสู่ชุมชนอื่น

3) ธุรกิจเอกชน อาทิ บริษัท SCG Cement Building Material จังหวัดเชียงใหม่ เครื่องปูนซีเมนต์ไทย ลำปาง และผู้ประกอบการค้าปลีกค้าส่ง (Dealer) จังหวัดเชียงใหม่ ได้นำการเรียนรู้รูปแบบ Constructionism มาใช้ในการพัฒนาบุคลากรผ่านกระบวนการเรียนรู้ของตัวเองอย่างเป็นระบบ โดยการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ ทำให้พนักงานสามารถสร้างองค์ความรู้จากการลงมือปฏิบัติ โดยใช้ปัญหาจากการทำงานจริง หรือการทำโครงงานที่มีพื้นที่การทำงานจริง เป็นห้องเรียน ผู้บริหารปรับบทบาทเป็น CEO Facilitator และนำผลการเรียนรู้ที่ผ่านการคิดเอง ทำเอง มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน โดยผ่านเวที Show and Share

ผลที่ได้รับจากการนำการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ทางปัญญามาพัฒนาองค์กรภาคเอกชน พบว่า พนักงานมีพัฒนาการและคุณลักษณะที่ดีในด้านต่างๆ เช่น การตัดสินใจจากการใช้ข้อมูลที่ถูกต้องแทนการตัดสินใจจากประสบการณ์แบบเดิม เกิดทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดวัฒนธรรมการทำงานแบบเป็นทีม การยอมรับในความเห็นที่แตกต่าง มีทักษะการนำเสนอที่ดี ส่งผลให้สามารถสร้างผลงานยอดเยี่ยมจากการทำงานเป็นทีม ที่มีผลประกอบการเติบโตอย่างก้าวกระโดดต่อเนื่อง และเกิดนวัตกรรมการจัดจำหน่ายขายสินค้า

ข้อค้นพบจากการนำการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญามาประยุกต์ใช้

ประเด็น	ในสถานศึกษา	ในชุมชน	ในภาคธุรกิจ
1. การเรียนรู้	- การเรียนรู้จากการทดลองปฏิบัติ - การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม	เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ (Learning by doing)	- การเรียนรู้เพื่อรู้จักตนเอง - การเรียนรู้จากการทดลองปฏิบัติ - การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม
2. การจัดการการเรียนรู้	- ครูออกแบบการเรียนรู้ตามความสนใจของนักเรียนด้วยการบูรณาการสหสาขาวิชาการ - นักเรียนออกแบบโครงงานเดี่ยว โครงงานกลุ่ม	คิดวิเคราะห์จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วศึกษาหาความรู้ ลงมือปฏิบัติ	- Problem Based Learning - Project Based Learning
3. บทบาทของครู/พี่เลี้ยง	ครูเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดรูปแบบและวิธีการเรียนรู้ของ กลุ่ม/ทีม (Facilitator)	ผู้รู้ หน่วยงาน/องค์กร ให้คำแนะนำ/สนับสนุน	Facilitator กระตุ้นกระบวนการคิด
4. สถานที่ของการเรียนรู้	ทุกที่	ทุกที่	ทุกที่
5. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ การวัดผล	ผล O-NET และการประเมินตนเองจากเพื่อน ครู ผู้ปกครอง ผู้เรียนกล้าคิด กล้าแสดงออก และวางแผนอย่างเป็นระบบ	ปัญหาของชุมชนบรรเทา/หมดไป เกิดการขยายผลเพื่อพัฒนาชุมชนและยกระดับคุณภาพชีวิต	บุคลากรมีทักษะในการเรียนรู้ วิเคราะห์ แก้ปัญหา เกิดนวัตกรรมใหม่ อาทิ การเพิ่มผลผลิตการผลิต การเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน

ที่มา : สังเคราะห์โดยสำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาทางสังคม สสช., 2558

2. การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา (STEM Education)

เป็นการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ และสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ใช้วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เทคโนโลยี และกระบวนการทางวิศวกรรมเป็นพื้นฐาน โดยที่ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้อย่างมีความสุขและมองเห็นเส้นทางการประกอบอาชีพในอนาคต เข้าใจสาระวิชาและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์มากขึ้น โดยเน้นการนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริง รวมทั้งการพัฒนากระบวนการหรือผลผลิตใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตและการทำงาน

แนวทาง การจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา (Science, Technology, Engineering, and Mathematics Education : STEM Education) เป็นการเรียนรู้ที่มีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ 1) เป็นการสอนที่เน้นการบูรณาการ 2) ช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาทั้ง 4 วิชาในชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพ 3) เน้นการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 4) ทำลายความคิดของนักเรียน และ 5) เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและความเข้าใจที่สอดคล้องกับเนื้อหาทั้ง 4 วิชา

การนำไปใช้ ในการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาในไทย ปัจจุบันนี้มีศูนย์เรียนรู้นาร่อง 10 จังหวัด จังหวัดละ 3 โรงเรียน ศูนย์สะเต็มศึกษามาก 13 แห่ง และโรงเรียนเครือข่าย

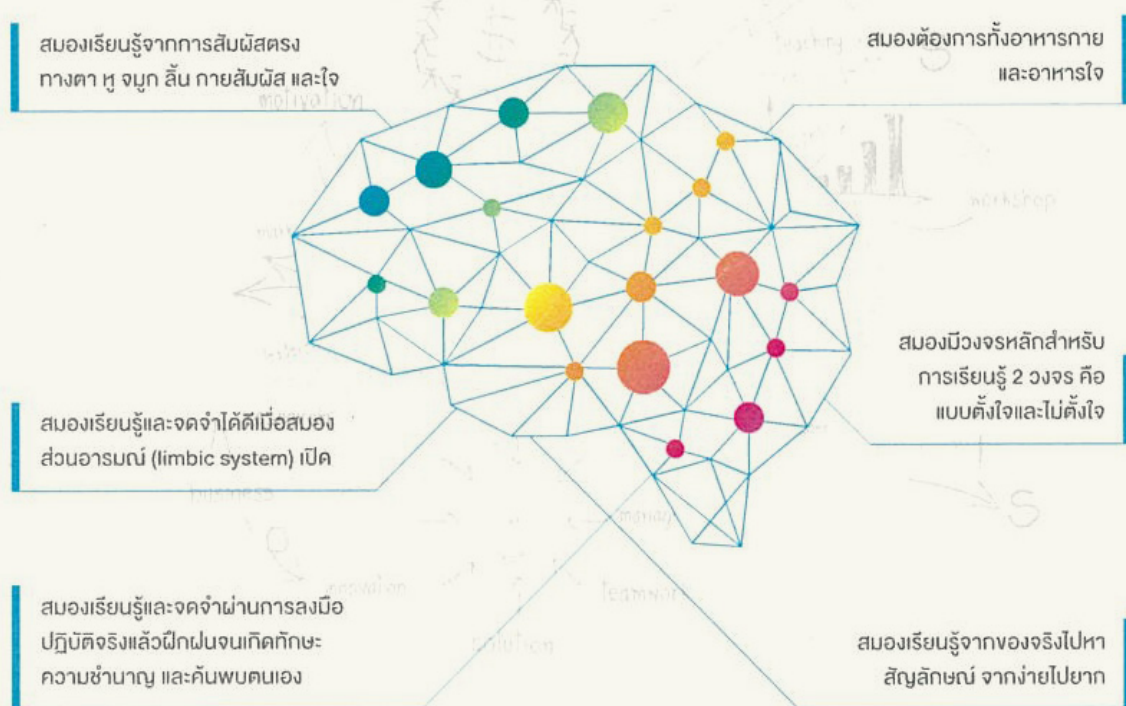

ที่มา : สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.)

สะเต็มศึกษารวม 78 โรงเรียน และขยายสู่สถาบันอาชีวศึกษาอีก 10 สถาบันนอกจากนี้ อยู่ระหว่างการจัดทำยุทธศาสตร์กำลังคนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ (STEM) ของประเทศ ที่มุ่งพัฒนากำลังคนเพื่อสร้างนวัตกรรมเพิ่มผลผลิต และกระจายการสร้างมูลค่าสูงในกลุ่มเป้าหมาย 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มบุคลากรวัยทำงานกลุ่มนักศึกษาควบคู่การทำงาน Apprentice) กลุ่มผู้ประกอบการ (Entrepreneur) และกลุ่มผู้สูงอายุ

3. การจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมอง : BBL (Brain-based Learning)

แนวทางการจัดการเรียนรู้มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้และการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่สอดคล้องกับธรรมชาติและการทำงานของสมอง ให้เด็กได้ค้นพบตนเอง รู้ศักยภาพของตนเอง มีความสามารถในการเรียนรู้การทำงาน สามารถแก้ปัญหาในด้านวิชาชีพ รวมถึงปัญหาในชีวิตจริงได้ พร้อมรับมือกับโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ผ่านครู ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนรู้ให้แก่เด็ก โดยการจัดสิ่งแวดล้อม ประสพการณ์ และกิจกรรมที่เหมาะสม

การจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมอง (Brain-based Learning หรือ BBL) ได้ถูกนำไปใช้ในภาคการศึกษา และภาคการผลิต ดังนี้

สถานศึกษา โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัยได้นำรูปแบบการสอนของทุกกลุ่มสาระมาสังเคราะห์ให้เป็นรูปแบบการสอนที่สอดคล้องกับกระบวนการทำงานของสมองและเป็นไปตามบริบทของโรงเรียน โดยขั้นแรก การเตรียมความพร้อม (Warm Up) ก่อนการเรียนในทุกชั่วโมงที่ครูเข้าสอน เพื่อเป็นการกระตุ้นสมอง โดยใช้เวลาไม่เกิน 5 นาที ขั้นที่ 2 เรียนรู้ (Learning Stage) โดยให้นักเรียนเรียนรู้จากง่ายไปหายาก เรียนรู้จากของจริง และจากการสัมผัส ขั้นที่ 3 การฝึกฝนบ่อยๆ ขั้นที่ 4 สรุปบทเรียนเพื่อเชื่อมโยงความรู้ทั้งหน่วย และ ขั้นที่ 5 ประยุกต์ใช้ทันทีทันใดเมื่อจบบทเรียนต้องทดสอบนักเรียนทันที

ผลที่ได้รับจากการจัดการเรียนการสอนตามหลักการพัฒนาสมองในโรงเรียน พบว่า นักเรียนมีความสุข มีสมาธิ มีความกระตือรือร้น ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และกล้าแสดงออกมากขึ้น นอกจากนี้นักเรียนมีพัฒนาการด้านการอ่านและการเขียน มีพัฒนาการทางความคิด สามารถเชื่อมโยงความรู้และคิดวิเคราะห์ได้ ส่วนครูก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับตัวเอง ครูมีความสุข กระตือรือร้นในการทำงาน มีความมั่นใจ และเกิดความท้าทายในการประกอบวิชาชีพครู

ภาคการผลิต มีการดำเนินโครงการการศึกษาวิจัยแนวทางการนำองค์ความรู้ด้านสมองประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทักษะฝีมือสำหรับพนักงานในภาคการผลิต หรือ BBL in Factory ภายใต้หลักการ “Good health Good heart: Smart brain Smart work” โดย 1) ให้พนักงานฝึกสมาธิและออกกำลังกาย 2) ปรับปรุงวิธีสอนงาน 3) ปรับปรุงการเขียนคู่มือการทำงาน ซึ่งการดำเนินการสอนงานแบบ BBL ทำให้พนักงานบริษัทซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา มีความเข้าใจวิธีการทำงานได้รวดเร็วและทำงานได้ถูกต้อง ได้ทดลองปฏิบัติงานจริง ทำให้เข้าใจวิธีปฏิบัติงานอย่างชัดเจน และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยผลลัพธ์ที่ได้ นั่นคือทุกโรงงานผลิตภาพเพิ่มขึ้นร้อยละ 55

จากบทเรียนที่กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นได้ว่า กระบวนการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ซึ่งการที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพจำเป็นต้องอาศัยครูผู้สอนที่มี

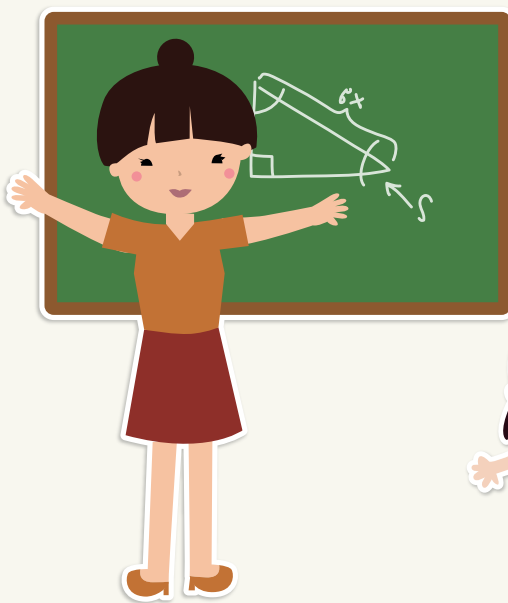

ทักษะในการจัดการเรียนรู้ มีเจตคติต่อวิชาชีพครูที่ดี มีแรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์สูง โดยเฉพาะในช่วงศตวรรษที่ 21 เป็นทักษะแห่งอนาคตใหม่ที่ครูควรมีทักษะและคุณลักษณะที่รองรับเข้าถึง เพื่อสร้างนวัตกรรมบริหารจัดการชั้นเรียนแนวใหม่ ในอันที่จะพัฒนาผู้เรียนในยุคใหม่ได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ข้อเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ความท้าทายของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จึงมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงวิธีคิดให้สอดคล้องและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก เพื่อเตรียมผู้เรียนให้พร้อมรับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น โดยมีแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญ ดังนี้

1. ปรับกระบวนการเรียนการสอน การเรียนรู้พัฒนาหลักสูตร และระบบการวัดและประเมินผล ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน เน้น “กระบวนการจัดการเรียนรู้ใหม่” ที่พัฒนาให้ผู้เรียน

มีทักษะความรู้ การคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีความคิดสร้างสรรค์ การแก้ไขปัญหา และมีทักษะการทำงานและการใช้ชีวิต อาทิ STEM Education ควบคู่คุณธรรม จริยธรรม ความมีวินัย ความเป็นพลเมือง ทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และการใช้ภาษาอังกฤษ รวมทั้งส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามศักยภาพและความหลากหลายของผู้เรียน อาทิ การส่งเสริมเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ส่งเสริมกิจกรรมกีฬาและนันทนาการ

2. **พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่** ที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นผู้ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดเป็น ค้นหาความถนัดของตนเอง ปรับหลักเกณฑ์ที่เอื้อให้ผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะมาเป็นครู พัฒนาศักยภาพครูรองรับการเรียนการสอนในสาขาที่ขาดแคลน และสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรมเป้าหมาย และการใช้ภาษาอังกฤษในการจัดการเรียนการสอน ปรับปรุงรูปแบบการปฏิบัติงานและยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครู ด้วยประเมินครูที่เชื่อมโยงกับผลลัพธ์ของผู้เรียน ➡

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2558. ภาวะสังคมไทย ไตรมาสสาม ปี 2558 Social Situation and Outlook.

_____. 2558. รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ 3 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11.

วิจารณ์ พานิช. วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. เข้าถึงได้จาก http://www.noppawan.sskru.ac.th/data/learn_c21.pdf เข้าถึงเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2559

สรุปสำหรับผู้บริหาร การสำรวจการอ่านของประชากร เข้าถึงได้จาก <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/files/readingSum58.pdf> เข้าถึงเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2559

สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). แนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมอง.

_____. สิงหาคม 2558. สรุปเนื้อหางานสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “10 ปี การเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมอง”

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.). สะเต็มศึกษา

คุณลักษณะของ **คนไทย** ที่พึงประสงค์ในอีก 20 ปีข้างหน้า และทิศทางการพัฒนาคนแต่ละมิติในระยะแผนพัฒนา ฉบับที่ 12

ธีระพงษ์ มาลัยทอง* ตฤตณัย นพคุณ** พรรณาภา พูลมาก ***

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้รับเกียรติจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศักยภาพคนไทยทั้งในภาพรวมและการพัฒนาการศึกษาของประเทศอย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีความเข้าใจในแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาคนของประเทศให้เกิดผลในทางปฏิบัติเป็นอย่างดีให้เข้าพบและสัมภาษณ์ในประเด็น **คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ในอีก 20 ปีข้างหน้า รวมถึงทิศทางการพัฒนาคนในมิติต่างๆ ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2565)** ที่จะเป็พื้นฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศไปสู่อนาคตที่มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

ปัญหาการพัฒนาคนของไทยในระยะที่ผ่านมา

ดร.พารณ อิศรเสนา ณ อยุธยา

ประธานกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ดร. พารณฯ ได้กล่าวถึง สภาพปัญหาด้านการพัฒนาคนของประเทศไทยในปัจจุบันว่ามีส่วนประกอบหลายอย่าง โดยการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศตลอดระยะเวลา 20 กว่าปีที่ผ่านมา จะเน้นเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมมาก่อน แต่ไม่ได้ยกเรื่องการพัฒนาคนมาเป็นอันดับแรก ทั้งๆ ที่เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาทุกมิติ

ดร.พารณฯ เชื่อว่าหากจะพัฒนาคนให้เป็นรากฐานสำคัญของประเทศ เราจำเป็นต้องปรับรูปแบบการศึกษาในปัจจุบัน เพื่อสร้างคนให้เป็นคนดีและคนเก่ง ที่มีทั้งความเป็นไทยและสากลอย่างสมดุล

“ดังนั้น ในการกำหนดทิศทางแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ที่เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ 20 ปี และมีวิสัยทัศน์ไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ผมจึงให้ สศช. นำเรื่องการพัฒนาคนไว้เป็นอันดับหนึ่ง เพราะการจะพัฒนาอะไรก็ตาม ต้องให้ความสำคัญกับคน ทุกอย่างต้องขับเคลื่อนด้วยคน มั่งคั่ง มั่งคั่ง ยั่งยืน คนไม่มีคุณภาพ มันเป็นไปได้ไม่ได้ คนต้องมาก่อน”

“ต้องยอมรับกันก่อนว่า ปัญหาเรื่องคนเป็นปัญหาหลักของไทย ลองดูประเทศที่เจริญแล้วสิครับ อังกฤษ อเมริกา เขาจะเชื่ออะไรต้องมีข้อมูลที่ดี ใช้เหตุใช้ผลพิจารณา แต่ของไทยเราเชื่ออะไรกันง่าย ๆ คนไทยนับถือศาสนาพุทธ มีหลักกาลามสูตร ซึ่งบอกว่า ก่อนจะนึกเชื่ออะไรให้ไปหาข้อมูลที่แท้จริงก่อน แต่ก็ไม่ได้นำมาใช้ ซึ่งตรงนี้ การพัฒนาการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญ”

“ผมอุทิศชีวิตบั้นปลายมาทำเรื่องการศึกษาการพัฒนาคน ทุกวันนี้ก็ทำอยู่ ก่อตั้งโรงเรียนคุณลักษณะพิเศษขึ้นมา ก็เพื่อพัฒนาคนไปสู่โลกยุคใหม่ เราอยากสร้างพลเมืองโลกและพลเมืองไทยให้เป็นคนคนเดียวกัน คือเป็นคนไทยที่รักษาความเป็นไทย เอาไว้ให้ได้ รู้จักรากเหง้าของตัวเอง รู้ว่าจุดแข็งของวัฒนธรรมไทยคืออะไร”

“ขณะเดียวกันก็เป็นคนไทยที่รู้เท่าทันโลก เท่าทันการเปลี่ยนแปลง นำสิ่งดีๆ จากภายนอกมาปรับใช้โดยไม่เสียความเป็นตัวของตัวเอง ดังนั้น เราต้องปูพื้นฐานให้คนรุ่นใหม่รู้สองภาษา อย่างน้อยนอกจากภาษาไทย ก็ควรรู้ภาษาอังกฤษ ความรู้ต่างๆ ในโลกส่วนใหญ่เป็นภาษาอังกฤษเกือบทั้งนั้น ภาษาอังกฤษสำคัญมากก่อนจะรู้ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาแขกอะไรก็ตาม ภาษาอังกฤษต้องมาก่อน หรืออย่างในอาเซียน หลายประเทศภาษาอังกฤษก็เป็นภาษาราชการ”

ดร.พารณฯ กล่าวต่อไปว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีความทันสมัยอยู่จนถึงบัดนี้ แต่รัฐบาลที่ผ่านมาไม่ได้มีการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้อย่างจริงจัง ทั้งๆ ที่กฎหมายการศึกษาฉบับนี้บัญญัติสาระสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาและการจัดการศึกษาไว้เป็นแนวทางในการดำเนินการจัดการศึกษาที่น่าสนใจในหลายประการ

“ประเทศไทยเรา การบังคับใช้กฎหมายย่ำแย่อย่างมาก พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เขียนไว้ดีมากเลย ผู้เรียนสำคัญที่สุด พุดไว้ชัดมาก เช่น มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ หรือในมาตรา 23 บอกว่าการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยต้องเน้นความสำคัญ ทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ

“มาตรา 24 ให้จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผมก่อตั้งโรงเรียน

ครูณสิกขาลัยก็ยึดตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ถ้ามว่าที่นี้เด็กๆ สามารถที่จะเลือกเรียนในสิ่งที่ตนเองสนใจได้เลยในลักษณะการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (project based learning) ตรงนี้ยึดตามข้อ 3 ในมาตรา 24 จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง”

“แนวคิดที่ใช้เป็น Project based learning เอากลุ่มเด็กที่มีผลงานการทดลองคิดมาลงมือทำเลยแล้วลองบูรณาการดู เทคโนโลยีวิชาการ ศิลปวัฒนธรรม ความเป็นไทย ศิลธรรมจรรยา เข้าไป โดยเด็กไม่รู้ตัว เด็กไม่ได้เรียนอย่างสอนหน้ากระดานดำ เข้าไปให้คิดเป็นทำเป็น คิดเป็นแล้วขึ้นหิ้ง ไม่เกิดประโยชน์อะไร ต้องเอาสิ่งที่คิดได้หรือสิ่งที่เรียนรู้มาทดลองใช้จริงๆ หรืออย่างเรื่องการประเมินนักเรียนของผม ผมก็ดูตามมาตรา 26 ที่ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา และใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้น้ำผลการประเมินผู้เรียนตามหลักเกณฑ์ข้างต้นมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย”

ดร.พารณฯ กล่าวว่า อยากให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบันให้มีผลอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะช่วยผลักดันระบบการศึกษาไทยให้เป็นเครื่องมือ เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และผลิตคนดีที่มีคุณภาพ เท่าทันการเปลี่ยนแปลง สามารถสร้างประโยชน์ให้กับตนเอง คนรอบข้าง และสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ศาสตราจารย์ ดร.สนธิ อักษรแก้ว

สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ศาสตราจารย์ ดร.สนธิ ฯ ระบุว่า “คน” เป็นปัญหาที่สำคัญที่ทุกประเทศต้องพัฒนาเป็นอันดับแรก ถ้าคนของประเทศขาดการพัฒนา ประเทศจะเจริญก้าวหน้าไม่ได้ ดังนั้น คนจึงเป็นทรัพยากรบุคคลสำคัญที่เราจะต้องเร่งพัฒนาคนให้เป็นคนดีอย่างมีคุณภาพ แต่ที่ผ่านมาพบว่ามีปัญหาหลายประการ

“ที่ผ่านมา สคช. ได้คำนึงถึงเรื่อง “คนเป็นจุดศูนย์กลางของการพัฒนา” ซึ่งผมมองว่าเป็นแนวคิดที่ดีและถูกต้อง ปัญหาที่เกิดขึ้นทุกวันนี้มีสาเหตุมาจากคนทั้งสิ้น อาทิ ปัญหาการพัฒนาประเทศไม่เจริญก้าวหน้า ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ถ้าคนดีมีคุณภาพก็จะทำให้ปัญหาเหล่านี้หมดไป”

อย่างไรก็ตาม ศ.ดร.สนธิ ฯ มองว่าการพัฒนาคนของไทยในปัจจุบันยังเป็นที่น่าห่วงว่าที่ควร เนื่องจากมีสาเหตุสำคัญใน 6 เรื่องด้วยกัน ดังนี้

“ประการที่ ๑ เรายังขาดการพัฒนาที่ให้โอกาสกับคนจน โดยเฉพาะคนด้อยโอกาสน้อย ดังนั้น จึงต้องมองถึงปัญหาระยะยาวว่า ควรให้โอกาสกับการพัฒนาคนที่ด้อยโอกาสให้มากขึ้น เช่น คนจน เกษตรกร และคนพิการ เป็นต้น

ประการที่สอง ขาดบุคคลต้นแบบที่จะยึดถือเป็นตัวอย่างที่ดีทุกระดับ ในอดีตคนต้นแบบมีความสำคัญที่สามารถเป็นแบบอย่างให้กับคนรุ่นหลังยึดเป็นต้นแบบในการพัฒนาตนเองให้เป็นคนดี เป็นคนมีศักยภาพและศีลธรรม อาทิ ครูต้นแบบ นักวิจัยต้นแบบ ในอดีตมีมาก แต่ปัจจุบันหาคนต้นแบบได้ค่อนข้างน้อยมาก ดังนั้น เราทุกคนต้องเป็นต้นแบบที่ดีสำหรับเยาวชนรุ่นต่อไป

ประการที่สาม เราขาดหลักสูตร บทเรียน คำสอนที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนา การเรียนการสอนในปัจจุบันขาดการเรียนรู้ เรื่อง “หน้าที่ศีลธรรม” ซึ่งเป็นฐานของการพัฒนาที่สำคัญ สอนให้คนเป็นคนรู้จักรับผิดชอบ รู้ผิด รู้ถูก

ประการที่สี่ ขาดการเปลี่ยนพฤติกรรมของคน ตัวอย่างเช่น เยาวชนไทยในปัจจุบันมักไม่ค่อยเชื่อฟังคำสอนของผู้ใหญ่ในทุกเรื่อง อาทิ การสอนให้รู้จักการใช้จ่าย แต่พอดีให้เหมาะสมกับวัย พื้นฐานการเรียนการสอนในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนได้ยากทั้งเด็กและผู้ใหญ่ โดยเฉพาะผู้ใหญ่ไม่ค่อยยอมรับฟังความคิดของผู้ที่อ่อนวัยกว่า

ประการที่ห้า ขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคน เช่น ในอดีตบ้านไหนที่พ่อ แม่ ไม่อยู่ เพื่อนบ้านก็จะช่วยนำไปเลี้ยงดูสั่งสอน อบรมให้เป็นคนดี แต่ปัจจุบันคนไทยเป็นสังคมแบบต่างคนต่างอยู่ คนขาดคุณภาพ สังคมอ่อนแอ ดังนั้น การสร้างคนต้องเป็นการสร้างให้ประเทศเกิดความยั่งยืน

ประการสุดท้าย เราขาดการเอาใจจริงเอาใจในการพัฒนาคน การพัฒนาคนรัฐต้องให้ความสำคัญเสนอเป็นวาระแห่งชาติ โดยเฉพาะด้านการศึกษา ต้องปฏิรูปอย่างจริงจังทั้งระบบ โดยดูการพัฒนาคนตั้งแต่ตั้งครรภ์จนถึงสู่วัย การพัฒนาคนต้องทำให้ครบวงจรอย่างเบ็ดเสร็จจึงจะทำให้คนเป็นคนดีได้”

นอกจากนี้ ศ.ดร.สนิทา ยังเห็นว่า การพัฒนาคนในปัจจุบันจะยิ่งยากขึ้น เนื่องจากคนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ทรัพยากรมีจำกัด การสนับสนุนให้คนเป็นคนดี ลดน้อยลง ทุกภาคจึงต้องช่วยกันพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่ง คนดี มีคุณธรรม ต้องใช้เวลา ไม่ควรต่างคนต่างอยู่ ทั้งนี้ เชื่อว่า โดรนีสัยคนไทยแล้วเป็นคนนิสัยดี ชอบช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นทุนเดิม เพียงแต่ขณะนี้ยังขาดโอกาส หรือกลไกที่จะหนุนเสริมให้คนดีๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากำลังคนของประเทศ

▶ ศาสตราจารย์ ดร. ศักรินทร์ ภูมิรัตน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
และกรรมการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ศาสตราจารย์ ดร.ศักรินทร์ฯ กล่าวถึงสภาพปัญหาการพัฒนาคนของประเทศไทยว่า ในปัจจุบันประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาการพัฒนาคนในหลายมิติ ปัญหาที่สำคัญคือ ปัญหาคุณภาพการศึกษา ถึงแม้ระบบการศึกษาของประเทศไทยได้ให้โอกาสในการเข้าถึงทางการศึกษา แต่ยังคงเผชิญกับปัญหาคุณภาพทางการศึกษา ซึ่งไม่มีกลไกดูแลเรื่องคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นอย่างชัดเจน ดังนั้น ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขกลไกคุณภาพการศึกษาตั้งแต่เด็กเล็กจนโต

ในปัจจุบันมีทั้งสถานศึกษาที่เป็นของรัฐและเอกชน โดยเป็นสถานศึกษาที่มีและไม่มีคุณภาพ ดังนั้นกลไกการบริหารจัดการจึงจำเป็นต้องทำควบคู่กันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน โดยกลไกการบริหารจัดการทั้งกลไกภาครัฐเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้แน่ใจว่าโรงเรียนมีคุณภาพ มีการดูแลที่เหมาะสม มีการบริหารจัดการโรงเรียนที่เน้นคุณภาพ และเข้าใจบทบาทหน้าที่

ส่วนกลไกภาคเอกชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของไทย ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาการพัฒนาการศึกษาอาจทิ้งให้เป็นหน้าที่ของรัฐมากเกินไป ดังนั้น สิ่งที่ต้องเร่งดำเนินการในการพัฒนากำลังแรงงานของประเทศ ภาครัฐและเอกชนต้องร่วมกันวางแผนการผลิตและพัฒนาากำลังคนรองรับอุตสาหกรรมและบริการอนาคต พัฒนาศักยภาพแรงงานให้ตรงต่อความต้องการของตลาด ซึ่งขณะนี้

มีตัวอย่างการดำเนินงานที่เห็นผลชัดเจน คือการส่งเสริมระบบการเรียนการสอนแบบสหกิจศึกษา/ทวิภาคีร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษา กับภาคอุตสาหกรรม นอกจากนี้ ศ.ดร.ศักรินทร์ฯ ยังได้กล่าวเสริมอีกว่า

“หากกล่าวถึงการพัฒนาอาชีวศึกษาในภาพรวมคือการพัฒนาอาชีพ ดังนั้นจำเป็นต้องมีการพัฒนาผู้ประกอบการ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่ง เพราะหากผู้ประกอบการมีความเข้มแข็งย่อมส่งผลให้ประเทศชาติมีความเข้มแข็งด้วย เนื่องจากผู้ประกอบการจะมีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศ และพัฒนาบุคลากร นอกจากนี้การพัฒนาคนควรดำเนินการตลอดช่วงอายุ คือต้องพัฒนาคนเพื่อเตรียมพร้อมในอีก 40-50 ปี ข้างหน้า ไม่เพียงแต่เตรียมไว้เฉพาะหน้าเท่านั้น”

► นายวิสูตร ประสิทธิ์ศิริวงศ์

เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.)

เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ให้ความเห็นเกี่ยวกับปัญหาของการพัฒนากำลังคน ทั้งในภาพรวมและกำลังคน ดังนี้

ปัญหาการพัฒนาคนในภาพรวม ท่านเลขาธิการ ก.พ. เห็นว่า ประเทศไทยการเรียนการสอนจะมีระบบห้อง KING ห้อง QUEEN ซึ่งทำให้เด็กรู้จักเด่น/จุดด้อยของตนเอง อย่างชัดเจน ซึ่งระบบนี้จะสร้างความรู้ แต่จะไม่สร้างความเชื่อมั่นของเด็ก ซึ่งท่านได้ยกตัวอย่างเพิ่มเติมว่า

“ประเทศไทยจะมีระบบการสอนพิเศษ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายคือ เด็กเก่งที่เน้นการสอบแข่งขันเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังเป็นการหารายได้พิเศษของครูผู้สอนซึ่งยังคงเน้นเด็กเก่ง แตกต่างจากระบบการศึกษาของต่างประเทศ ที่ระบบการสอนพิเศษคือการสอนให้กับเด็กที่มีปัญหา ด้านการเรียนซึ่งจะเป็นการช่วยแก้ปัญหาให้เด็ก และ หลักสูตรการเรียนการสอนของประเทศไทยยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงาน พร้อมทั้งระบบการจ้างงานจะเน้นที่วุฒิการศึกษามากกว่าความรู้ความสามารถ”

ปัญหาการบริหารกำลังคนภาครัฐ ท่านเลขาธิการ ก.พ. กล่าวว่า การบริหารกำลังคนภาครัฐต้องแยกกันให้ ขาดระหว่างความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และสมรรถนะ เพื่อสามารถบริหารจัดการ และพัฒนากำลังคนภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งที่สำคัญสำหรับการพัฒนากำลังคน ภาครัฐคือ “สมรรถนะ” โดย สมรรถนะ คือ จิตสาธารณะ ความกล้าเสี่ยง ความคิดริเริ่ม สมรรถนะไม่ใช่สิ่งที่ เป็นความรู้เสมอไป และต้องยอมรับเรื่องทักษะ กระบวนการ ทำงานว่าย่อมมีความผิดพลาดเสมอ เพราะหากความ ผิดพลาดเป็นปัจจัยหนึ่งในการประเมิน ความกล้าเสี่ยงในการ ทำงานจะไม่เกิดขึ้น

ท่านกล่าวต่อว่า ภาคราชการในปัจจุบันมักจะเน้น เรื่องการพัฒนาสมรรถนะ แต่พบว่าเป็นการลงทุน ที่ไม่คุ้มค่าและสิ้นเปลืองโดยสิ้นเชิง ตัวอย่างเช่น การจัดอบรมในหลักสูตรต่างๆ หากบุคลากรไม่มีจิตในการอบรมนั้นๆ การอบรมก็จะไม่เกิดประโยชน์ใดๆ

ดังนั้นการอบรมที่มีประสิทธิภาพคือการเลือกคนที่มี สมรรถนะเรื่องการตัดสินใจ เช่น Cost benefit ratios หรือ Game theory เพื่อให้บุคลากรสามารถใช้สมรรถนะได้อย่างรัดกุม รอบคอบและมีประสิทธิภาพ และหลักสูตรการพัฒนาเป็นลักษณะ บังคับ โดยระบบของไทยคือการพิจารณาบุคคลที่ผ่านการเข้ารับ การอบรม แต่ไม่ได้มีจิตใจที่อยากอบรม จึงกลายเป็นสิทธิ ของข้าราชการ ไม่ใช่การเลือกคนที่เหมาะสม จึงเป็นต้นทุน มหาศาลของหน่วยงาน ซึ่งท่านเลขาฯ ได้กล่าวเสริมอีกว่า

“กระบวนการสรรหาบุคลากรภาครัฐจำเป็นต้องมี การเปลี่ยน คือทุกส่วนราชการต้องหากกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง ขณะเดียวกันหน่วยงานกลางก็สามารถทำการตลาดได้ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จะมีปัญหาเรื่องการจัดสรร บุคลากร ดังนั้น ต้องพิจารณาลักษณะของคนที่จะเข้ามาทำงาน และทำการตลาด โดยพิจารณาทีมมหาวิทยาลัยที่มีการแข่งขันสูง และพิจารณาที่ชมรมพระพุทธศาสนาซึ่งคือจุดเป้าหมาย โดย สำนักพระพุทธศาสนาได้ถึง Brand ตัวเองโดยเสนอสิ่งที่ดึงดูดใจ เช่น โอกาสในการไปสังฆนิยสถานทีอื่นเดีย เป็นต้น ซึ่งบุคคล เหล่านี้เป็นผู้ที่ใจเต็มร้อย แล้วด้วยความสามารถและศักยภาพ สามารถผ่านการคัดเลือกของหน่วยงานได้

เพราะฉะนั้นกลไกการสรรหาเป็นการดำเนินการที่ สำคัญของส่วนราชการที่ต้องกำหนดเป้า หมายการสรรหา เช่น กรมป่าไม้ คือผู้ ที่อยู่ในชมรมอนุรักษ์ต่างๆ ซึ่งจะเป็น ผู้ที่มีจิตสาธารณะ ไม่ใช่คนเก่งอย่างเดียว ไม่จำเป็นต้องสอบภาค ก. ก่อน กระบวนการ สรรหาคนก็จะชัดเจน หรือกรณีต่างประเทศ เช่น มหาวิทยาลัย Harvard เกณฑ์การ

พิจารณาคือคนที่เกรดเฉลี่ย 3-4 แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นการศึกษาพิจารณา คือเรียงความ เป็นต้น”

ดังนั้น ในกระบวนการสรรหาของหน่วยงานราชการ ของประเทศไทย กรมที่มีรูปแบบการทำงานเป็นลักษณะ นโยบาย (Policy) ที่ต้องการผู้ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะ อาจจะตั้งเกณฑ์คะแนนที่สูงขึ้น ขณะที่กรมที่ลักษณะการทำงาน

ต้องเกี่ยวข้องกับลักษณะเฉพาะของผู้รับบริการ เช่น กรมพินิจ จะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมกับงานและมีจิตวิญญาณอย่าง ที่กรมต้องการ ดังนั้น สิ่งแรกที่ต้องทำคือองค์กรภาครัฐต้อง กำหนดเป้าหมาย และทำ Rebrand ขององค์กรและพิจารณา ถึงสัดส่วนของบุคลากรกลุ่มเป้าหมาย

คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ในอีก 20 ปีข้างหน้า

ดร.พารณ อิศรเสนา ณ อยุธยา

ประธานกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ดร.พารณฯ กล่าวว่า เราอยู่บนโลกแห่งความเปลี่ยนแปลง ไม่อยู่นิ่งตลอด คนไทยในอนาคตจึงต้องเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ที่จะคิดต่อไปเองได้ ซึ่งจะทำให้คิดเป็นทำเป็น และควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการศึกษาทางเลือก ซึ่งการศึกษาของโลกยุคใหม่ได้เปลี่ยนไปในแนวนี้นับมากขึ้น อย่างรวดเร็ว ดังนั้นจึงควรนำมาตรา 49 วรรค 3 ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ที่ระบุว่า การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพ หรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วย ตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและ ส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ กลับมาบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญ ฉบับถาวรที่จะยกร่างขึ้นต่อไป

“คิดอย่างเดียวไม่ทำมันก็ไม่เกิดประโยชน์หรือครับ คือคิดเป็นแล้วต้องทำเป็นด้วย จุดนี้ ถ้ามองเรื่องระบบการศึกษา ของไทยในปัจจุบัน ส่งเสริมให้เกิดการคิดและทำได้ใหม่ การศึกษาไทย ครูยืนสอนหน้ากระดานดำ ทำให้คนทั้งหมด ทั้งประเทศไทยให้เป็นเหมือนกันทั้งหมด ทำตามกันทั้งหมด เป็นลัทธิทั้งหมดเลย มันไม่ใช่แล้วครับ เพราะการศึกษาไทย ตอนนี้ต้องดูที่การศึกษาทางเลือกที่เรียกว่า Alternative Education ด้วย รวมถึงต้องดูภูมิสังคม ภาคเหนือ ภาคอีสาน ก็ไม่เหมือนกัน ภาคใต้ก็ไม่เหมือนกัน ภาคกลางก็ไม่เหมือนกัน”

“โรงเรียนตรุณสิกขาลัยของผมยังเป็นโรงเรียนทาง เลือกเลย ที่เราสอนไม่ใช่สร้างเป็นคนหัวสี่เหลี่ยม หรือเรียน วิชาการอย่างเดียว ต้องเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วย มนุษย์ ที่สมบูรณ์ รู้จักการให้ ตอนอยู่ที่โรงเรียนผม ตื่นเช้ามีฝึกสติก่อน สติมาปัญญาเกิด สติเตลิดจะเกิดปัญหา จะมีโฮมรูม ตอนเช้า

เชิญชวนชาติขึ้นสู่ยอดเสา ร้องเพลงชาติ ประสานเสียงให้เกิด สุนทรีระย้าทางดนตรี เล่นเปียโนไปด้วยอะไรไปด้วยได้ แล้วก็ให้รู้จักว่าชาติไทยของเรา พระมหากษัตริย์สร้างคุณูปการ ให้กับประเทศชาติมาอย่างไร”

ดร.พารณฯ กล่าวว่า ถ้าจะให้ประเทศก้าวหน้า อย่างยั่งยืนและมั่นคงในระยะยาว แข่งขันในกระแสโลก ยุคโลกาภิวัตน์ได้ “ต้องพัฒนาคนไทยให้เป็นคนดีและเก่ง กับทั้งให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์” ที่มีจำนวนมากขึ้นกว่านี้มาก ซึ่งคนดีคนเก่งและเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือคนที่รู้จักการให้ รู้จักกาลเทศะ รู้จักให้อภัย

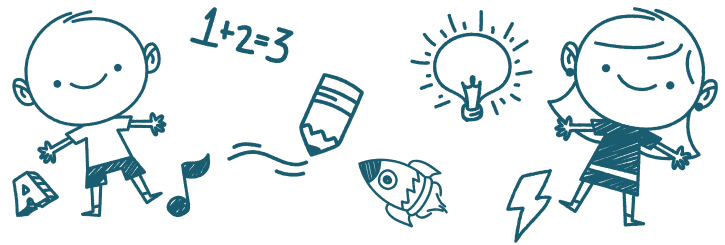
ดังนั้น โรงเรียนต้องสร้างเด็กให้รู้จักแบ่งปัน การเรียน การสอนต้องส่งเสริมให้เด็กแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างกาลยาณมิตร กันได้ เราให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ บูรณาการ เทคโนโลยี วิชาการ ศิลปวัฒนธรรมความเป็นไทย ศิลธรรม จรรยา ให้เรียนรู้กันเป็นกลุ่มหรือเป็นทีมอย่างกาลยาณมิตรได้ ให้คิดเป็นนิสัยไปเรียนรู้ไปตลอดชีวิต

“เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ที่เป็นคนดีและคนเก่ง และเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วย ผมนำแนวคิดการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญา หรือ คอนสตรัคชันนิซึม (Constructionism) มาใช้เพื่อเตรียมคนสำหรับโลกอนาคต ผ่านรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนดรณสิกขาลัย โดยแนวคิดดังกล่าวมองว่า ทุกสิ่งตั้งอยู่บนความเปลี่ยนแปลงที่คาดเดาไม่ได้ มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ตลอดเวลาเพื่อรับมือกับปัญหาในอนาคตที่มีแต่จะซับซ้อนยิ่งขึ้น”

“ผมขอยกหลักการของศาสตราจารย์ซีมอร์ เพเพิร์ตได้กล่าวว่า การเรียนรู้ที่ดีไม่ได้เกิดจากการที่ครูค้นพบวิธีการสอนที่ดี แต่เกิดจากครูให้ออกาสผู้เรียน ให้สามารถสร้าง

ความรู้ตนเองขึ้นมาได้ อันนี้เรียกว่าพลิกจากรูปแบบปกติที่คุ้นเคยกัน ซึ่งการเรียนแบบนี้ ครูไม่ต้องยืนหน้ากระดานดำแล้ว ครูแค่ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกให้เด็กแทน และการเรียนแบบนี้บรรยากาศในห้องเรียนจะสนุกมาก เพราะเต็มไปด้วยความคิดสร้างสรรค์”

ศาสตราจารย์ ดร.สนธิ อักษรแก้ว

สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ศ.ดร.สนธิฯ กล่าวต่อว่า การพัฒนาคนไทยในอีก 20 ปีข้างหน้า ต้องการเห็นคนไทยเป็นเหมือน 30 ปีที่ผ่านมา เช่น ในสังคมชนบทจะมีการอยู่ร่วมกันแบบพี่น้อง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ผู้ใหญ่เป็นต้นแบบให้เด็กและเยาวชนเคารพกราบไหว้ เด็กเยาวชนมีความกตัญญูและสัมาคารวะ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ในปัจจุบันได้ขาดหายไป คนไทยในอนาคตที่พึงประสงค์ในอีก 20 ปี ควรมีลักษณะ ดังนี้

1. เป็นคนมีความรับผิดชอบ
2. มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีศีลธรรมและคุณธรรม
3. มีจิตใจโอบอ้อมอารี ช่วยเหลือกัน
4. มีระเบียบ ยึดกติกาของสังคม
5. ประพฤติตัวภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
6. รู้จักปรับตัวให้รับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและของโลก

ศ.ดร.สนธิฯ ยังเชื่อว่าคนไทยในอนาคตต้องยึดหลัก 3 ธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

“คนไทยจะมีความสุขได้จึงต้องยึดหลักการดำเนินชีวิตภายใต้หลัก 3 ธรรม หรือธรรม 3 ประการ ได้แก่ “**หลักธรรมชาติ** ดำเนินชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ทำลาย ไม่ใช่ประโยชน์จากธรรมชาติมากเกินไปจนทำให้เกิดผลเสีย เช่น การใช้หลักของธรรมชาติของการพึ่งพาอาศัยกันของต้นไม้ใหญ่และต้นไม้เล็กในป่าใหญ่

ต่อมา คือ **หลักธรรมชาติ** มีชีวิตอยู่อย่างไม่พึ่งเพื่อประหยัด โดยดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาพอเพียง สุดท้ายคือ **หลักธรรมาภิบาล** มีความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง มีศีลธรรมและจริยธรรม หากคนไทยทุกคนมีการดำเนินชีวิตภายใต้หลักธรรมทั้งสามประการ ประเทศชาติก็มีการพัฒนาที่ก้าวไกลเช่นเดียวกับอารยประเทศ”

ศาสตราจารย์ ดร.ศักรินทร์ ภูมิรัตน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

และกรรมการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ศ.ดร. ศักรินทร์ฯ ได้กล่าวถึงคนไทยในอนาคตว่า จะต้องมียุทธศาสตร์สำคัญที่ประกอบไปด้วย 2 บริบท คือ (1) ยุทธศาสตร์เพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 20 (20th Century Skill) และ (2) บริบทของประเทศไทยที่ต้องอยู่กับสากล

“ยุทธศาสตร์เพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 20 (20th Century Skill) เกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาพแวดล้อม (Globalization) สำหรับประเทศไทยนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้าน

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของความเป็นอาเซียน ความเป็นไทย โดยต้องสร้างความเป็นไทยให้เข้มแข็ง ต้องเป็น 20th Century Skill ที่เหมาะสมกับสังคมไทย โดยคนไทยต้องเป็นคนดี ต้องมีฐานจริยธรรม คุณธรรมที่ดี ซึ่งกลไกหลักในการพัฒนาคือเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นในการพัฒนาต้องมีความสมดุล (Balance) ในสิ่งต่างๆ เหล่านี้ โดยในปัจจุบันมี Content เกี่ยวกับการเรียนรู้อยู่ทั่วไป จึงต้องรู้จักการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง”

เมื่อถามถึงความพร้อมของบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ว่าคนไทยมีความพร้อมในด้านนี้ขนาดไหน ศ.ดร.ศักรินทร์ฯ เห็นว่า ด้วยพื้นฐานของสังคมไทยเป็นสังคมแห่งวัฒนธรรม มีความเคารพ ความน่ารัก และมีจุดแข็งอื่นๆ อยู่มาก แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีจุดอ่อนอยู่เหมือนกัน ตัวอย่างเช่น “การมีองค์ประกอบทางวิทยาศาสตร์ในวัฒนธรรมไทย” ประเทศไทยตั้งอยู่ในทวีปเอเชีย โดยมีความเชื่อในวัฒนธรรมสมัยเก่า เช่น เชื่อกฎผีปิศาจ เชื่อเรื่องความฝัน และอื่นๆ ซึ่งถือเป็นความอ่อนแอในแง่ขององค์ประกอบทางวิทยาศาสตร์ในสังคมไทย ดังนั้น ต้องเปลี่ยนให้มีความคิดวิเคราะห์ที่เป็นเหตุเป็นผล ซึ่ง ศ.ดร.ศักรินทร์ฯ ได้กล่าวเสริมอีกว่า

“อย่างไรก็ตาม หากพูดถึงเรื่องความคิดที่เป็นเหตุและผลนั้นในทางพระพุทธศาสนา ก็มีความเชื่อเรื่องเหตุและผลมาอย่างช้านาน เช่น หลักกาลามสูตร ถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีที่สำคัญอย่างมาก ดังนั้น การพัฒนาที่สำคัญคือการพัฒนาคนให้มี Since Enculturation (การคิดบนเหตุและผล การทำทุกอย่างบนข้อมูล บนข้อเท็จจริง) ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมทางด้านตะวันตกในแง่การทำงาน สำหรับประเทศไทยมีการพัฒนาคนมาอย่างต่อเนื่อง

“ซึ่งหากถามว่าดีขึ้นหรือไม่นั้น ผมมองว่าต้องดีขึ้นแน่นอน แต่ดีขึ้นช้า ดีขึ้นเร็วไม่พอ โดยทุกอย่างค่อยๆ ดีขึ้น แต่ปัญหาที่ประเทศไทยเผชิญอยู่ในขณะนี้ คือความไม่แน่นอน ซึ่งเป็นเรื่องที่ท้าทายในสังคมไทย อาจเป็นเพราะการพัฒนาไม่สามารถทำให้สอดคล้องหรือเหมาะสมกับสังคมไทย”

นายวิสูตร ประสิทธิ์ศิริวงศ์

เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.)

ในปัจจุบันได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติในอีก 20 ปีข้างหน้า โดยปัจจัยที่สำคัญที่จะพัฒนาประเทศให้ก้าวไปสู่การเติบโตในอนาคตได้นั้น ปัจจัยที่สำคัญอย่างมกนั้นคือการพัฒนาคน โดยท่านเลขาธิการ ก.พ. ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของคนไทยในอีก 20 ปีข้างหน้า ดังนี้

“ข้อแรก ได้แก่ **การมีจิตสาธารณะ** โดยบุคลากรภาครัฐจิตสาธารณะต้องมาก่อน และต้องมีความเข้มข้น เพราะลักษณะงานของภาครัฐเป็นลักษณะงานที่ผูกขาดโดยสิ้นเชิง เราไม่มี Customer เหมือนภาคเอกชน โดยผู้รับบริการจะเข้ามาใช้บริการในสภาพบังคับให้ต้องทำธุรกรรมด้วย ในขณะที่ภาคเอกชนหากผู้รับบริการไม่พอใจกับบริการที่ได้รับสามารถร้องเรียนหรือเปลี่ยนผู้ให้บริการได้ แต่ภาครัฐผู้รับบริการไม่สามารถรู้ได้ถึงสายบังคับบัญชาดังเช่นหน่วยงานเอกชน ดังนั้นจิตสาธารณะของบุคคลภาครัฐจึงมีความจำเป็นและสำคัญอย่างมาก

ข้อที่สอง คือ **ความกล้ายืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้อง** โดยบุคลากรในภาครัฐต้องกล้าที่จะบอกความเห็นที่แตกต่างโดยอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง

สำหรับข้อที่สาม คือ **ความคิดริเริ่ม ความกล้าเสี่ยง** ถ้าระบบการศึกษาของไทยยังเป็นแบบที่เป็นอยู่ความคิดริเริ่มจะยังไม่เกิดขึ้น โดยควรเปลี่ยนเป้าหมายการดำเนินงานให้เป็นการเทียบเคียง (Benchmarking) แทน

ตัวอย่างเช่น สายการบิน Southwest Airlines ศึกษาว่าเวลาที่เสียไปคือเวลาสำหรับขั้นตอนการซ่อมบำรุง จึงได้พิจารณาที่กระบวนการซ่อมบำรุงที่ไวที่สุดนั่นคือ formula one โดยได้นำมาประยุกต์ใช้กับการซ่อมบำรุงเครื่องบินเป็นตัวอย่าง ที่สะท้อนถึงความกล้าเสี่ยง กล้าทำในสิ่งที่ดี กล้าคิด กล้าถามว่าทำไมเขาถึงทำแบบนั้น ไม่ใช่เคยทำมาอย่างไก็เป็นอย่างนั้น เพราะสิ่งที่มีในเวลาหนึ่งมันไม่เคยมีในเวลาหนึ่งมันเปลี่ยนไปเสมอ จึงต้องตั้งคำถามว่าทำไมเขาถึงทำแบบนั้น ซึ่งสามารถแบ่งคำถามได้เป็น 3 ประเภทคือ what to do? How to do? และ Why do it”

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 เสริมสร้างคนไทยเป็นฐานการพัฒนาระยะยาว

ดร.พารณ อิศรเสนา ณ อยุธยา

ประธานกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ดร.พารณฯ กล่าวถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ซึ่งอยู่ระหว่างการจัดทำยุทธศาสตร์ว่าควรต้องมีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับแนวทางปฏิรูปการศึกษา ซึ่งสภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) ได้เสนอต่อรัฐบาลไว้

“ผมเป็น สปช. อยู่ 11 เดือนครึ่ง เราก็คิดกันอย่างดีทำเป็นพิมพ์เขียวออกมาแล้วส่งให้รัฐบาล หลักสำคัญที่เสนอในพิมพ์เขียวมีหลายเรื่อง แต่ที่สำคัญคือวาระการปฏิรูปการศึกษา 3 เรื่องสำคัญ คือ ปฏิรูประบบการจัดการศึกษา ปฏิรูประบบการคลังด้านการศึกษาด้านอุปสงค์ และปฏิรูประบบการเรียนรู้

ปฏิรูประบบการจัดการศึกษา โดยเน้น 5 ด้าน คือ 1) ปฏิรูปนโยบายการจัดการศึกษาและการจัดองค์กรในระบบการศึกษา ที่เน้นการกระจายอำนาจ การจัดการสถานศึกษา การมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน 2) ปฏิรูปการเตรียมการผู้เข้าเรียน

3) ปฏิรูปการบริหารบุคลากรทางการศึกษา ทั้งการผลิต ปรับปรุงพัฒนา การประเมินผล และสร้างระบบคุณธรรมของบุคลากร 4) ปฏิรูประบบธรรมาภิบาลการจัดการศึกษา 5) ปฏิรูประบบการประกันคุณภาพการศึกษา

ปฏิรูปการคลังด้านการศึกษาด้านอุปสงค์ ให้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษา โดยการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษา การลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน การมีส่วนร่วมของประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน มีการจัดทำระบบคู่มือการศึกษาโดยจัดสรรให้แก่วิทยาลัยไปจ่ายให้แก่สถานศึกษาด้านอุปสงค์ตรงตามระดับการศึกษา มีการจัดสรรงบประมาณที่ต้องการเพิ่มพิเศษเพื่อจัดสรรงบประมาณให้แก่ผู้เรียนที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เพียงพออย่างมีคุณภาพและตามความเป็นจริง

ปฏิรูประบบการเรียนรู้ โดยปฏิรูปหลักสูตรในการเรียนการสอนทุกระดับให้เหมาะสมและทันสมัย ทั้งหลักสูตรแกนกลาง หลักสูตรตามภูมิสังคม และหลักสูตรเฉพาะ รวมทั้งมีวิธีการจัดการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดด้วยเหตุและผล หาความรู้ได้ด้วยตนเอง ทั้งการเรียนในห้องเรียน การเรียนจากกิจกรรม การเรียนรู้ชีวิตในสังคมพหุวัฒนธรรม และการฝึกทักษะ ตลอดจนปฏิรูปวิธีการวัดผล เพื่อสะท้อนถึงผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ทั้งการวัดความรู้ร่วม การวัดความรู้เฉพาะ การวัดทักษะ และการวัดผลการจัดการศึกษา โดยวัดผลจากการทำงานของผู้ที่จบไปแล้ว อีกทั้งควรมีการปฏิรูปการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ที่สถาบันอุดมศึกษาและสถาบันวิจัยควรเน้นสร้างความรู้ใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีเสริมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น”

ดร.พารณา กล่าวต่อว่า อยากเห็นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 เน้นการพัฒนาศักยภาพคนตามพิมพ์เขียวปฏิรูปข้างต้น และเสนอต่อไปว่า ควรผลักดันให้ภาคีต่างๆ เข้ามาร่วมพัฒนาการศึกษาของไทย ซึ่งตอนนี้ภาคเอกชนได้เข้ามาทำงานกับภาครัฐอย่างเข้มข้น

“การพัฒนาคนและการศึกษาต้องให้ประชาสังคมเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมให้มากขึ้น อย่างเรื่องการพัฒนาอาชีวศึกษา ไปดูที่มาบตาพุด ซึ่งเป็นทวีภาติระหว่างกลุ่มปิโตรเคมีกับอ่าวชีวะ ที่มาบตาพุด นักเรียน ปวส. เรียนในวิทยาลัยครึ่งปี ทำงานในโรงงานครึ่งปี ได้เห็นการทำงานกันจริงๆ ในโรงงานปิโตรเคมี

ตอนนี้เด็กจะได้รู้ว่า วัตถุดิบที่ใส่เข้ามาในนี้ คุณยังไม่เห็นเลยว่ามันเกิดอะไรขึ้น มันผ่านหัวกลั่น ผ่านอะไรไป ถ้าคุณนั่งใน control room มีเซ็นเซอร์อย่างนี้ ต้องกดปุ่มตรงนี้ ถ้าคุณนั่งหลับพักเดียว มันออกไปนะ ผิดสเปก คุณขายไม่ได้ คุณเสียหายเลย 10 ล้านบาท เราก็ให้ทุนเรียนด้วยครับ ไปอยู่เป็นโรงเรียนประจำ ไม่มีเวลาไปเกเร ตอนนี้เด็กที่จบแล้วได้งานทำหมดเลย เด็กจบไป 3 ปีแล้วเงินเดือนตั้ง 30,000 บาท รัฐมนตรีศึกษาาก็ไปดูมาแล้วครับ ชอบใจมาก”

ขณะที่ภาคประชาสังคมก็มีการเข้าร่วมขับเคลื่อนในเรื่องการใช้ชุมชนเป็นฐานในการสร้างการเรียนรู้

“ผมจับมือกับคุณมีชัย วีระไวทยะ จับมือกับ สกว. ลงไปทำเรื่องกระบวนการสร้างความรู้กับชุมชนจะยกระดับให้ดีขึ้น อย่างน้อยชาวบ้านผู้ยากจน หนึ่งล้านพันตัว ให้เขาหมดหนี้หมดสิน โดยมุ่งเป้าไปที่ชุมชน คือจะเจาะลงไปในแต่ละชุมชน ให้มองถึงปัญหาของตัวเองให้ออก เราใช้ Model ไปจับ โดยนำกรณีความสำเร็จ (Best Practice) มาจากคุณมีชัยฯ เอาไปให้ชุมชนอื่นดูเป็นแนวแล้วปรับให้เข้ากับบริบทของตัวเอง

ดร.พารณา กล่าวต่อถึงบทบาทของภาครัฐในการพัฒนาคนในระยะต่อไปว่า กระทรวงศึกษาธิการควรพิจารณาเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้กำกับและอำนวยความสะดวกในการจัดการศึกษา ผลักดันให้ภาคเอกชนเข้ามาเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่สำคัญหน่วยงานภาครัฐทั้งหมดต้องบูรณาการการทำงานอย่างจริงจัง หากแยกกันทำงาน จะไม่เกิดผลสำเร็จขึ้นได้

“ประเทศไทยต้องให้การพัฒนาคนเป็นเรื่องหลัก เราต้องการคนดีและเก่งในคนเดียวกัน เพราะถ้าเอาคนเก่งแล้วไม่ดีมาอาจจะทำความเสียหายให้กับประเทศชาติ ทำความเสียหายให้กับองค์กรได้ ดังนั้น การพัฒนาคนต้องเน้นเรื่องความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และดีก่อน ซึ่งต้องใช้เวลาและยาก ส่วนความเก่งไม่ยาก พัฒนาได้ ที่สำคัญ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ต้องร่วมมือกันทำงานให้เป็นเนื้อเดียวกัน กระทรวงต่างๆ รวมถึง สศช. ต้องทำงานร่วมกัน ไม่ใช่ทำงานคู่ขนานกันไป คู่ขนานมันไม่จบกันสักทีหรอกครับจริงๆ ปัจจุบันก็มีการทำงานร่วมกันที่ดีขึ้นกว่าเดิมมาก แต่คงต้องทำงานร่วมกันมากขึ้นและให้ดีขึ้นกว่าเดิม”

ศาสตราจารย์ ดร.สนิก อักษรแก้ว

สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม

ศ.ดร.สนิก เห็นว่า ทิศทางการพัฒนาคนในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ภายในระยะ 5 ปี ควรให้ความสำคัญในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับแรก เพราะเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของคนทุกคนตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ทั้งในเรื่องของปัจจัย 4 อาทิ เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค อาหาร น้ำ อากาศ ล้วนเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของคน

“การมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เป็นทุนต่อเศรษฐกิจ และทุนต่อสังคม การพัฒนาคนเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติจึงต้องให้ความสำคัญ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง การสร้างคนให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้อย่างรู้คุณค่า ไม่ใช้อย่างสิ้นเปลือง พัฒนาคนให้เกิดความตระหนักว่า ถ้าทำลายทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ผลกระทบวิกฤติที่จะเกิดขึ้นกับทุกคนเป็นอย่างไรบ้าง

ประการที่สอง การสร้างคนให้รู้จักการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดต่อการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

และประการที่สาม สร้างคนให้ยึดหลัก กติกา การรักษาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เรื่องของสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องของกฎหมาย”

ศ.ดร.สนิก กล่าวต่อไปว่า การพัฒนาคนเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องพัฒนาคนทุกกลุ่มในทุกระดับ ทุกอาชีพ ตั้งแต่เด็กจนถึงเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ พร้อมทั้งต้องมีการสร้างความรู้และความเข้าใจให้คนทุกคนเห็นถึงความสำคัญ คุณค่า และห่วงแหนในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

“การขับเคลื่อนที่สำคัญคือ ต้องบรรจุเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ตลอดถึงการเป็นผู้ใหญ่ จัดทำแหล่งเรียนรู้ในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติให้แก่เด็ก และแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับเด็ก ได้แก่ โครงการในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกษตรทฤษฎีใหม่ และเศรษฐกิจพอเพียง

ที่สำคัญ ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องนำความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมต่างๆ ไปใช้ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อาทิ การปลูกป่าเชิงนิเวศ ทำให้เกิดระบบนิเวศที่สมบูรณ์ และการป้องกันน้ำเสีย ตัวอย่างเช่น โครงการแหลมผักเบี้ยที่ใช้ธรรมชาติในการบำบัดน้ำเสีย ป่าชายเลนในการฟื้นฟูสภาพน้ำ โครงการเหล่านี้เป็นโครงการที่ใช้ทุนน้อย และสามารถขยายผลแก่คนทั่วๆ ไปได้ไม่ยุ่งยากซับซ้อน และที่สำคัญต้องมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับทุกภาคในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในบางประเทศให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มาก โดยประกาศให้เรื่องของทรัพยากรธรรมชาติเป็นวาระแห่งชาติ เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเรื่องความรู้ด้านเทคโนโลยี นวัตกรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติก็ต้องมีการถ่ายทอดสู่คนทุกระดับ เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ที่สำคัญ ทุกคนต้องยึดระเบียบ กติกา และกฎหมายอย่างเคร่งครัด และต้องมีหน่วยงานรับผิดชอบการทำงานฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอย่างบูรณาการให้เกิดผลสำเร็จ”

ศ.ดร.สนิก ให้ความเห็นทั้งท้ายในเรื่องการพัฒนาคนในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ว่าต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนา “คน” ที่มองครอบคลุมในทุกมิติ อาทิ การพัฒนาคนในด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นวัตกรรม การเกษตร เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และจำเป็นต้องหนุนเสริมกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาคนในทุกระดับ

“เรื่องสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ที่เป็นเรื่องของการพัฒนาคนจะประสบความสำเร็จได้ จำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ขับเคลื่อนอย่างจริงจังพร้อมกันทั้ง 4 เสา ได้แก่ **ภาคนโยบาย** ต้องมีความชัดเจนว่าจะขับเคลื่อนคนไปในทิศทางไหน โดยเฉพาะตัวผู้กำหนดนโยบายมีความสำคัญต่อการพัฒนาคนอย่างมาก เช่น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ที่ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางขับเคลื่อนของการพัฒนา

ขณะที่ **ภาครัฐ** ต้องมีส่วนในการศึกษาอบรม และให้ศักยภาพกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้รู้จักรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ **ภาคเอกชน** ต้องช่วยเข้าไปขับเคลื่อนให้เกิดผลดีและเป็นประโยชน์แก่ประชาชนด้วยความรับผิดชอบ ไม่ควรมุ่งผลทางการค้า และ **ภาคประชาชน** ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง การวางแผนต้องมีการขับเคลื่อนให้ตีมีการประเมินผล ปรับปรุงให้เกิดการพัฒนาที่ดีต่อประเทศ”

ศาสตราจารย์ ดร.ศักรินทร์ ภูมิรัตน

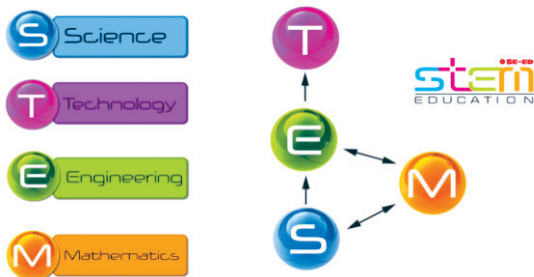
อธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

และกรรมการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ศ.ดร.ศักรินทร์ฯ ได้กล่าวว่า เพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่ถาโถมเข้ามา ปัจจุบันสถาบันการศึกษาและหลายหน่วยงานได้ส่งเสริมให้มีการนำเรื่อง STEM Education มาใช้ในการพัฒนาคนรุ่นใหม่

ทั้งนี้ STEM Education หรือ “STEM” เป็นคำย่อจากภาษาอังกฤษของศาสตร์ 4 สาขาวิชา ได้แก่ วิทยาศาสตร์ (Science) เทคโนโลยี (Technology) วิศวกรรมศาสตร์ (Engineering) และคณิตศาสตร์ (Mathematics) หมายถึงองค์ความรู้ วิชาการของศาสตร์ทั้งสี่ที่มีความเชื่อมโยงกันในโลกของความเป็นจริงที่ต้องอาศัยองค์ความรู้ต่างๆ มาบูรณาการเข้าด้วยกันในการดำเนินชีวิตและการทำงาน เช่น ดรณสิกข์ ลัย จะมีห้อง FAB LAB คือห้องที่เด็กสามารถลงมือทำการประดิษฐ์ สามารถเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ทำให้พอเข้าใจว่ากลศาสตร์คืออะไร แล้วจะเกิดการอยากเรียนรู้ย้อนหลัง นั่นคือการเน้นความสนใจของเด็ก เน้นกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก เป็นต้น

“การพัฒนาคุณภาพทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ต้องมีกลไกการบริหารจัดการ เรื่อง STEM เพราะจะช่วยให้เด็กๆ เห็นว่าวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ถือเป็นชีวิตประจำวัน และเกิดความสนใจอยากเรียนรู้และอยากเข้าใจ ทำให้เวลาทำงานเป็น Evidence Base โดยการพัฒนาเด็ก เยาวชน อาชีวศึกษา ปรึชญา STEM ถือเป็นเรื่องสำคัญ แต่อย่างไรก็ตามการที่จะทำให้สังคมไทยมีวัฒนธรรมด้านวิทยาศาสตร์สูงขึ้น (Since Concentration) ถ้าแค่ STEM เท่านั้นยังไม่พอ ต้องมีปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน”

สำหรับเรื่องการพัฒนาคุณภาพการศึกษานั้น ศ.ดร.ศักรินทร์ฯ เห็นว่า ปัจจัยที่สำคัญและเป็นปัจจัยเบื้องต้นคือ “ต้องพัฒนาครู” ต้องสร้างแรงจูงใจ (Incentive) ให้กับอาชีพครู คือการทำอะไรให้อาชีพครูเป็นที่ต้องการ และมีกลไกการบริหารจัดการ เรื่องคุณภาพต้องเลือกอยู่บนฐานข้อมูลและเกณฑ์เชิงคุณภาพ ตัวอย่างเช่น โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ พบว่าเป็นสถานศึกษาที่เป็นศูนย์รวมนักเรียนที่สนใจด้านวิทยาศาสตร์เป็นอย่างมาก สุดท้าย ศ.ดร.ศักรินทร์ฯ ยังได้กล่าวถึงพระบรมราโชวาทของสมเด็จพระเทพฯ ในเรื่องของปรัชญา “STEM” ว่า “S T E M” ประกอบไปด้วย S คือ Science (วิทยาศาสตร์) T คือ Thailand (ความเป็นไทย) E คือ English (ศึกษาเกี่ยวกับต่างประเทศ) และ M คือ Morality (จิตใจ) ซึ่งคือการศึกษานี้เน้นการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมด้วยความเป็นไทยใส่ใจ (จิตใจ) สิ่งแวดล้อม

► นายวิสูตร ประสิทธิ์ศิริวงศ์

เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.)

ท่านเลขาธิการ ก.พ. กล่าวถึงการพัฒนาภาครัฐในระยะต่อไปว่า ต้องเน้นการใช้กำลังคนที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด แม้ว่าขณะนี้หลายภาคส่วนเสนอแนวคิดการปรับรูปแบบการทำงานของหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยราชการไทยในปัจจุบันจากการเป็นผู้ให้บริการ (Operator) มาเป็นผู้กำกับดูแล Regulator มากขึ้น โดยเรื่องใดที่เอกชนทำได้ดีมีประสิทธิภาพ ก็ส่งต่อให้เอกชนรับไปดำเนินการ

“สิ่งที่สำคัญในปัจจุบันไม่ใช่การมีหรือไม่มี Operator แต่ต้องแยกระหว่าง Operator กับ Regulator แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงเกิดคำถามว่าเราจะไม่ Operator เลยหรือ แล้วสภาพนั้นเป็นไปได้ในความเป็นจริงขนาดไหน เช่น หากไม่มีบุคลากรของรัฐบาลที่ทำงานด้าน Operator และส่งผลให้โรงพยาบาลเป็นมหาชน จะทำให้ค่ารักษาพยาบาลเพิ่มขึ้นแล้วประชาชนจะอย่างไร

ดังนั้น ประเด็นสำคัญคือไม่ใช่ภาครัฐใหญ่หรือเล็กมากหรือน้อย แต่ปัจจัยสำคัญคือการใช้กำลังคนอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น โรงเรียนในเขตชายแดน หากไม่มี Operator เลย จะมีสถานศึกษาใดไปเปิดในพื้นที่ชายแดน เป็นต้น และหากเปรียบเทียบกับต่างประเทศจะพบว่าประเทศที่รัฐไม่ Operator เลย เช่น ประเทศที่เป็นรัฐสวัสดิการที่รัฐจะแบกรับค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาให้ทั้งหมด แต่อย่างไรก็ตามจะเก็บภาษีประมาณร้อยละ 70 ถึงร้อยละ 80 จึงเกิดคำถามว่าเราพร้อมไหมสำหรับการจ่ายภาษีในลักษณะดังกล่าว ดังนั้นก่อนอื่นคือการแยกบทบาทระหว่าง Operator กับ Regulator ก่อน”

ท่านเลขาธิการ ก.พ. กล่าวถึงสถานการณ์ด้านสังคมในปัจจุบันที่ประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และประสบกับปัญหาจำนวนแรงงานที่ลดลง ซึ่งในมุมมองของหน่วยงานภาครัฐ ท่านมองว่า

“ในปัจจุบันการศึกษาและการแพทย์ได้พัฒนาไปอย่างมาก ขณะที่ในอดีตที่ผ่านมาเรากำหนดอายุเกษียณโดยอายุที่ใช้ไปแล้ว อย่างไรก็ตามจากข้อเสนอโมเดลของอาจารย์ปราโมทย์ ปราสาททูล ได้เสนอว่าทำไมเราไม่ใช้จากเวลาที่เหลือ ดังนั้นจากเดิมอายุเกษียณ 60 ปี อาจจะเพิ่มเป็นอายุ 65 ปี เนื่องจากระบบสุขภาพที่ดีขึ้น ระบบสาธารณสุขที่ดีขึ้น และความไม่มีคุณภาพไม่ได้เกิดจากอายุ

ดังนั้น ในแง่ที่น่าจะมีการขยายอายุการทำงาน และเป็นการลดภาวะพึ่งพิงจากเดิมเป็นภาวะลูกเลี้ยงพ่อ แต่ปัจจุบันเป็นหลานเลี้ยงปู่ เลี้ยงพ่อ คือสัดส่วน 1 คนแบกรับภาระคน 2 คน โดยประเทศไทยจะเป็นประเทศแรกของกลุ่มอาเซียนที่จะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และมีประชากรผู้สูงอายุมากเป็นอันดับ 2 รองจากประเทศสิงคโปร์ ดังนั้น เราจะมีปัญหาเรื่องระบบการเงินการคลัง และปัญหาเรื่องแรงงานขาดแคลน เป็นต้น”

สุดท้ายนี้ท่านเลขาธิการ ก.พ. ได้ทิ้งท้ายถึงแนวทางการพัฒนากำลังคนภาครัฐในระยะต่อไปว่า อยากเห็นการปรับเปลี่ยนหมุนเวียนการทำงานระหว่างหน่วยงานราชการมากขึ้น เพื่อให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่รัฐมีความรู้และประสบการณ์รอบด้าน ซึ่งไม่ได้หมายถึงการหมุนเวียนงานระหว่างหน่วยงานภายในกรมหรือกระทรวงเดียวกัน แต่อยากให้มีการหมุนเวียนระหว่างกระทรวง

“ปัจจุบัน โครงสร้างการทำงานของภาครัฐเป็นแบบ “ไซโล” คือบุคลากรจะอยู่กรมใดกรมหนึ่งหรือสำนักใดสำนักหนึ่งเป็นเวลานานหรือตลอดการทำงาน ซึ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือแนวคิดใหม่ๆ เพราะการเปลี่ยนจะเกิดได้จากคนที่มีความคิดที่หลากหลาย ประสบการณ์ที่หลากหลาย มาทำงานร่วมกัน จึงจะเกิดนวัตกรรมจากการผนึกความรู้ในหลายๆ ด้านเสมอ ดังนั้น หากระบบยังเป็นแบบไซโล นวัตกรรมในการทำงานจะไม่เกิดขึ้น

ดังนั้น ผมจึงอยากเสนอทางแก้ปัญหาไว้ว่า นอกจากต้องปลดล็อกการทำงานของหน่วยราชการในหลายๆ เรื่อง เช่น เรื่อง Step การทำงานที่ซับซ้อนมากแล้ว ยังต้องสร้างกลไกจูงใจในการสับเปลี่ยนการทำงานอีกด้วย เพื่อให้เกิดผู้ที่มีองค์ความรู้ที่หลากหลาย เช่น ประเทศญี่ปุ่นมีการกำหนดเงื่อนไขว่าผู้ที่จะเป็นผู้อำนวยการ ต้องผ่านประสบการณ์ในหน่วยงานที่แตกต่างกันก็หน่วยงาน หรือในประเทศเกาหลี มีการกำหนดว่าต้องผ่านมาแล้วก็กระทรวง โดยการทำเช่นนี้จะทำลายความรู้สึกว่าเป็นคนของกรม เพราะหากเราเติบโตในกรมเดียวไปนานๆ กรมจะเสมือนเป็นครอบครัว และเราพร้อมที่จะปกป้องกรมบนความเสียหายของส่วนราชการ”

การพัฒนา **คน** เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

ไชยยงค์ มงคลกิจงาม / วรณีย์ วรรณชาติ*

ความสำคัญของการพัฒนาคน

คนหรือทรัพยากรมนุษย์เป็นหัวใจและกลไกสำคัญของกระบวนการพัฒนาในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครัวเรือนซึ่งเป็นสถาบันที่เล็กที่สุดในสังคม ระดับชุมชน และระดับสังคมหรือประเทศ และคนก็เป็นผู้ได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา ด้วยเหตุนี้ นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 - 2544 เป็นต้นมา ประเทศไทยจึงได้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm) ในการพัฒนา จากเดิมที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนาแต่เพียงอย่างเดียว มาเป็นการเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาหรือคนเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา เพราะคนเป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จของการพัฒนาในทุกเรื่อง โดยการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้ การพัฒนาคนจะต้องดำเนินการในทุกช่วงวัยโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาไปพร้อมๆ กัน และคำนึงถึงความเหมาะสมในแต่ละช่วงวัยด้วย เพื่อพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาครัวเรือน ชุมชน และสังคมหรือประเทศชาติ ให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนต่อไป

สถานการณ์ด้านการพัฒนาคนและความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย

การพัฒนาที่ผ่านมาทำให้คนไทยมีชีวิตยืนยาวขึ้น มีการศึกษาสูงขึ้น มีหลักประกันสุขภาพครอบคลุมทุกคน และได้รับการคุ้มครองทางสังคมทั่วถึงมากขึ้น ส่งผลกระทบบังคับให้คนไทยมีความมั่นคงทางสังคมมากขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ความยากจนลดลง แต่สังคมไทยยังมีปัญหาด้านคุณภาพคนและปัญหาความเหลื่อมล้ำทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมระหว่างกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมต่างกันและระหว่างพื้นที่

*นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงานพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม

คนไทยมีความมั่นคงทางสังคมมากขึ้น แต่ยังมีปัญหาเชิงคุณภาพทั้งด้านสุขภาพ การเรียนรู้ และคุณธรรมจริยธรรม คนไทยเข้าถึงบริการของรัฐและได้รับการคุ้มครองทางสังคมทั่วถึงมากขึ้น โดยสะท้อนจากสัดส่วนผู้ประกันตนในระบบประกันสังคมตามมาตรา 33 มาตรา 39 และมาตรา 40 ต่อกำลังแรงงาน เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 27.0 ในปี 2554 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 31.6 และร้อยละ 35.3 ในปี 2556 และปี 2557 ตามลำดับ รวมทั้งคนไทยมีหลักประกันสุขภาพครอบคลุมกว่าร้อยละ 99.9 โดยอยู่ภายใต้ระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า ร้อยละ 73.8 ระบบประกันสังคมร้อยละ 16.7 และระบบสวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจร้อยละ 7.1 ขณะที่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสมีหลักประกันทางรายได้มั่นคงขึ้นและมีความครอบคลุมมากขึ้น โดยในปี 2558 ผู้สูงอายุได้รับการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพเพิ่มขึ้นเป็นแบบขั้นบันไดตามช่วงอายุ 8.3 ล้านคน จากผู้สูงอายุทั้งประเทศ 10.4 ล้านคน ส่วนผู้พิการได้รับเบี้ยยังชีพเพิ่มขึ้นเป็น 800 บาท ครอบคลุมผู้พิการร้อยละ 89.5 และรัฐให้เงินอุดหนุนแก่เด็กด้อยโอกาสที่อยู่ในครอบครัวยากจนให้ได้รับการเลี้ยงดูที่มีคุณภาพภายใต้โครงการอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด

แม้ว่าอายุคาดเฉลี่ยจะสูงขึ้น โดยอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดเพศชาย 71.3 ปี และเพศหญิง 78.2 ปี ในปี 2557 แต่กลับเสียชีวิตก่อนวัยอันควรจากโรคไม่ติดต่อและอุบัติเหตุ ขณะเดียวกันคนไทยได้รับโอกาสทางการศึกษาสูงขึ้น ส่งผลให้จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรวัยแรงงานอายุ 15 - 59 ปี มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยในปี 2557 มีการศึกษาเฉลี่ย 9.0 ปี ในขณะที่คุณภาพการศึกษายังอยู่ในระดับต่ำ สะท้อนได้จากคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นพื้นฐาน (O-NET) ในปี 2557 มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 50 และการจัดการศึกษายังไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน อย่างไรก็ตามในปัจจุบันได้มีความพยายามผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ประกอบการ เช่น การจัดทำมาตรฐานการจัดอาชีวศึกษาทวิภาคี เร่งขยายการจัดอาชีวศึกษาทวิภาคีอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชนเพื่อพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษา (กรอ.อศ.) ที่เป็นการสนับสนุนการดำเนินงานตั้งแต่การพิจารณาความต้องการกำลังคน การพัฒนาหลักสูตร การผลิต และการรับเข้าทำงาน นอกจากนี้คนไทยส่วนใหญ่ยังมีปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยผลการวิจัยและการสำรวจต่างๆ พบว่า ปัญหาสำคัญที่สุดคือความซื่อสัตย์สุจริตและการทุจริตคอร์รัปชัน

สังคมไทยเปลี่ยนแปลงเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัย และมีปัญหาทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพของคนในทุกช่วงวัย จากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย ปี 2553 - 2583 ของ สศช. พบว่า ปัจจุบันอัตราการเจริญพันธุ์รวมของประชากรไทยต่ำกว่าระดับทดแทนอยู่ที่อัตรา 1.62 และคาดการณ์ว่าในปี 2583 อัตราการเจริญพันธุ์รวมอาจลดลงเหลือเพียง 1.3 คน หากไม่มีการดำเนินการใดๆ เพื่อเพิ่มอัตราการเกิดของประชากรไทย การลดลงของอัตราการเจริญพันธุ์รวมและอายุของประชากรไทยที่ยืนยาวขึ้น ส่งผลให้โครงสร้างประชากรไทยมีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัย โดยประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานมีจำนวนลดลง และผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมาก ขณะเดียวกันประชากรในทุกช่วงวัยยังมีปัญหาในเชิงคุณภาพ โดยกลุ่มวัยเด็กมีจำนวนลดลงอย่างรวดเร็ว จาก 11.79 ล้านคนในปี 2558 เหลือเพียง 8.17 ล้านคนในปี 2583 และมีปัญหาทั้งพัฒนาการไม่สมวัยและการตั้งครรภ์ในกลุ่มวัยรุ่นที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น สำหรับกลุ่มวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลงจาก 43.0 ล้านคน เป็น 35.2 ล้านคน

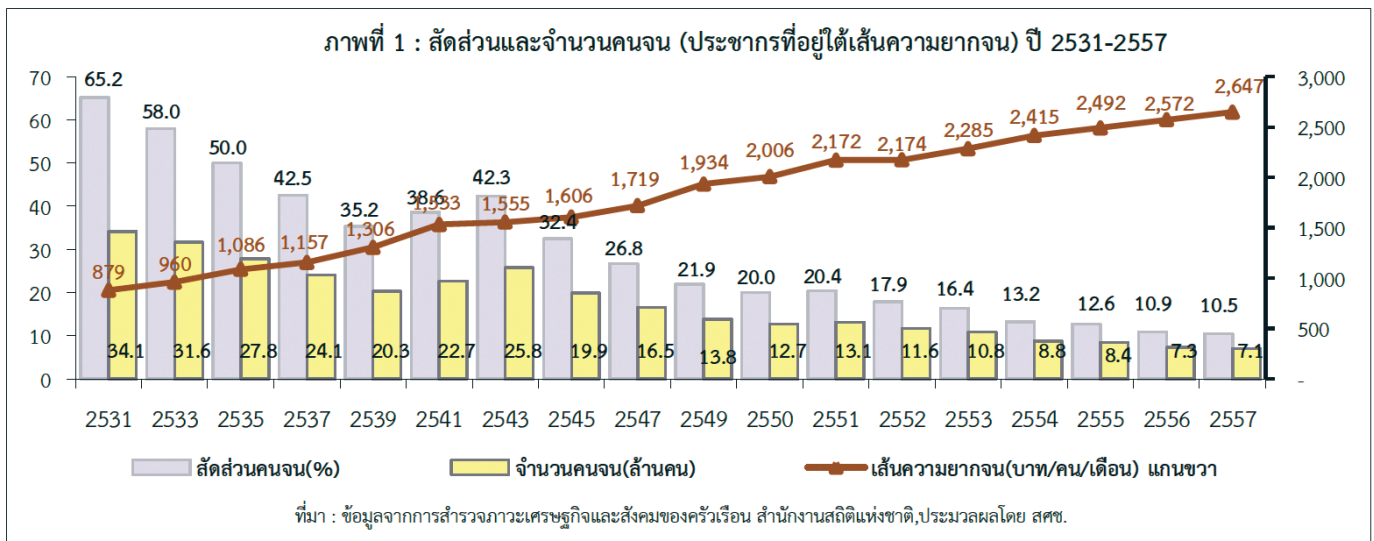
ในช่วงเวลาเดียวกัน และยังมีปัญหาผลิตภาพแรงงานต่ำ โดยในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (ปี 2548 - 2557) ผลิตภาพแรงงานเฉลี่ย

เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.4 ต่อปี ต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้าน เช่น มาเลเซีย 1 เท่าตัว และสิงคโปร์ 5 เท่าตัว และกำลังแรงงานกว่าร้อยละ 65.1 มีการศึกษาระดับมัธยมต้นและต่ำกว่า ซึ่งจะเป็นข้อจำกัดในการยกระดับรายได้และผลิตภาพแรงงาน ส่วนกลุ่มผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 10.3 ล้านคน (ร้อยละ 16.2) ในปี 2558 เป็น 20.5 ล้านคน (ร้อยละ 32.1) ในปี 2583

สะท้อนถึงภาระค่าใช้จ่ายทางสุขภาพ ขณะเดียวกันผู้สูงอายุจำนวนมากยังมีรายได้ไม่เพียงพอในการยังชีพ แม้ว่าจะมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานเพิ่มขึ้นแต่มีการออมน้อย ขณะที่การเกื้อหนุนจากบุตรหลานมีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ 52.3 ในปี 2550 เหลือเพียงร้อยละ 35.7 ในปี 2557 นอกจากนี้ อัตราการเจริญพันธุ์รวมที่ลดลงยังส่งผลให้ขนาดครัวเรือนโดยเฉลี่ยลดลงจาก 3.8 คนต่อครัวเรือนในปี 2543 เป็น 3.5 คนต่อครัวเรือนในปี 2556 โดยครัวเรือนที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ได้แก่ ครัวเรือนที่อยู่คนเดียว ครัวเรือนที่มีเฉพาะคู่สามีภรรยา และครัวเรือนแห่งกลางที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่กับหลาน ขณะที่ครัวเรือน 2 รุ่น และ 3 รุ่น กลับมีแนวโน้มลดลง

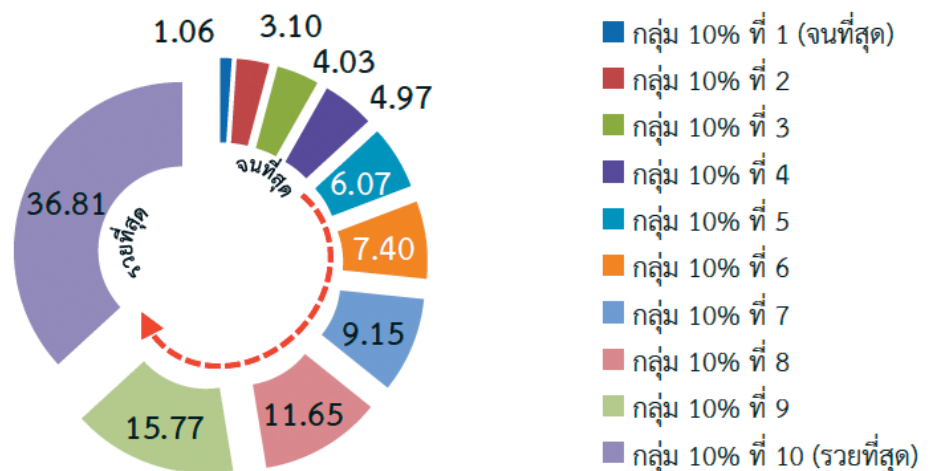
ความยากจนมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสถานการณ์ความยากจนสะท้อนจากสัดส่วนประชากรที่อยู่ใต้เส้นความยากจน (Poverty line) ลดลงจากร้อยละ 13.2 ในปี 2554 เหลือร้อยละ 12.6 ร้อยละ 10.9 และร้อยละ 10.5 ในปี 2555 ปี 2556 และปี 2557 ตามลำดับ โดยคนจนยังคงกระจุกตัวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

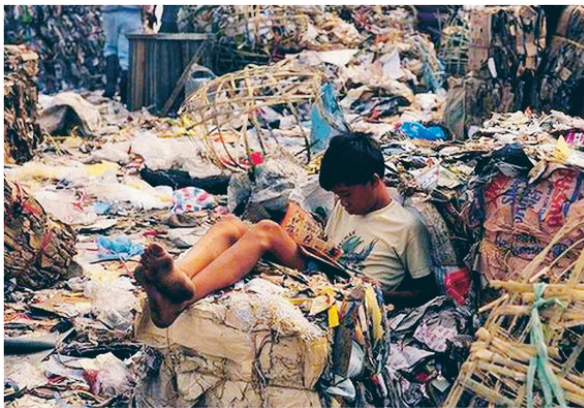
สังคมไทยมีปัญหาความเหลื่อมล้ำทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม ระหว่างกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมต่างกัน และระหว่างพื้นที่

ในช่วงกว่า 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านรายได้หรือการกระจายรายได้ของประเทศไทยยังคงค่อนข้างคงที่ อยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนจากค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini coefficient) ด้านรายได้ มีค่าระหว่าง 0.46 - 0.54 อย่างไรก็ตาม ในปี 2556 ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้มีแนวโน้มลดลงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับปี 2554 (ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคด้านรายได้เท่ากับ 0.465 ในปี 2556 และ 0.484 ในปี 2554) แต่ในปี 2556 ส่วนแบ่งรายได้

ภาพที่ 2 : สัดส่วนรายได้ของประชากรตามกลุ่มประชากรตามระดับรายได้ ปี 2556 (%)

ยังคงกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มคนจำนวนน้อย โดยกลุ่มคนรวยที่สุด 10% ถือครองรายได้สูงถึง 36.8% ของรายได้ทั้งหมด ขณะที่กลุ่มคนจนที่สุด 10% ถือครองรายได้เพียง 1.1% ของรายได้ทั้งหมดเท่านั้น จึงทำให้ความแตกต่างของรายได้ระหว่างกลุ่มคนรวยที่สุดกับกลุ่มคนจนที่สุดต่างกันถึง 34.9 เท่า

ความเหลื่อมล้ำด้านการถือครองที่ดินในประเทศไทย
สูงมาก การถือครองที่ดินกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มคนจำนวนน้อย ที่ดินถือว่าเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งที่แต่ละคนมีไว้ในครอบครอง โดยเฉพาะคนที่มีกำลังซื้อจะซื้อที่ดินไว้เป็นทรัพย์สิน ซึ่งหมายรวมถึงการซื้อที่ดินไว้เพื่อการเก็งกำไรด้วย ดังนั้นการมี

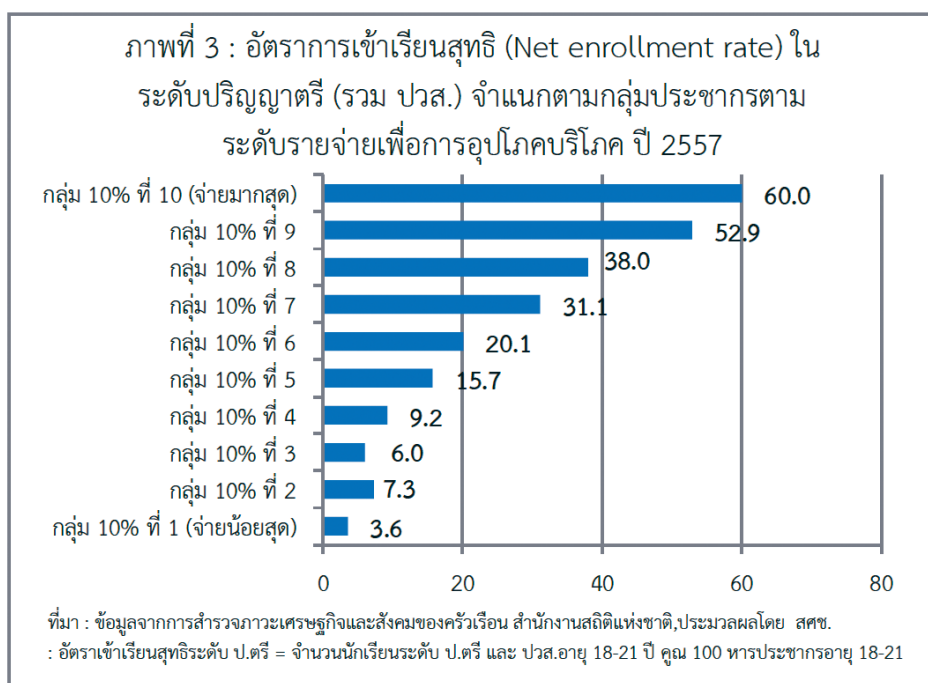
สินทรัพย์ทางการเงินกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มคนจำนวนน้อย โดยสะท้อนจากเงินออมในบัญชีเงินฝากออมทรัพย์และบัญชีเงินฝากประจำธนาคารพาณิชย์ซึ่งกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มคนจำนวนน้อย กล่าวคือบัญชีเงินฝากที่มีวงเงินเกิน 10 ล้านบาทขึ้นไปมีเพียงจำนวน 112,753 บัญชี หรือคิดเป็นประมาณร้อยละ 0.1 ของจำนวนบัญชีทั้งหมด แต่มีวงเงินฝากสูงถึงร้อยละ 51.0 ของวงเงินฝากทั้งหมด ในขณะที่บัญชีเงินฝากขนาดเล็กวงเงินไม่เกิน 10 ล้านบาทมีจำนวน 87.2 ล้านบัญชี หรือคิดเป็นร้อยละ 99.9 ของจำนวนบัญชีทั้งหมด แต่มีวงเงินฝากเพียงร้อยละ 49.0 ของวงเงินฝากทั้งหมด และเป็นที่น่าสังเกตว่าจำนวนบัญชีเงินฝากส่วนใหญ่ (ประมาณร้อยละ 86.9) มีขนาดเงินฝากไม่เกิน 50,000 บาท

ที่ดินไว้ในครอบครองนั้นว่าเป็นการสะสมความมั่งคั่งอย่างหนึ่ง การศึกษาวิจัยเรื่องการกระจุกตัวของความมั่งคั่งในสังคมไทยของ ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล² โดยใช้ข้อมูลการถือครองที่ดินที่มีเอกสารสิทธิประเภทโฉนดที่ดิน ปี 2555 ของกรมที่ดิน หากแบ่งผู้ถือครองที่ดินออกเป็น 10 กลุ่ม (Decile) ผลการศึกษาพบว่า สัดส่วนการถือครองที่ดินของทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลในกลุ่มผู้ถือครองที่ดินร้อยละ 10 ที่มีการถือครองที่ดินมากที่สุด (กลุ่ม 10) ต่อกลุ่มผู้ถือครองที่ดินร้อยละ 10 ที่มีการถือครองที่ดินน้อยที่สุด (กลุ่ม 1) คิดเป็น 853.64 เท่า โดยกลุ่มผู้ถือครองที่ดินร้อยละ 10 ที่มีการถือครองที่ดินมากที่สุด (กลุ่ม 10) มีส่วนแบ่งการถือครองที่ดินมากกว่าร้อยละ 60

² ดวงมณี เลาวกุล (2556), การกระจุกตัวของความมั่งคั่งในสังคมไทย, ในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ “สู่สังคมไทยเสมอหน้า การศึกษาโครงสร้างความมั่งคั่งและโครงสร้างอำนาจเพื่อการปฏิรูป” (บทที่ 2), ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย ผู้ให้ทุนไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป) พฤศจิกายน 2556.

ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนผู้ถือครองที่ดินอีกร้อยละ 90 ที่เหลือ (กลุ่ม 1 - 9) มีส่วนแบ่งการถือครองที่ดินไม่ถึงร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการกระจุกตัวของการถือครองที่ดินเป็นอย่างมาก

แม้ว่าเด็กทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาภาคบังคับ แต่ในทางปฏิบัติยังมีเด็กบางส่วนไม่ได้รับการศึกษาหรือต้องออกจากสถานศึกษาจากอุปสรรคตามผู้ปกครอง มีปัญหาครอบครัวและหาเลี้ยงครอบครัว แม้ว่าพระราชบัญญัติการศึกษา ปี 2542 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดไว้ว่า เด็กทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาภาคบังคับที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย แต่ก็ยังมีเด็กบางส่วนไม่ได้รับการศึกษา ทั้งนี้ **โอกาสในการเข้าถึงการศึกษามีสัดส่วนลดลงตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น** โดยโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาสะท้อนจากอัตราการเข้าเรียนสุทธิ (Net enrollment rate) ซึ่งในปี 2557 ระดับประถมศึกษาเข้าถึงร้อยละ 87.8 มัธยมศึกษาเข้าถึงร้อยละ 68.1 มัธยมศึกษาตอนปลายเข้าถึงร้อยละ 57.1 และปริญญาตรีเข้าถึงร้อยละ 25.5 เนื่องจากรัฐบาลได้กำหนดการศึกษาภาคบังคับเป็น 12 ปี เพื่อยกระดับการเรียนรู้ของเด็ก ตามพระราชบัญญัติการศึกษา ปี 2542 โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียนตั้งแต่ปีงบประมาณ 2546 เป็นต้นมา จึงทำให้เด็กมีโอกาสดำเนินการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษา ในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง แต่ในระดับปริญญาตรีมีค่าเล่าเรียนค่อนข้างสูงจึงเป็นข้อจำกัดในการเข้าถึงสำหรับเด็กในครอบครัวที่มีรายได้น้อยหรือฐานะยากจน

นอกจากนี้ **โอกาสในการเข้าถึงการศึกษาระดับปริญญาตรี จะมีความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มคนที่มีมาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน และมีความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่** โดยในปี 2557 กลุ่มประชากร 10% ที่มีฐานะความเป็นอยู่ดีที่สุด มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาระดับปริญญาตรี (รวม ปวส.) ได้มากกว่ากลุ่มประชากร 10% ที่มีฐานะความเป็นอยู่ด้อยที่สุดประมาณ 16.9 เท่า เด็กในเขตเมืองมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาระดับปริญญาตรีในสัดส่วนที่สูงกว่าเด็กในเขตชนบทประมาณ 2.1 เท่า และเด็กในกรุงเทพมหานครมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาระดับปริญญาตรีสูงกว่าเด็กในภาคอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด

ความเหลื่อมล้ำของการกระจายบุคลากรทางการแพทย์ส่งผลให้คุณภาพบริการสุขภาพมีความเหลื่อมล้ำในแต่ละภูมิภาค ปัจจุบันในสถานพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุขในบางพื้นที่ยังมีปัญหาการกระจายตัวและขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ ทำให้ต้องดูแลประชากรมากกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ควรจะเป็น ซึ่งสะท้อนได้จากสัดส่วนบุคลากรทางการแพทย์ 1 คนต่อประชากรของแต่ละภูมิภาคยังคงมีความเหลื่อมล้ำกัน ในปี 2558 แพทย์ ทันตแพทย์ เภสัชกร พยาบาลวิชาชีพ และพยาบาลเทคนิค ยังคงกระจุกตัวหนาแน่นอยู่ในกรุงเทพมหานคร ในทางกลับกันในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการกระจุกตัวของแพทย์ ทันตแพทย์ และเภสัชกร น้อยที่สุด จึงทำให้บุคลากรทางการแพทย์ 1 คนต่อประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนสูงกว่าภูมิภาคอื่น

ตาราง 1 : สัดส่วนบุคลากรทางการแพทย์ 1 คน ต่อประชากร รายภาค ปี 2558
(ณ วันที่ 17 พฤศจิกายน)

ภาค	แพทย์	ทันตแพทย์	เภสัชกร	พยาบาลวิชาชีพ	พยาบาลเทคนิค
กรุงเทพมหานคร	1,057	8,713	4,340	319	2,564
ภาคกลางไม่รวมกรุงเทพฯ	2,480	11,298	6,472	513	16,989
ภาคเหนือ	2,967	9,318	5,686	444	15,257
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	3,528	11,956	6,686	315	12,056
ภาคใต้	2,930	9,562	5,468	389	14,612
ทั่วประเทศ	2,403	10,438	5,882	387	9,166

ที่มา : คำนวณโดย สศช., โดยใช้จำนวนบุคลากรทางการแพทย์ จากข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ทรัพยากรสุขภาพ, กระทรวงสาธารณสุข. สืบค้นวันที่ 17 พฤศจิกายน 2558 เวลา 9:30 น.
<http://gishealth.moph.go.th/healthmap/resource.php> และจำนวนประชากรไทยปี 2558 จากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583, สศช.; กุมภาพันธ์ 2556.

ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการคุ้มครองทางสังคมของแรงงานในระบบกับแรงงานนอกระบบ โดยแรงงานที่ได้รับการคุ้มครองทางสังคมคือแรงงานในระบบซึ่งมีเพียงร้อยละ 42.4 ขณะที่แรงงานนอกระบบสูงถึงร้อยละ 57.6 ยังไม่ได้รับการคุ้มครองทางสังคมอย่างเป็นระบบ รวมทั้งยังมีความเหลื่อมล้ำด้านรายได้และค่าตอบแทนของแรงงาน โดยแรงงานนอกระบบได้รับค่าจ้างเฉลี่ยต่ำกว่าแรงงานในระบบ ซึ่งแรงงานในระบบได้รับความคุ้มครองทางสังคมตามพระราชบัญญัติประกันสังคมโดยภาคบังคับตามมาตรา 33 และมาตรา 39 จึงสามารถเข้าถึงการคุ้มครองทางสังคมทุกคน ส่วนแรงงานนอกระบบนั้นสามารถเข้าถึงการคุ้มครองทางสังคมตามพระราชบัญญัติประกันสังคมได้โดยภาคสมัครใจตามมาตรา 40 ซึ่งแรงงานที่ได้รับการคุ้มครองทางสังคมตามพระราชบัญญัติประกันสังคมตามมาตรา 40 มีเพียงร้อยละ 6.4 ของกำลังแรงงาน ในปี 2557

สาเหตุของความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย

โลกาภิวัตน์ให้ประโยชน์กับผู้ประกอบการ เจ้าของทุน และแรงงานมีฝีมือ มากกว่าแรงงานไร้ฝีมือ โลกาภิวัตน์ (Globalization) ทำให้เศรษฐกิจโลกมีการเชื่อมโยงด้านการค้า และการลงทุน การเชื่อมโยงทางการเงินระหว่างประเทศ การถ่ายทอดเทคโนโลยี การเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศ และการย้ายฐานการผลิต โลกาภิวัตน์จึงได้สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่มากกว่าให้กับผู้ที่มีความพร้อมทางด้านทุนทรัพย์ ความรู้ความสามารถ การเข้าถึงแหล่งเงินทุน ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ที่สามารถกับผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากโลกาภิวัตน์ ซึ่งโลกาภิวัตน์จะให้ประโยชน์กับผู้ประกอบการ เจ้าของทุน และแรงงานมีฝีมือ มากกว่าแรงงานไร้ฝีมือ

โครงสร้างทางเศรษฐกิจไทยที่ไม่สมดุล การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยมุ่งเน้นอุตสาหกรรมส่งออก แต่โครงสร้างการจ้างงานยังคงค่อนข้างกระจุกตัวในภาคเกษตรถึงประมาณร้อยละ 32.1 ขณะที่ผลิตภาพแรงงานภาคเกษตรอยู่ในระดับต่ำกว่าสาขาอื่นมาก อันเป็นข้อจำกัดสำคัญต่อการปรับเพิ่มค่าจ้างแรงงาน รวมทั้งทักษะแรงงานในภาคเกษตรที่ต่ำยังเป็นข้อจำกัดต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรไปยังสาขาการผลิตอื่นๆ ที่ใช้ทุนและเทคโนโลยีที่สูงขึ้นหรือสาขาที่ต้องใช้ทักษะเฉพาะด้าน จึงส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำของผลตอบแทนระหว่างภาคเกษตร - นอกเกษตร ระหว่างเจ้าของทุน - แรงงาน และระหว่างแรงงานในระบบ - นอกระบบ และระหว่างแรงงานมีทักษะสูง-ทักษะต่ำ

โครงสร้างภาษีและนโยบายทางการคลังยังไม่สนับสนุนการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม โดยทั่วไปการจัดเก็บภาษีสามารถจำแนกได้เป็น 3 ฐานภาษี ได้แก่

ฐานรายได้ (Income Base) เช่น ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล เป็นต้น ฐานการบริโภค (Consumption Base) เช่น ภาษีมูลค่าเพิ่ม และภาษีสรรพสามิต เป็นต้น และ ฐานทรัพย์สิน (Property Base) ปัจจุบันประเทศไทยมีการจัดเก็บภาษีเพียง 2 ฐานภาษีเท่านั้น คือ ฐานรายได้และฐานการบริโภค โดยจัดเก็บจากฐานการบริโภคเป็นหลัก ซึ่งมีอัตราภาษีที่แท้จริงเป็นอัตราด้อย ทำให้ภาระภาษีตกอยู่กับผู้มีรายได้ต่ำมากกว่าผู้มีรายได้สูง ขณะที่การจัดเก็บจากฐานรายได้ซึ่งเป็นอัตราก้าวหน้ามีคุณสมบัติช่วยให้การกระจายรายได้ดีขึ้น คิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 36.3 ของรายได้ทั้งหมด ในปีงบประมาณ 2558 นอกจากนี้ มาตรการลดหย่อนภาษีมักเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มคนรายได้สูงมากกว่ากลุ่มผู้มีรายได้น้อย ทำให้โครงสร้างภาษีในปัจจุบันไม่เอื้อประโยชน์ต่อการกระจายรายได้ ประกอบกับระบบภาษีไทยยังมีช่องว่างให้คนรวยเสียภาษีน้อยกว่าความสามารถมาก ไม่ว่าจะเป็นการขาดภาษีที่เก็บบนฐานทรัพย์สิน การหลีกเลี่ยงภาษีหลากหลายประเภท นอกจากนั้น รัฐบาลยังมุ่งเน้นการให้สวัสดิการแบบถ้วนหน้า ส่งผลให้ผู้มีรายได้สูงซึ่งเข้าถึงได้ง่ายกว่าได้รับประโยชน์มากกว่าด้วย ประกอบกับระบบสวัสดิการของไทยยังไม่ครอบคลุมประชากรทุกกลุ่ม โดยกลุ่มที่ถูกกละเลยมากที่สุด คือ แรงงานนอกระบบ เด็กเล็กก่อนวัยเรียน และผู้สูงอายุที่ขาดคนดูแล

การกระจายตัวของทรัพยากรที่ไม่มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานของรัฐ เช่น ทรัพยากรทางการศึกษาและสาธารณสุข ยังคงกระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการทางการศึกษาและสาธารณสุขของประชาชนระหว่างพื้นที่ ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและรายได้ต่อไป

ปัจจัยเชิงสถาบัน³ ได้แก่ โครงสร้างอำนาจทางการเมืองคอร์รัปชัน และคุณภาพของภาครัฐ ก็มีส่วนทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดย**โครงสร้างอำนาจทางการเมืองไม่ให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำอย่างจริงจัง และยังเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มทุนและผู้มีรายได้สูง** ยกตัวอย่างในประเด็นเรื่องโครงสร้างภาษีที่ละเลยการจัดเก็บจากผู้มีรายได้สูง ในหลากหลายรูปแบบ ความยากลำบากในการเสนอภาษีใหม่ๆ ที่กระทบผลประโยชน์ของคนรวย/รวยมาก เช่น ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างที่มีความพยายามร่างกฎหมายมาหลาย

³ สมชัย จิตสุชน, รายงานการวิจัยความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย : แนวโน้ม นโยบาย และแนวทางขับเคลื่อนนโยบาย, สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย โดยการสนับสนุนของธนาคารแห่งประเทศไทย ; พฤษภาคม 2558.

รัฐบาลในช่วง 30 - 40 ปีมานี้ แต่ไม่เคยสามารถประกาศใช้เป็นกฎหมายได้เลย อีกประเด็นคือประเทศไทยไม่เคยมีนโยบายปฏิรูปการถือครองที่ดินอย่างเหมาะสม จนทำให้เกิดการกระจุกตัวของ การถือครองที่ดินรุนแรง ส่วน **ความล้มเหลวของคอร์รัปชันกับปัญหาความเหลื่อมล้ำ** งานวิจัยระบุว่าในสังคมที่เหลื่อมล้ำมากคนรวยที่ต้องการคอร์รัปชันจะสามารถทำได้ง่ายกว่า เพราะสังคมโดยรวมที่ประกอบด้วยคนจนขาดความสามารถหรือทรัพยากรที่จะใช้ในการต่อสู้หรือควบคุมพฤติกรรมโกงกิน ทำให้การเอาเปรียบของ คนรวยในรูปคอร์รัปชันเป็นไปได้ง่ายและแพร่หลาย นอกจากนั้นสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำสูงยังมีความเสี่ยงต่อการยอมรับการคอร์รัปชัน เพราะสังคมเหลื่อมล้ำสูงมักเป็นสังคมที่กฎหมายหรือการบังคับใช้กฎหมายหย่อนยาน ทำให้คนทั่วไปขาดศรัทธาต่อการป้องกันหรือปราบปรามคอร์รัปชันและจำต้องยอมรับในที่สุด ดังนั้นคอร์รัปชันยังเป็นปัญหาใหญ่และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ความเหลื่อมล้ำยากจะลดลงเนื่องจากมีความร่ำรวยที่ได้จากคอร์รัปชันจำนวนมาก สำหรับปัจจัย **คุณภาพของภาครัฐซึ่งรวมถึงการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติมีประสิทธิภาพต่ำ** ข้อมูลจาก Worldwide Governance Indicators ของธนาคารโลก บ่งชี้ว่ารัฐบาลไทยมีประสิทธิภาพต่ำกว่าประเทศญี่ปุ่นและประเทศอุตสาหกรรมใหม่มาก และในกลุ่มอาเซียนก็ต่ำกว่ามาเลเซียด้วย คุณภาพภาครัฐไม่เพียงมีผลทางตรงในการลดประสิทธิผลของนโยบายลดความเหลื่อมล้ำ แต่ยังมีผลทางอ้อมทางการเมืองด้วย กล่าวคือ ขนชั้นกลางซึ่งควรจะเป็นผู้กำกับการทำงานของรัฐบาลอาจหมดหวังหากความพยายามดังกล่าวล้มเหลวซ้ำซาก ขนชั้นกลางจึงหันไปหาบริการจากภาคเอกชนแทนภาครัฐ (เช่น เรื่องการศึกษา สุขภาพ หรือเรื่องอื่นๆ) การกำกับการทำงานของภาครัฐที่หายไป ในสถานการณ์เช่นนี้นั้นส่งผลให้บริการภาครัฐสำหรับคนจนถูกกระทบไปด้วย

ความเหลื่อมล้ำเนื่องจากความแตกต่างในภูมิหลังของฐานะครอบครัว จึงทำให้เกิดวงจรการส่งผ่านจากรุ่นพ่อแม่ไปสู่รุ่นลูก เนื่องจากคนเราไม่สามารถเลือกเกิดได้ เด็กบางคนเกิดในครอบครัวที่พ่อแม่มีฐานะร่ำรวย มีทรัพย์สินเงินทอง มีโอกาสทางการศึกษาที่ดี มีความมั่นคงในอาชีพและรายได้ จึงสามารถสืบทอดความร่ำรวยไปสู่รุ่นลูก ในทางตรงกันข้ามเด็กบางคนเกิดในครอบครัวที่พ่อแม่มีฐานะยากจน ขาดโอกาสในการสะสมทรัพย์สิน ขาดโอกาสทางการศึกษาที่ดี ขาดความมั่นคงในอาชีพและรายได้ ทำให้เกิดวงจรการส่งผ่านความยากจนจากรุ่นพ่อแม่ไปสู่รุ่นลูก หรือที่เรียกว่า วัฏจักรของความยากจน

แนวคิดการพัฒนาคนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

การลดความเหลื่อมล้ำในสังคม มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นการสร้างโอกาสให้ทุกคนในสังคมไทยสามารถเข้าถึงทรัพยากรแหล่งทุนในการประกอบอาชีพ และเข้าถึงการคุ้มครองทางสังคมและสวัสดิการของรัฐอย่างมีคุณภาพ ทั้งถึง และเป็นธรรม เพื่อพัฒนาศักยภาพของคน ยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี

แนวคิดการพัฒนาคนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมควรมีมาตรการเชิงนโยบายในแต่ละกลุ่มเป้าหมายอย่างเหมาะสม **โดยเน้นให้ความสำคัญกับการให้แต้มต่อแก่กลุ่มเป้าหมาย 40% ล่างที่เป็นผู้มีฐานะปานกลางระดับต่ำ และผู้มีรายได้น้อยและยากจน** ให้ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น ให้การคุ้มครองทางสังคม (Social Protection) และสวัสดิการ (Welfare) ที่เหมาะสมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ในขณะที่กลุ่มผู้มีฐานะร่ำรวยมาก กลุ่มผู้มีฐานะรวยหรือฐานะปานกลางระดับสูง และกลุ่มผู้มีฐานะปานกลางทั่วไปเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพ มีความพร้อมในการพัฒนาธุรกิจและพัฒนา ศักยภาพของตนเอง โดยภาครัฐควรปรับปรุงระบบการบริหารจัดการภาครัฐให้เอื้ออำนวยความสะดวกต่อการประกอบธุรกิจเพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะเป็นแหล่งรายได้ของรัฐ (รายได้จากการเก็บภาษี) ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการใช้จ่ายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมต่อไป ทั้งนี้ ได้จัดกลุ่มคนตามฐานะเศรษฐกิจสังคม 5 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 3 ผู้มีฐานะปานกลาง
ทั่วไป (สัดส่วนประมาณ 35%) กลุ่มนี้มีความหลากหลายค่อนข้างมาก ประกอบด้วย ผู้ประกอบการรายเล็ก ผู้บริหารบริษัทเอกชนระดับเล็ก พนักงานบริษัทเอกชน ผู้ประกอบอาชีพอิสระรายเล็ก แรงงานรับจ้างระดับกลางถึงสูง เกษตรกรรายใหญ่ เป็นต้น กลุ่มนี้ควรเน้นให้การศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง พัฒนาทักษะการทำงานระดับสูง การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ได้รับการคุ้มครองทางสังคมและสวัสดิการที่เหมาะสมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยมีส่วนร่วมรับภาระทางการเงินด้วย

กลุ่มที่ 4 ผู้มีฐานะปานกลางระดับต่ำ (สัดส่วนประมาณ 35%) กลุ่มนี้ค่อนข้างหลากหลาย ประกอบด้วย ผู้ประกอบการระดับเล็กมาก (หาบเร่

กลุ่มที่ 1 ผู้มีฐานะร่ำรวยมาก (สัดส่วนประมาณ 1%) ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ประกอบการรายใหญ่ระดับชาติ หรือระดับภูมิภาค หรือระดับโลก เจ้าของทุนระดับชาติ เป็นต้น กลุ่มนี้ควรเน้นการเสริมสร้างความร่วมมือในการค้นหาและปรับใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีระดับสูงในรูปแบบต่างๆ สร้างทักษะผู้ประกอบการระดับโลก (การสร้างแบรนด์) สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการขยายตลาด รวมทั้งการป้องกันและลดการคอร์รัปชันของผู้ที่มีฐานะร่ำรวยมาจากการคอร์รัปชัน นักรบฮั้วบังหลวง

กลุ่มที่ 2 ผู้มีฐานะรวยหรือฐานะปานกลางระดับสูง (สัดส่วนประมาณ 24%) ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ประกอบการหรือผู้บริหารบริษัทเอกชนระดับกลางถึงใหญ่ ผู้ประกอบอาชีพอิสระ (แพทย์วิศวกร นักบัญชีระดับสูง) ข้าราชการระดับสูง นักการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น เกษตรกรรายใหญ่ เป็นต้น กลุ่มนี้ควรเน้นการเสริมสร้างทักษะการเป็นผู้ประกอบการระดับกลางขึ้นไป ส่งเสริมการใช้นวัตกรรมในการผลิต/บริการ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่มีประโยชน์ต่อการประกอบธุรกิจ การบริหารจัดการ และการพัฒนานตนเอง

แผงลอย) แรงงานระดับล่างถึงกลางที่มีฝีมือไม่มาก พนักงานระดับล่างของบริษัทเอกชน ผู้ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป เกษตรกรรายเล็ก เป็นต้น กลุ่มนี้ควรเน้นการเข้าถึงการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นและมีคุณภาพดี พัฒนาทักษะการทำงานระดับกลาง ได้รับการคุ้มครองทางสังคมและสวัสดิการพื้นฐานแบบถ้วนหน้า โดยมีส่วนร่วมรับภาระทางการเงินบางส่วน

กลุ่มที่ 5 ผู้มีรายได้น้อยและยากจน (สัดส่วนประมาณ 5%) คนกลุ่มนี้ไม่สามารถให้หลักประกันความมั่นคงแก่ลูกหลานได้ ทำให้เกิดวงจรการส่งผ่านความยากจนจากรุ่นพ่อแม่ไปสู่รุ่นลูก กลุ่มนี้ได้แก่ แรงงานไร้ฝีมือ แรงงานระดับล่างที่มีอายุมาก เกษตรกรไร้ที่ทำกินหรือมีที่ทำกินขนาดเล็กในพื้นที่นอกเขตชลประทาน เกษตรรับจ้าง คนแก่ยากจน ผู้พิการ คนป่วยเรื้อรังที่ยากจน เป็นต้น กลุ่มนี้ควรเน้นเพิ่มระดับการศึกษา ให้การคุ้มครองทางสังคมและสวัสดิการพิเศษ เพื่อตัดขาดวงจรความยากจนไม่ให้ส่งต่อจากรุ่นพ่อแม่ไปสู่ลูกหลาน โดยมุ่งเป้าไปที่เด็กและเยาวชนยากจน เช่น การให้เงินสงเคราะห์บุตรอย่างทั่วถึงไม่ตกหล่น การพัฒนาศูนย์เด็กเล็กให้ครบทุกพื้นที่พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพการดูแลเด็กเล็ก การดูแลนักเรียนที่ยากจนที่อาศัยในพื้นที่ห่างไกลโรงเรียนให้มีคุณภาพ และป้องกันไม่ให้เด็กออกจากโรงเรียนกลางคัน การป้องกันปัญหายาเสพติดและสิ่งมั่วเมาที่ใกล้ตัวเด็ก เป็นต้น ในกลุ่มคนแก่ที่ยากจนเน้นให้เบี้ยผู้สูงอายุเพิ่มจากเบี้ยสูงอายุพื้นฐาน ให้การดูแลคนแก่ระยะยาว (long-term care for elderly) ในรูปแบบต่างๆ เช่น ให้การสนับสนุนทางการเงินแก่คนในครอบครัวให้สามารถดูแลคนแก่ได้ และในกรณีที่ไม่มีครอบครัวก็ให้มีสถานดูแลผู้สูงอายุที่ได้มาตรฐาน ทั้งนี้ การคุ้มครองทางสังคมและสวัสดิการดังกล่าวรัฐควรจัดให้ฟรี ไม่มีค่าใช้จ่าย

พร้อมกันนี้ ควรมีการพัฒนากระบวนข้อมูลระดับพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย โดยการเชื่อมโยงฐานข้อมูลของหน่วยงานราชการต่างๆ ประกอบกับการใช้ข้อมูลจากการขึ้นทะเบียนของกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะระบบฐานข้อมูลกลุ่มที่ 4 ผู้มีฐานะปานกลางระดับต่ำ และกลุ่มที่ 5 ผู้มีรายได้น้อยและยากจน เพื่อให้สามารถระบุประชากรกลุ่มเป้าหมายได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม และนำไปใช้ประโยชน์ในการให้ความคุ้มครองทางสังคมและสวัสดิการที่เหมาะสมตามกลุ่มเป้าหมายและมีความครอบคลุมทั่วถึงและเป็นธรรม

นอกจากนี้ นโยบายการคลัง (ภาษีและการใช้จ่ายงบประมาณ) ก็มีส่วนสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำในสังคม จึงควรมีการปฏิรูประบบภาษี โดยการเพิ่มการจัดเก็บภาษีจากฐานทรัพย์สิน เช่น ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ภาษีกำไรจากการเพิ่มค่าของทรัพย์สิน (capital gain) เป็นต้น และปรับปรุงระบบการจัดเก็บภาษีที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้สามารถจัดเก็บภาษีได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม นอกจากนี้ ปรับปรุงโครงสร้างการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายภาครัฐ โดยเน้นให้ความสำคัญกับการจัดสรรงบประมาณเชิงบูรณาการและเชิงพื้นที่ โดยมีเป้าหมายเพื่อลดความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

การพัฒนาคนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม¹

สำนักงานวางแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม *

ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คนเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมมาอย่างยาวนาน การอยู่ร่วมกันของคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสอดคล้องและเกื้อกูลกันมาแต่ในอดีต โดยคนได้ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติมาเป็นเวลานาน ประโยชน์ที่คนได้รับจากธรรมชาติและระบบนิเวศมีทั้งประโยชน์ทางตรงและประโยชน์ทางอ้อม ดังนี้

1) ช่วยเกื้อกูลการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยเป็นแหล่งปัจจัยสี่ ทั้งอาหาร น้ำ สมุนไพรและยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม เชื้อเพลิงและวัสดุเพื่อก่อสร้างที่พักอาศัย รวมทั้งเป็นแหล่งรายได้เสริม โดยเฉพาะสำหรับชุมชนในชนบทที่มีวิถีชีวิตที่พึ่งพาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เป็นหลัก

2) เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจ การพัฒนาประเทศและการเติบโตทางเศรษฐกิจต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานของปัจจัยการผลิตที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจในทุกภาคการผลิต โดยทรัพยากรดินและน้ำถูกใช้เป็นปัจจัยการผลิตในภาคเกษตรกรรม แหล่งแร่ธาตุ แหล่งพลังงาน และความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นวัตถุดิบและต้นทุนที่สำคัญในภาคอุตสาหกรรม ขณะที่สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นจุดดึงดูดสำคัญของการพัฒนาในภาคบริการ

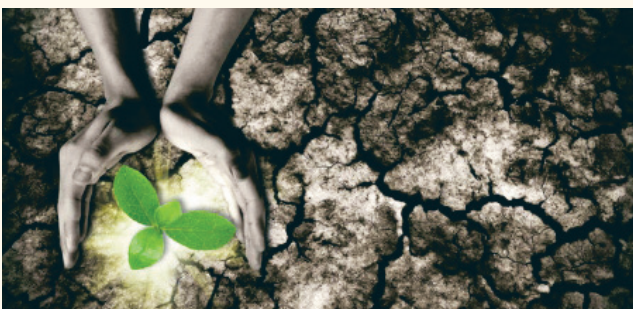
3) ช่วยรักษาสมดุลธรรมชาติ โดยควบคุมวัฏจักรการหมุนเวียนของฤดูกาล น้ำ อากาศ แร่ธาตุ พลังงาน และห่วงโซ่อาหาร รวมทั้งช่วยบำบัดของเสียตามธรรมชาติ ดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ซึ่งช่วยลดภาวะโลกร้อน ควบคุมโรคและแมลงตามธรรมชาติ การกระจายพันธุ์พืช สัตว์ และการป้องกันและบรรเทาภัยธรรมชาติ เช่น การดูดซับน้ำ ป้องกันดินถล่ม การป้องกันไฟป่า การป้องกันอุทกภัย การเป็นแนวป้องกันคลื่นลม เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม คนกับธรรมชาติได้เปลี่ยนความสัมพันธ์จากการอยู่ร่วมกันอย่างสอดคล้องมาเป็นการควบคุมและใช้ประโยชน์ ภายหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม สังคมได้ก้าวเข้าสู่กระบวนการพัฒนาให้เป็นสมัยใหม่ คนเรียนรู้และพัฒนาความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จนเพิ่มศักยภาพในการครอบครองใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างไม่มีขีดจำกัด กระบวนการทางสังคมนี้จึงได้เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติจากการอยู่ร่วมกันอย่างสอดคล้องมาเป็นการควบคุมใช้ประโยชน์

¹ เรียบเรียงจากเอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2557 ของ สสช. เรื่อง “การพัฒนาคนเพื่ออนาคตประเทศไทย” เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2557 ณ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี

การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจทำให้สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศเสื่อมโทรมและสูญเสียสมดุล กระบวนการพัฒนาประเทศได้เปลี่ยนแปลงสังคมเกษตรกรรมดั้งเดิมมาสู่สังคมการผลิต การค้า และการลงทุน ที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายสำคัญ และใช้ทรัพยากรธรรมชาติเกินขีดความสามารถในการรองรับ ซึ่งการเติบโตดังกล่าวต้องแลกกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและสมดุลของระบบนิเวศ โดยประเทศไทยสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ไปจำนวน 63 ล้านไร่ ป่าชายเลนถูกทำลายราว 5 แสนไร่ ดินเสื่อมสภาพ 98.7 ล้านไร่ ความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคามและใกล้สูญพันธุ์เพิ่มมากขึ้น คุณภาพสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง ปริมาณของเสียเพิ่มขึ้น ทั้งน้ำเสีย อากาศเสีย ขยะ และของเสียอันตรายที่รวมกันมีมากถึง 30 ล้านตัน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

และจากแนวโน้มในอนาคต ประสิทธิภาพการให้บริการของระบบนิเวศน่าจะมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากมีการใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้น ที่ผ่านมาระบบนิเวศถูกนำไปใช้ประโยชน์เพื่อตอบสนองการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ โดยไม่มีการคำนวณถึงต้นทุนค่าใช้จ่ายของความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้การลงทุนทางเศรษฐกิจและราคาของสินค้าและบริการไม่ได้สะท้อนต้นทุนแท้จริงที่สังคมส่วนรวมต้องจ่าย ขณะที่มูลค่าทางเศรษฐกิจของระบบนิเวศ เช่น ระบบนิเวศป่าไม้ ถูกประเมินว่ามีมูลค่ารวมอยู่ระหว่าง 6,120 - 16,362 เหรียญสหรัฐฯ ต่อเฮกตาร์ต่อปี ในการทำหน้าที่ควบคุมสภาพแวดล้อม รักษาสมดุลธรรมชาติ และการสร้างวิถีชีวิตวัฒนธรรมไม่รวมการประเมินมูลค่าในการลดภัยพิบัติ ที่อยู่ระหว่าง 8,240 - 189,000 เหรียญสหรัฐฯ ต่อเฮกตาร์ต่อปี เป็นต้น (TEEB Climate Issues Update, 2009 อ้างใน *Forest Biodiversity: Earth Living Treasure*, UNEP, 2010)

สภาพแวดล้อมที่ดีและระบบนิเวศที่สมดุล เป็นองค์ประกอบสำคัญในการชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย

จากดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย ที่ สศช. ได้พัฒนาขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือวัดผลกระทบการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับคนอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งประกอบด้วย 6 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การมีสุขภาวะ ครอบครัวยุบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม สภาพแวดล้อม และระบบนิเวศสมดุล และสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล ทั้งนี้ ในปี 2557 ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 72.76 เนื่องด้วยองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจและสังคมมีทิศทางดีขึ้น **แต่องค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุลกลับมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง และอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง** คือ ร้อยละ 65.76 ซึ่งจากการติดตามประเมินผลการพัฒนาด้านสถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในช่วง 3 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 พบว่า

1) ทรัพยากรธรรมชาติส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้ในการพัฒนาจำนวนมาก ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่องและเกิดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ประกอบกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศมีลักษณะรวมศูนย์ ขาดการเชื่อมโยงกับพื้นที่ ส่งผลกระทบต่อปัญหาต่างๆ ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้ลดลง ทรัพยากรดินเสื่อมโทรม ทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคาม ระบบนิเวศชายฝั่งถูกทำลาย และทรัพยากรน้ำยังมีส่วนที่ไม่สามารถจัดสรรได้ตามความต้องการ

2) ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชนเมือง มีสาเหตุมาจากปัญหาขยะมูลฝอยยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ แนวโน้มอัตราการเกิดขยะมูลฝอยเฉลี่ยต่อคนต่อวันเพิ่มสูงขึ้นเช่นเดียวกับปริมาณขยะสะสมตกค้างและขยะอิเล็กทรอนิกส์ มลพิษทางอากาศยังเกินมาตรฐานหลายแห่ง ที่เป็นปัญหาสำคัญ ได้แก่ ฝุ่นละออง ก๊าซโอโซน และสารอินทรีย์ระเหยง่าย (VOCs) คุณภาพน้ำที่อยู่ในเกณฑ์ดีมีแนวโน้มลดลง สาเหตุสำคัญมาจากการชะหน้าดินที่มีปุ๋ยตกค้างจากการเกษตรและการปศุสัตว์ และระบบบำบัดน้ำเสียรวมของชุมชนมีจำนวนไม่เพียงพอ ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

อย่างต่อเนื่อง ภัยพิบัติทางธรรมชาติโดยเฉพาะอุทกภัยและภัยแล้งมีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อภาคเศรษฐกิจภายในประเทศและห่วงโซ่การผลิตทั้งภายในประเทศและของโลก

สาเหตุของปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สาเหตุสำคัญที่ทำให้สิ่งแวดล้อมโดยรวมเสื่อมโทรม เกิดจากการกระทำของ “คน” เนื่องจากกระบวนการผลิตการบริโภคที่มากเกินไปจนเกินความจำเป็นตามกระแสบริโภคนิยมโดยที่ผ่านมา คนในฐานะผู้บริโภค ผู้ผลิต และผู้ส่งเสริม กำกับดูแลและควบคุม ยังไม่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจาก

1) ผู้บริโภค ขาดความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขาดองค์ความรู้ด้านการจัดการที่ถูกต้องและเหมาะสม ขาดข้อมูลเพื่อตัดสินใจในการเลือกซื้อสินค้าและบริการที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อม การเพิ่มขึ้นของประชากรมีผลทำให้ความต้องการบริโภคและอุปโภคเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว รวมทั้งปัญหาความยากจนทำให้เกิดปัญหาการบุกรุกทำลายป่าเพื่อที่อยู่อาศัยและที่ทำกินเพิ่มขึ้น

2) ผู้ผลิต ทั้งภาคอุตสาหกรรมและภาคเกษตรมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง ใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ไม่มีประสิทธิภาพ (Low Productivity) และไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการใช้วัตถุดิบและปัจจัยการผลิตมากเกินไปจนเกินความจำเป็น เกิดปัญหามลพิษสูง ขาดความรู้และความรับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ การขยายพื้นที่เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจทำให้มีการบุกรุก

พื้นที่ป่าไม้ ในขณะที่เดียวกับการขยายตัวของพื้นที่อุตสาหกรรมได้รุกรานเข้าไปในพื้นที่เกษตรที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่มีอยู่เดิม

3)ภาครัฐ ในฐานะผู้ส่งเสริม กำกับ และควบคุมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินนโยบายและในบางกรณีนโยบายมีความขัดแย้งกัน ขาดการพัฒนากฎหมายให้ทันสมัยและขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้ งบประมาณมีจำกัด ในขณะที่ค่าใช้จ่ายในการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นภาระต้นทุนของประเทศเป็นอย่างมากและมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง การบริหารจัดการขาดความโปร่งใส ท้องถิ่น ชุมชน และภาคีที่เกี่ยวข้องยังมีส่วนร่วมไม่เพียงพอ ศักยภาพของท้องถิ่นมีจำกัด ขาดการกระจายอำนาจบริหารจัดการให้ท้องถิ่นอย่างแท้จริงทั้งด้านการเงิน การคลัง และการตัดสินใจ นอกจากนี้ยังมีการแทรกแซงของภาคการเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบาย การทุจริตคอร์รัปชัน ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คนและการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปัญหาที่เกิดต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่มักเกิดจากการกระทำของคนทั้งในทางตรงและทางอ้อม มากกว่าเกิดจากธรรมชาติ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาจึงต้องเริ่มดำเนินการที่ “คน” โดยการจัดการในแนวทางที่ถูกต้อง เพื่อให้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติคงไว้ซึ่งคุณค่าความสำคัญและการใช้ประโยชน์เป็นไปอย่างยั่งยืน แนวทางการพัฒนาคนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถจำแนกออกได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ คนในฐานะผู้รับบริการหรือผู้บริโภคสินค้าและบริการ คนในฐานะผู้ประกอบการหรือผู้ผลิต และคนในฐานะที่เป็นผู้ส่งเสริม กำกับ และควบคุมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

คนในฐานะ “ผู้บริโภค”

ชุมชนและประชาชนนับเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดและได้รับผลประโยชน์หรือผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเป็นฐานในการดำรงและรักษาคุณภาพชีวิตโดยตรง ในขณะที่เดียวกันก็เป็นผู้บริโภคที่มุ่งเน้นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการ ดังนั้น คนในฐานะผู้บริโภคจึงต้องเข้าใจถึงผลประโยชน์ที่ยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรับปรุงตนเองให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า เลือกรับสินค้าที่มีกระบวนการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ทำความเข้าใจเรื่องสิทธิและหน้าที่ของตนเอง และเข้าร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประสิทธิภาพร่วมกับภาครัฐ เพื่อแก้ไขสาเหตุของปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น และลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติที่นับวันจะรุนแรงขึ้น โดยมีแนวทางสำคัญ ดังนี้

1) สร้างองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผู้บริโภคควรต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และมีจิตสำนึกที่ดีในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งที่ดิน น้ำ และป่าไม้ที่มีอยู่จำกัด เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้คุณค่าและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ พืชม และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังและเต็มใจ พัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านปราชญ์ชาวบ้าน และสร้างเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำชุมชน เพื่อการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) ฉลาดบริโภค

ความต้องการสินค้าและบริการที่สูงขึ้นจากการเพิ่มจำนวนประชากร ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้น สร้างมลภาวะเพิ่มขึ้น ซึ่งในอนาคตประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ดังนั้น ผู้บริโภคต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสร้างปัญหาสิ่งแวดล้อม เปลี่ยนทัศนคติการบริโภคจากพฤติกรรมบริโภคนิยม พุ่มเพื่ออยู่ สู่การบริโภคอย่างพอเพียง รู้คุณค่า ลดการปล่อยของเสีย/มลพิษ เช่น ใช้น้ำ ใช้พลังงานอย่างประหยัด จัดการขยะของเสียที่เกิดขึ้นจากการบริโภค ทั้งในครัวเรือนชุมชนและในสถานที่ทำงาน เลือกรับสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรม 3Rs

(Reduce Reuse and Recycle) เป็นต้น เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับเด็กและเยาวชนในอนาคต

3) ยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต

เพื่อลดปัญหาความยากจน เนื่องจากความยากจนมีผลต่อการละเลยและการใส่ใจต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม และยังเป็นแรงผลักดันให้เกิดการบริโภคทรัพยากรธรรมชาติเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของตนเองจนเกินขีดความสามารถของธรรมชาติในการรองรับและจำเป็นต้องบริโภคนสินค้าและบริการที่มีราคาถูกโดยไม่สนใจถึงกระบวนการผลิตสินค้าที่ใช้ทรัพยากรสิ้นเปลืองและทำลายสภาพแวดล้อม ดังนั้น การลดปัญหาความยากจนจะช่วยพัฒนาผู้บริโภคให้สามารถบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้

4) สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

ปัจจัยสำเร็จในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการดูแลรักษาป่า การจัดการลุ่มน้ำ การอนุรักษ์ดินและน้ำ การเตรียมการรับมือกับภัยพิบัติ การจัดการขยะในชุมชน เป็นต้น มีส่วนสำคัญมาจากการมีชุมชนที่เข้มแข็งและมีผู้นำชุมชนที่เสียสละ และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน การมีข้อบังคับและกติกาชุมชนที่คนในชุมชนร่วมกันกำหนดและยึดถือปฏิบัติ กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งในชุมชนและชุมชนข้างเคียงร่วมมือกับภาครัฐ การมีจิตสำนึกรักถิ่นฐาน การสร้างอาชีพเพื่อให้คนในท้องถิ่นมีรายได้ที่เลี้ยงตนเองได้ มีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน ในการสร้างองค์ความรู้หรือส่งเสริมอาชีพต่างๆ ทำให้ชุมชนสามารถเลี้ยงตัวได้ การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็จะได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี

5) ปรับตัวเพื่อลดผลกระทบและความเสี่ยงจากภัยพิบัติ ผู้บริโภคทั้งที่เป็นปัจเจกและชุมชนต้องเรียนรู้และปรับตัวเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป พร้อมรับมือต่อสถานการณ์และสภาพปัญหาในพื้นที่ เช่น การสร้างบ้านที่สามารถรองรับปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ การทำพื้นที่กักเก็บน้ำสำหรับชุมชน การเพิ่มขีดความสามารถของครอบครัวและชุมชนในการรับมือและเตรียมความพร้อมต่อภัยพิบัติ การลดปัจจัยเสี่ยงของชุมชน การสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วมจากปริมาณน้ำฝน จากระดับน้ำทะเล และจากน้ำไหลบ่าจากภูเขา หรือการสร้างฉนวนเพื่อป้องกันความร้อนให้กับที่อยู่อาศัย เป็นต้น

6) เคารพและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ กติกาของสังคม รวมทั้งต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน มีความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิและหน้าที่ในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ร่วมรับผิดชอบภาระและค่าใช้จ่ายตามหลักผู้ก่อมลพิษ หรือผู้ได้รับประโยชน์เป็นผู้จ่าย ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และกฎเกณฑ์ที่ร่วมกันกำหนดขึ้นอย่างเคร่งครัด รวมทั้งร่วมติดตามตรวจสอบเฝ้าระวังการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาครัฐ ขณะเดียวกันไม่ส่งเสริมรวมทั้งต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน และในทุกภาคส่วนของสังคม

ทั้งนี้ แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่คนในสถานะผู้บริโภค อาจจะสามารถดำเนินการส่งเสริมให้เหมาะสมตามช่วงวัย อาทิ

1) วัยเด็กและวัยเรียน ซึ่งเป็นวัยที่ควรได้รับข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลเสีย และผลกระทบจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อสร้างความตระหนักในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

โดยการให้การศึกษาศึกษาและปลูกจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม เน้นให้ผู้เรียนได้รู้จักธรรมชาติที่อยู่รอบตัวอย่างแท้จริง โดย

1.1) การให้การศึกษาศึกษาและปลูกจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม เน้นให้ผู้เรียนได้รู้จักธรรมชาติที่อยู่รอบตัวอย่างแท้จริง โดยให้มีการศึกษาถึงนิเวศวิทยาและความสัมพันธ์ระหว่างคนและสิ่งแวดล้อม เรียนรู้วิธีใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า รวมทั้งสร้างระเบียบวินัยและกระบวนกรมีส่วนร่วมในการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2) การสร้างกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับชุมชนและสังคม เช่น การคัดแยกขยะในครัวเรือนและในโรงเรียน การแปรรูปวัสดุเหลือใช้ให้กลับมาใช้ใหม่ และสร้างเครือข่ายเยาวชนและนักศึกษาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

1.3) การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน รวมถึงสื่อสาธารณะด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับช่วงวัย และสามารถเข้าถึงได้ตรงตามกลุ่มเป้าหมาย

2) วัยแรงงาน เป็นกลุ่มผู้บริโภคทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกลุ่มใหญ่ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและสร้างคุณภาพสังคม โดย

2.1) ส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน ทั้งในระดับครอบครัว สถานที่ทำงาน ชุมชน และสังคม รวมทั้งส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในสถานประกอบการ เช่น กิจกรรม 3Rs (Reduce Reuse and Recycle) เป็นต้น

2.2) สร้างแรงจูงใจและมาตรการต่างๆ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น มาตรการทางภาษี ผลตอบแทนและรางวัลแก่ผู้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2.3) ส่งเสริมบทบาทของสื่อสาธารณะในรูปแบบต่างๆ ที่มีความหลากหลาย และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างถูกต้อง ทั้งวัยเด็ก วัยเรียน และวัยแรงงาน เพื่อสร้างกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่เยาวชน โดยเฉพาะวัยแรงงานที่อยู่ระหว่างการสร้างครอบครัว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องตระหนักถึงการเป็นต้นแบบที่ดีให้แก่บุตรหลาน

3) วัยสูงอายุ เป็นกลุ่มที่มีองค์ความรู้ ประสบการณ์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี ซึ่งสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ให้กับกลุ่มคนรุ่นต่อๆ มาได้เป็นอย่างดี โดย

3.1) ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนด้านการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อการเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาสิ่งแวดล้อม

3.2) สร้างเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำชุมชน เพื่อการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น รวมถึงสนับสนุนการสร้างเชื่อมโยงและเครือข่ายระหว่างชุมชนท้องถิ่น เพื่อการแลกเปลี่ยนแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และขยายผลการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางต่อไป

คนในฐานะ “ผู้ผลิต”

แนวทางการพัฒนาผู้ผลิตให้มีคุณภาพ โดยให้ความสำคัญต่อการรักษาสภาพแวดล้อมควบคู่กับการทำธุรกิจควรมีแนวทางสำคัญ ดังนี้

1) ผู้ผลิตต้องมีจริยธรรมทางด้านสิ่งแวดล้อม ปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมโดยมุ่งเน้นการผลิตที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชน มีความรู้ ความเข้าใจในการผลิตที่ยั่งยืน โดยการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ก่อมลภาวะ ตระหนักว่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกื้อกูลต่อการประกอบธุรกิจและการอยู่รอดและการพัฒนาของสังคมโดยรวม โดยดำเนินธุรกิจให้สามารถอยู่ร่วมและพึ่งพากันได้กับชุมชนโดยรอบอย่างยั่งยืน

2) ปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิตให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยเลือกใช้วัตถุดิบในการผลิตและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ คำนวณ โดยเพิ่มการใช้พลังงานทดแทน การจัดหาเครื่องมือเครื่องจักรและผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐานและประหยัดพลังงาน ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่ มีการนำทรัพยากรใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ (reuse) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้กับภาคอุตสาหกรรมต่อไป

3) ยกระดับการผลิตสู่อุตสาหกรรมสีเขียว โดยการเพิ่มผลิภาพการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และควรผลิตสินค้าที่มีคุณภาพมาตรฐานสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค ขณะเดียวกันลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่สิ้นเปลืองลงทั้งที่ดิน น้ำ และป่าไม้ รวมทั้งพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ลงทุนพัฒนา วิจัย เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสม เพื่อยกระดับกระบวนการผลิตและมาตรฐานคุณภาพสินค้า และเชื่อมโยงผู้ประกอบการตลอดห่วงโซ่อุปทาน เพื่อสร้าง green supply chain รวมทั้งสร้างเครือข่ายผู้ผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและเชื่อมโยงกับเครือข่ายผู้บริโภค เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขัน ตลอดจนส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างสีเขียวในองค์กรเอกชน ผ่านการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานและคู่ค้าทางธุรกิจ

4) พัฒนาศักยภาพความรู้ด้านการผลิตและการจัดการ

สิ่งแวดล้อม การเปิดรับองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมตลอดวงจรชีวิตของผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่กระบวนการผลิตไปจนถึงการจัดจำหน่าย การใช้ และการจัดการขยะ โดยเลือกใช้วัตถุดิบที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในการผลิต กำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่อย่างเหมาะสม โดยแยกเขตที่ต้องดำเนินกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดมลพิษออกจากเขตที่อยู่อาศัยของประชาชน ลดของเสียในขั้นตอนการผลิต และจัดการมลพิษและของเสียที่เกิดจากการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล มีการประเมินวงจรชีวิตหรือวัฏจักรชีวิตของผลิตภัณฑ์ ประยุกต์ใช้เครื่องมือจัดการสิ่งแวดล้อม อาทิ การออกแบบเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Eco-design) กลไกการพัฒนาที่สะอาด (Clean Development Mechanism : CDM) คาร์บอนฟุตพริ้นท์ (Carbon Footprint) และฉลากเขียว (Green Label) รวมทั้งลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี และการจัดการมลพิษการปล่อยมลพิษ และการจัดการของเสียที่มีประสิทธิภาพ

5) วางแผนเพื่อรองรับการดำเนินธุรกิจอย่างต่อเนื่อง

(Business Continuity Plan : BCP) เนื่องจากภัยพิบัติเป็นเรื่องที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้และก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาล ผู้ผลิตโดยเฉพาะภาคธุรกิจเป็นผู้ผลิตได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก จำเป็นต้องให้ความสำคัญและเตรียมพร้อมรองรับสถานการณ์เพื่อให้สามารถดำเนินการการผลิตได้ตามปกติ การจัดทำแผนดำเนินธุรกิจอย่าง

ต่อเนื่อง หรือ BCP จึงเป็นวิธีการเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวรับมือ เสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ รวมถึงการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ

6) ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และเกณฑ์

มาตรฐานต่างๆ อย่างเคร่งครัด ทั้งที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และการควบคุมมลพิษ รวมทั้งที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและความปลอดภัย เช่น การจัดการของเสียจากกระบวนการผลิตอุตสาหกรรมด้วยวิธีที่ถูกต้อง ไม่ลักลอบทิ้งในที่สาธารณะ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน การบุกรุกทำลายพื้นที่ป่า ที่ดินของรัฐ และพื้นที่ที่เหมาะสมและสงวนไว้เพื่อการอนุรักษ์ เพื่อประโยชน์ในการประกอบหรือขยายธุรกิจ โดยใช้สิทธิพลและอำนาจโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เป็นต้น

ทั้งนี้ **แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสถานะผู้ผลิต** **ควรมีความจำเพาะเจาะจงในกลุ่มคนที่อยู่ในช่วงวัยแรงงานเป็นสำคัญ** เนื่องจากมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ **รวมทั้งสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในสัดส่วนที่สูง** โดยแนวทางข้างต้นจะต้องถูกส่งเสริมให้เกิดผลในเชิงรูปธรรม โดยการส่งเสริมการสร้างต้นแบบองค์กรและต้นแบบผู้ประกอบการ รวมถึงสร้างเครือข่ายผู้ผลิตและผู้บริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นในสังคมและชุมชนอย่างกว้างขวาง เพื่อสนับสนุนรูปแบบการผลิตที่มุ่งสู่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนต่อไป

คนในฐานะ “ผู้กำกับควบคุมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

การพัฒนา “คน” ในฐานะที่เป็นผู้ส่งเสริม กำกับ และควบคุมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย ผู้กำกับควบคุมฯ ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ ในภาครัฐ ท้องถิ่น/ชุมชน รวมถึงองค์กร สถาบัน ครัวเรือน บทบาทหลัก ดังนี้

ภาครัฐ ควรปรับบทบาทจากผู้ควบคุม สั่งการ มาเป็นผู้ประสานงานและสนับสนุนให้ภาคส่วนต่างๆ มีบทบาทมากขึ้น ปรับปรุงเครื่องมือและกลไกในการจัดการให้มีประสิทธิภาพ บังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน

ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ด้วยตนเอง **องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** ต้องพัฒนาศักยภาพและสร้างองค์ความรู้ให้กับบุคลากร เพิ่มบทบาทการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น **ภาคการเมือง** ต้องกำหนดนโยบายและกระจายผลประโยชน์ด้วยความโปร่งใสเสมอภาค และเป็นธรรม ไม่ใช้อิทธิพลแทรกแซง สนับสนุนการนำนโยบายและแผนไปใช้ในแนวทางที่โปร่งใสอย่างจริงจัง **องค์กรพัฒนาเอกชน/ภาควิชาการ** เป็นพี่เลี้ยงในการสร้างองค์ความรู้และยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมวิจัยและพัฒนา กับชุมชน และร่วมตรวจสอบการบริหารจัดการภาครัฐ **สื่อมวลชน** ควรผลิตสื่อที่สร้างสรรค์ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมการบริโภคอย่างพอเพียงและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของสังคม

ทั้งนี้ แนวทางการพัฒนาเพื่อส่งเสริม กำกับ และควบคุมการบริหารจัดการของภาครัฐ มีดังนี้

1) สร้างองค์ความรู้และปลูกจิตสำนึกรับผิดชอบเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งในภาครัฐ ในฐานะผู้กำกับควบคุมฯ ผู้ผลิต และผู้บริโภค รวมถึงประชาชนทุกวัย โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ให้เหมาะสมในการบริหารจัดการของภาครัฐ การประกอบธุรกิจ และในการดำเนินชีวิต ส่งเสริมองค์ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศและถ่ายทอดสู่สาธารณะ รวมทั้งสร้างมาตรการจูงใจแก่สังคม เนื่องจาก “มีความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมแต่เพียงอย่างเดียวมันไม่พอ” (Eco literacy : Knowledge Is Not Enough) แต่ควรต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้วย ขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องขยายองค์ความรู้

ที่ต้องไปในหลักสูตรการศึกษาและนโยบายองค์กร เพื่อขับเคลื่อนผลการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม พร้อมทั้งสร้างกระแสรักสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและผลกระทบเชิงลบและเชิงบวกที่จะส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตของมนุษย์และระบบนิเวศทุกมิติ โดยให้ผู้บริหารในระดับประเทศ/องค์กร ผู้นำในระดับชุมชน และผู้ประกอบการในระดับครอบครัวปฏิบัติเป็นแบบอย่าง รวมถึงนำเสนอ Best Practice ทั้งในและต่างประเทศ และขยายผลผ่าน Social Network และสื่อประเภทต่างๆ

2) ปรับปรุงการกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมและนำไปสู่การผลิตและบริโภคที่ยั่งยืนในสังคม เช่น นโยบายการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่งที่ให้ความสำคัญกับระบบรางและการขนส่งทางน้ำให้มากขึ้น การใช้ระบบขนส่งมวลชนแทนการใช้รถยนต์ส่วนตัว เพื่อให้เกิดการประหยัดทรัพยากร พลังงาน และลดมลพิษ เป็นต้น และยุดินนโยบายการส่งเสริมอุตสาหกรรมหรือกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสูง

3) ส่งเสริมกระบวนการผลิตทั้งในภาคอุตสาหกรรมและภาคเกษตรกรรมสู่การเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยสนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำและสิทธิพิเศษด้านภาษี เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตตามศักยภาพ การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน และการปรับเปลี่ยนเชื้อเพลิงมาใช้พลังงานทดแทนที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสูง อาทิ การผลิตไฟฟ้า ซีเมนต์ เหล็ก ยานยนต์ เป็นต้น รวมทั้งส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์และเกษตรยั่งยืนเพื่อลดการใช้สารเคมีในภาคเกษตร

4) ปรับปรุงเครื่องมือและกลไกเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจและการจัดการให้มีประสิทธิภาพ เช่น ปรับปรุงกระบวนการจัดทำรายงานการวิเคราะห์และประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ การนำระบบประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์มาบังคับใช้ เป็นต้น รวมถึงพัฒนาหลักเกณฑ์การประเมินความคุ้มค่าของโครงการลงทุนที่คิดรวมต้นทุนการใช้หรือการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและ การก่อมลพิษ รวมถึงผลกระทบต่อสุขภาพและวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อสามารถใช้ประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบาย

5) **ปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมและมีการบังคับใช้อย่างเสมอภาคและเป็นธรรม** เพื่อลดความขัดแย้งและแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงและใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การจัดเก็บภาษีที่ดินแบบก้าวหน้าเพื่อกระจายการถือครองที่ดิน ร่างพระราชบัญญัติการมีส่วนร่วมของประชาชนในการนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติ การปรับปรุงกฎหมายผังเมืองให้ทันสมัยและบังคับใช้อย่างเท่าเทียมและจริงจัง รวมทั้งเพิ่มบทลงโทษต่อผู้บุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนและที่ดินของรัฐ การลักลอบทิ้งขยะและสารพิษ เป็นต้น ตลอดจนพัฒนากระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม ให้ครอบคลุมตั้งแต่การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารการคุ้มครองสิทธิชุมชน การพิสูจน์ความเสียหาย และการพัฒนาองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เพื่อใช้ประกอบการพิจารณา นอกจากนี้ ควรใช้กลไกทางสังคมติดตามตรวจสอบ กำกับดูแลผู้ละเมิดกฎหมาย

6) **สร้างมาตรการจูงใจทั้งทางด้านการเงิน ภาษี และราคา** เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมถึงการปฏิรูประบบภาษีและการปฏิรูปการบริหารจัดการงบประมาณของประเทศ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและลดการก่อมลพิษและนํารายได้จากภาษีและค่าธรรมเนียมดังกล่าวมาสนับสนุนการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากมลพิษ และส่งเสริมกระบวนการผลิตที่ยั่งยืนอย่างต่อเนื่อง เช่น ผลักดันการจัดเก็บภาษีสิ่งแวดล้อม ภาษีการปล่อยมลพิษ ภาษีคาร์บอน ภาษีสารเคมีทางการเกษตร ภาษีหรือค่าธรรมเนียมในการใช้สินค้าที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ค่าธรรมเนียมการให้บริการบำบัดน้ำเสียและกำจัดขยะมูลฝอย เพื่อให้ท้องถิ่นมีรายได้เพียงพอในการบริหารจัดการและบำรุงรักษาระบบบำบัดและกำจัดของเสียอย่างยั่งยืน การให้สิทธิพิเศษด้านภาษีกับผู้ประกอบการหรือสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมาตรการส่งเสริมด้านการตลาด

7) **เพิ่มพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่นและชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** โดยสนับสนุนการสร้างกลไกการจัดการร่วม ซึ่งประกอบด้วยภาคีรัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน รวมทั้ง**การจัดตั้งสภาสิ่งแวดล้อมชุมชนท้องถิ่น**เพื่อ

รับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการพัฒนาของภาครัฐที่อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สุขภาพอนามัย และสิ่งแวดล้อมของชุมชนในทุกขั้นตอน บนพื้นฐานขององค์ความรู้ข้อมูลที่ถูกต้อง เปิดเผย โปร่งใส สามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมและเสริมสร้างบทบาทของสื่อมวลชนในการสร้างความตระหนักรู้และความตื่นตัวของชุมชนในการดูแลคุ้มครองทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ รวมทั้งพัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้มแข็งด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการบริหารจัดการป่าไม้ ดินและน้ำ มลพิษทางน้ำ การจัดการขยะและของเสียอันตราย การจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ พร้อมทั้งมุ่งเน้น**การพัฒนาระบบงานอาสาสมัคร**ของประเทศอย่างจริงจังและให้มีมาตรฐานตามหลักสากล โดยพัฒนาศักยภาพของชุมชนและผู้นำท้องถิ่นผ่านการฝึกอบรมและสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการและการติดตามประเมินผลการดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

8) **ลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อม (Investment in Green Infrastructure)** รัฐบาลควรสนับสนุนการลงทุนในนวัตกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เช่น เทคโนโลยีด้านพลังงานหมุนเวียน การก่อสร้างอาคารประหยัดพลังงาน การวางผังเมืองแบบบูรณาการเพื่อสิ่งแวดล้อม ระบบขนส่งมวลชนที่เน้นการอนุรักษ์พลังงานและคำนึงถึงการกระจายการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างทั่วถึง การใช้พลังงานความร้อนจากวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรในภาคอุตสาหกรรม เป็นต้น

9) **ส่งเสริมการลงทุนในทุนธรรมชาติและสร้างรายได้จากการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ** โดยสร้างแรงจูงใจในกิจการที่ช่วยสร้างความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีผลตอบแทน

ทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม เช่น การปลูกสวนป่า การปลูกไม้เศรษฐกิจยืนต้น การทำวนเกษตร การเพาะขยายพันธุ์พืชและสัตว์ การพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ เป็นต้น **การลงทุนเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศ** ที่มีความคุ้มค่าในการลงทุนและให้ผลประโยชน์ร่วมอื่นๆ เช่น สร้างรายได้ทางเศรษฐกิจ เป็นสถานที่ท่องเที่ยว หรือการอนุรักษ์ถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตสายพันธุ์ต่างๆ รวมถึงการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาพันธุ์กรรมท้องถิ่นและพืชพื้นบ้าน เพื่อสร้างนวัตกรรมในการผลิตสินค้าและบริการที่มีมูลค่าเพิ่มและเป็นเอกลักษณ์ของประเทศ เช่น สมุนไพรเวชภัณฑ์เครื่องสำอาง ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติตามแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นต้น เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและภาคที่เกี่ยวข้องในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม

10) พัฒนาระบบฐานข้อมูล ระบบติดตามประเมินผล และระบบการศึกษาวิจัย เพื่อสร้างระบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพอย่างบูรณาการโดย**ส่งเสริมและพัฒนาระบบฐานข้อมูล** ที่เป็นปัจจุบัน และสามารถนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจในเชิงนโยบายได้อย่างรวดเร็ว และ**พัฒนาระบบการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาล** เพื่อศึกษาผลกระทบอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบการปรับนโยบายสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และลดความขัดแย้งเชิงนโยบายระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ พร้อมทั้งจัดให้มี**ระบบการศึกษาวิจัย** ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการวิจัยร่วมระหว่างนักวิชาการและชุมชนท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิชาการสมัยใหม่

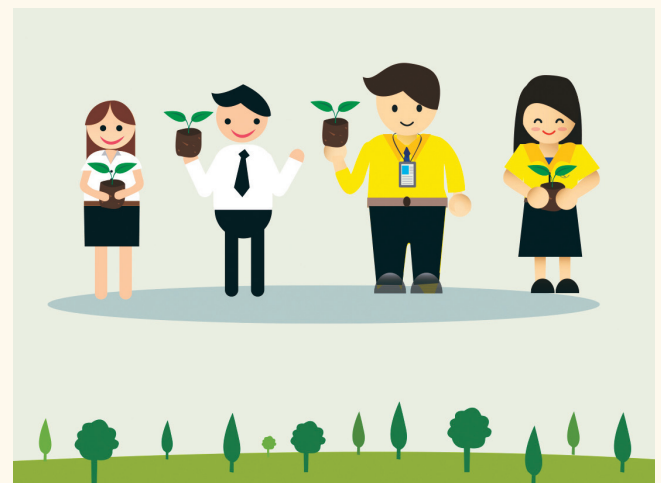
11) การจัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ และส่งเสริมการนำไปปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยคำนึงถึงการลดความเปราะบางสร้างภูมิคุ้มกันไปพร้อมกับการเสริมสร้างความสามารถในการตั้งรับและปรับตัวต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบการแจ้งเตือนภัยการกระจายข่าวสาร การจัดทำแผนการฝึกซ้อม การเตรียมการสนับสนุนด้านเครื่องจักรกล เครื่องมือ เป็นต้น **รวมถึงแผนการป้องกันและลดผลกระทบ** มีระบบการจัดการฐานข้อมูลสารสนเทศ ระบบการประเมินความเสี่ยงภัย การจัดทำพื้นที่เสี่ยงภัย การสร้าง

ความตระหนักและการให้การศึกษาเรื่องภัยพิบัติแก่ประชาชน **รวมทั้งมีการบริหารจัดการฉุกเฉิน** เช่น การกำหนดมาตรการติดตามและเฝ้าระวังสถานการณ์ ระบบการสั่งการ ทิศทางการหนีภัย การอพยพผู้ประสบภัย การช่วยเหลือเบื้องต้น เพื่อลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้น เป็นต้น

สรุป

สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติมีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ ทั้งการให้ปัจจัย 4 ซึ่งเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของมนุษย์ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค นอกจากนี้ยังให้พลังงาน สร้างความปลอดภัยในชีวิต และสิ่งอำนวยความสะดวก การเรียนรู้กฎนิเวศวิทยาอย่างเป็นระบบเพื่อที่จะเข้าใจปรากฏการณ์พื้นฐานทางธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่คุณค่า และมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ช่วยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ทางสิ่งแวดล้อมใหม่ของคนในสังคมให้เห็นว่า **“ความอยู่รอดของธรรมชาติ” คือ “ความอยู่รอดของมนุษย์”**

ดังนั้น จึงต้องพัฒนาและยกระดับความรู้ความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปรับพฤติกรรมของ “คน” ทั้งในฐานะผู้บริโภค ผู้ผลิต และผู้กำกับควบคุม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนและสังคมเติบโตอย่างมีคุณภาพ มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนต่อไป

การศึกษาแนวทางการสร้างความเข้มแข็ง ของเกษตรกรรายย่อยให้พึ่งตนเองได้ในยุคของ

เศรษฐกิจบนฐาน ดิจิทัล¹

สศช. โดยสำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ทำการศึกษาแนวทางการสร้าง
ความเข้มแข็งของเกษตรกรรายย่อยให้พึ่งตนเองได้ในยุคของเศรษฐกิจบนฐานดิจิทัล มีวัตถุประสงค์
เพื่อศึกษาทำความเข้าใจกับระบบเศรษฐกิจแบบใหม่และแนวทางการปรับตัวของกลุ่มเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนิน
ธุรกิจ โดยเฉพาะการลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นและแสวงหาโอกาสให้กับเกษตรกรรายย่อยซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวนารายย่อย
ทำนาโดยอาศัยน้ำฝน ได้ผลผลิตปีละครั้ง หากเกษตรกรใช้โอกาสและการปรับตัวไปสู่เศรษฐกิจบนฐานดิจิทัลซึ่งเกิดขึ้นแล้ว
ในหลายประเทศที่เกษตรกรสามารถรวมตัวกันทำการผลิตและแปรรูปนำผลผลิตไปสู่ผู้บริโภค โดยใช้ช่องทางการตลาดที่ไม่ผ่าน
พ่อค้าคนกลาง ร่วมมือกับองค์กรเอกชนในการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์หรืออินเทอร์เน็ต ทำให้มีการปรับปรุงวิธีการผลิต การขนส่ง
และการตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลผลิตมีคุณภาพสูงขึ้น ไปถึงมือผู้บริโภคในต้นทุนที่ต่ำลง ส่วนต่างของราคาเป็นผลดี
ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค

ทั้งนี้ เศรษฐกิจบนฐานดิจิทัล (Digital Economy)
นับว่าเป็นกลไกการขับเคลื่อนของตลาดที่อำนวยความสะดวก
ลดขั้นตอนการทำงาน และลดระยะเวลาการติดต่อค้าขาย
หรือแลกเปลี่ยนสินค้าจากระบบเดิมๆ มาใช้เทคโนโลยีที่เข้าถึง
ได้ง่าย อาทิ คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์เคลื่อนที่ และการค้าทาง
อิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ เพื่อติดต่อค้าขายภายในประเทศและ
ต่างประเทศ เป็นการเพิ่มโอกาสทางการตลาดให้กับ
กลุ่มเกษตรกรให้มีอำนาจต่อรองและลดการพึ่งพาระบบตลาด
ในรูปแบบเดิมที่เกษตรกรเสียเปรียบมาโดยตลอด

¹ สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การศึกษาได้ถอดบทเรียนกลุ่มเกษตรกรทำนาบากเรือ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ซึ่งถือว่าประสบผลสำเร็จ ในการรวมกลุ่มทำธุรกิจและสามารถปลดหนี้สินกลุ่มสมาชิกได้ ประสบผลสำเร็จ โดยจัดตั้งกลุ่มสมาชิกเป็นนิติบุคคล และนำ หลักเกณฑ์การดำเนินงานของสหกรณ์มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม กับกลุ่มฯ และแสวงหาความร่วมมือกับองค์กรเอกชน ได้แก่ สหกรณ์กรีนเนทและมูลนิธิสายใยแผ่นดิน ซึ่งมีศักยภาพทาง การค้าแบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-commerce) เพื่อเป็นช่องทาง ในการพัฒนาการผลิตและการตลาด

ผลสำเร็จที่เกิดขึ้น กลุ่มฯ สามารถค้าขายกับต่างประเทศ และใช้จุดแข็งของคุณภาพข้าวหอมมะลิที่ผลิตได้ ซึ่งมี คุณลักษณะโดดเด่นเฉพาะถิ่นเป็นที่ต้องการของตลาดยุโรป ผลจากการดำเนินการทำให้สมาชิกที่เคยเป็นหนี้สิน จากการประกอบอาชีพทำนา สามารถปลดหนี้สินได้หมดสิ้น และกลุ่มฯ สามารถพัฒนาปัจจัยสนับสนุนในการทำธุรกิจ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งผลสำเร็จสามารถสะท้อนได้ จากผลผลิตที่ได้ไม่เพียงพอกับความต้องการของตลาด จาก กรณีศึกษาสรุปได้ว่า การรวมกลุ่มของเกษตรกรและแสวงหา ความร่วมมือทางธุรกิจที่ใช้ช่องทางการค้าอิเล็กทรอนิกส์ จะทำให้เกษตรกรรายย่อยในภาคอีสานสามารถปรับตัวและได้ ประโยชน์จากระบบเศรษฐกิจบนฐานดิจิทัลได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจที่เรียกว่า “เศรษฐกิจ บนฐานดิจิทัล” กลุ่มการผลิตและชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง ทำความเข้าใจกับระบบเศรษฐกิจรูปแบบใหม่นี้ เพื่อนำมาใช้ ในการปรับตัวและพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ที่เกิดขึ้นในอนาคต และได้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลง ในครั้งนี้ โดยเฉพาะการลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นและ แสวงหาโอกาสให้กับเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเป็นประชาชน ฐานรากส่วนใหญ่ของภาคอีสาน ดังนั้นควรส่งเสริมการรวมกลุ่ม

ของเกษตรกรรายย่อยและเตรียมความพร้อมให้กับเกษตรกร โดยการขยายผลและเสริมสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์ ให้กับกลุ่มเกษตรกร กลุ่มการผลิต และชุมชนต่างๆ เพื่อให้กลุ่ม และชุมชนต่างๆ นำแนวคิดของหลักสหกรณ์ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มและชุมชนให้เข้มแข็ง พร้อมทั้งถอดบทเรียนของเกษตรกรที่รวมกลุ่มกันและประสบความสำเร็จจากการทำธุรกิจในยุคของเศรษฐกิจบนฐานดิจิทัลมาเป็นต้นแบบต่อไป

2. ส่งเสริมสถาบันการเงินให้มีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มการผลิตและชุมชนตามศักยภาพของกลุ่ม โดยการประยุกต์ใช้แนวคิดและกระบวนการตามแนวทางของสหกรณ์

3. แผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัดควรให้ความสำคัญกับขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรกรไปสู่เศรษฐกิจบนฐานดิจิทัล และเสริมสร้างให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นชุมชนได้เข้ามามีบทบาท

และมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ความสามารถและทักษะให้กับกลุ่มเกษตรกร ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อประโยชน์ในการสร้างความสามารถในการแข่งขันให้กลุ่มการผลิตและชุมชน

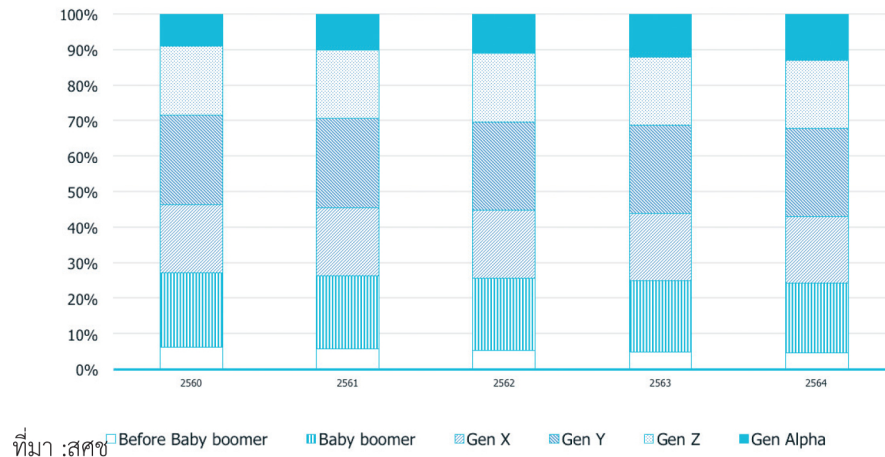
4. ภาครัฐควรพัฒนาปัจจัยพื้นฐานในด้านการคมนาคมขนส่ง บริการอินเทอร์เน็ต และเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ให้ถึงเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกร เพื่อใช้ปรับปรุงด้านการผลิตและการนำผลผลิตไปสู่ตลาดในรูปแบบ e-commerce ให้ทั่วถึง มีประสิทธิภาพและง่ายต่อการใช้งาน ทั้งนี้เพื่อสร้างขีดความสามารถของประชาชนฐานรากให้มีโอกาสในการเข้าถึงตลาดด้วยตนเองมากขึ้น

5. ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาตลาดท้องถิ่นให้เป็นธุรกิจค้าปลีกสมัยใหม่ (Modern Trade) เพื่อสร้างโอกาสให้เกษตรกรที่ยังไม่สามารถยกระดับไปสู่ตลาดต่างประเทศ และสร้างโอกาสในการเข้าถึงสินค้าที่มีคุณภาพ หรือสินค้าเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของประชาชนในพื้นที่

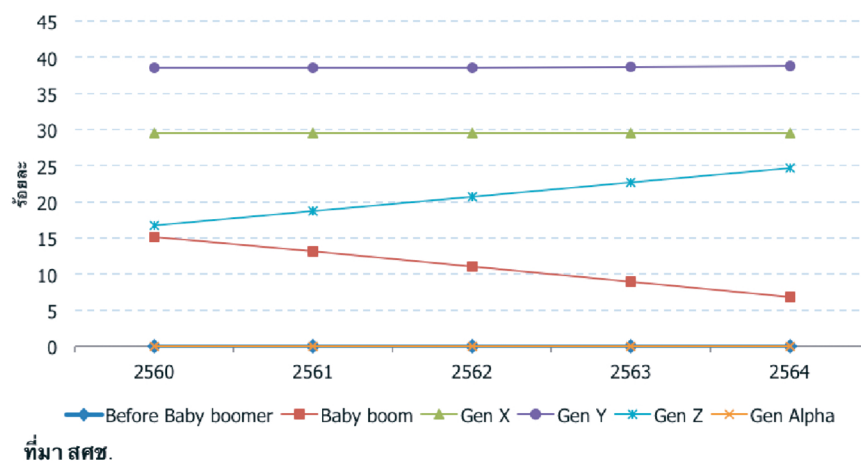

สถานการณ์โครงสร้างประชากรไทย

คาดประมาณโครงสร้างประชากรไทย แบ่งตามรุ่น (Generation) ช่วงแผน 12

คาดประมาณสัดส่วนวัยแรงงาน (15 - 59 ปี) แบ่งตามรุ่น (Generation) ในช่วงแผน 12

- โครงสร้างประชากรตามรุ่น Generation* ในช่วงแผน 12 จะมีคนรุ่น Generation Y สัดส่วนมากที่สุด ซึ่งกลุ่มดังกล่าวมีลักษณะเป็นตัวของตัวเองสูง แต่งงานช้า ชอบประกอบอาชีพอิสระ ขณะที่คนรุ่น Generation Z จะมีสัดส่วนวัยแรงงานที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แสดงถึงความสำคัญของคนรุ่นดังกล่าวต่อตลาดแรงงานในอนาคต ทั้งนี้ คนรุ่น Generation Z มีลักษณะแตกต่างจากรุ่นอื่นคือ โทมากับเทคโนโลยี/social network รักอิสระ เรียนรู้เร็ว สนใจสังคมสิ่งแวดล้อม/เรื่องราวหลากหลาย ชอบชีวิตที่มีทางเลือก

* หมายเหตุ การแบ่ง Generation ได้แก่ (1) Before Baby boomer เกิดก่อนปี 2489 (2) Baby Boomer เกิดระหว่างปี 2489 - 2507 (3) Generation X เกิดระหว่างปี 2508 - 2519 (4) Generation Y เกิดระหว่างปี 2520 - 2537 (5) Generation Z เกิดระหว่างปี 2538 - 2552 (6) Generation Alpha เกิดระหว่างปี 2553 - เป็นต้นไป

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

Office of the National Economic and Social Development Board

962 ถนนกรุงเกษม เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100

โทรศัพท์ 0-2282-4841-2 โทรสาร 0-2281-9705